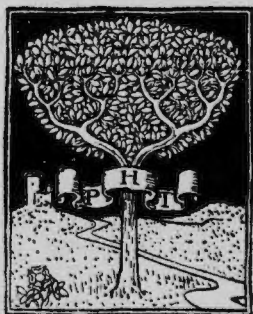

PERSONHISTORISK TIDSKRIFT

UTGIVEN AV

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

BERTIL BROOMÉ

1953

ÅRGÅNG 51 · HÄFTE 4

INNEHÅLL

Sid.

Fil. lic. SVEN AXELSON, Boliden:

När blev Svantepolk Knutsson lagman i Östergötland? 113—125

Fil. dr HANS GILLINGSTAM, Stockholm:

Leonard Ödessons (Örnfot) hustrus härstamning från Birger Jarl 126—127

F. d. kammarrättsrådet SUNE NORRMAN, Drottningholm:

Något om professor Johan Spongberg 128—129

Recensioner (se bifogat årsregister) 130—158

Meddelande angående Personhistoriska samfundet 158

Förkortningslista 159

Personregister 160—172

När blev Svantepolk Knutsson lagman i Östergötland?

Av **Sven Axelsson.**

Under större delen av 1200-talet innehades lagmansämbetet i Östergötland av en östgötaätt, som förde ett lejon över tre snedbjälkar i sitt vapen.¹ Ättens stamfader Bengt var troligen en broder till Birger jarl² och följaktligen son till Magnus Minnesköld av Bjälbo.³ Av diplom och annaler framgår, att Bengts son Magnus Bengtsson var lagman i Östergötland 1247—1263.⁴ Magnus' närmaste efterträdare i ämbetet, som säkerligen är sonen Bengt Magnusson, omtalas första gången som lagman i en urkund från år 1269.⁵ Enligt ett flertal diplom innehade han lagmanstjänsten till år 1289.⁶ Bengt Magnusson överlämnade då ämbetet till sin son Magnus och företog en pilgrimsfärd till det heliga landet, där han vistades under åren 1289—1291.⁷ Orsakerna till denna resa torde ha varit lagman Bengts sorg över hustruns, Sigrids, död 1289 samt hans sedan ett par år tillbaka dåliga hälsotillstånd,⁸ varigenom hans tidigare starka religiösa intressen trädde helt i förgrunden.⁹ Dokument vittna om att Bengt Magnusson år 1291 återtagit sin befattning som lagman.¹⁰ Han nämnes såsom sådan senast i en urkund, daterad den 25 mars

Den här publicerade uppsatsen är tryckt med bidrag ur Konung Gustaf VI Adolfs 70-årsfond för svensk kultur.

¹ HS III: 28, 40, 41.

² K. H. Karlsson, Folkungaätten i SAT I (1879—88), s. 220 f., 228; Se även H. Rosman, Bjärka-Säby och dess ägare I (1923), s. 88; H. Jägerstad, Hovdag och råd under äldre medeltid (1948), s. 137.

³ Se R. Pipping, Kommentar till Erikskrönikan (1926), s. 32 not 1, s. 33.

⁴ DS 340, 364, 387, 863; SRS I: 1, s. 25, 50, 63.

⁵ DS 538.

⁶ DS 616, 649, 700, 714, 744, 758, 799, 813, 975, 994.

⁷ Enligt Ericus Olai (SRS II: 1, s. 69). Se även Stiernman, A., Swea och Götha Höfdinga-Minne I (1836), s. 273 f.; K. H. Karlsson, a. a. i SAT I (1879—88), s. 221; Rosman, a. a., s. 88 f.; Jägerstad, a. a., s. 137 not 18.

⁸ Därpå tyder en notis i Annales Sigtunenses under år 1286: »Natus est Benedictus legifer Osgotorum» (SRS III: 1, s. 7), där den bevarade handskriftens författare sannolikt på grund av felläsning skrivit »natus» i stället för »motus» (sc. appoplexia). C. Annerstedt har (SRS III: 1, s. 7 not 1) föreslagit anförda ändring av texten.

⁹ DS 592; Rosman, a. a., s. 88.

¹⁰ DS 1028; G. Stephens, Brottstycken af en Dominikaner-Ordens eller Predikare-Brödernas Statut- eller Capitel-Bok ifrån XIII. Århundradet och gällande för »Provincia Dacia» eller de Nordiska Riken (Kirkehistoriske Samlinger I 1849—52), s. 502 ff.

1292.¹¹ Troligen på grund av överhandtagande sjukdom har Bengt år 1293 frånträtt sitt ämbete, ty sonen Magnus omtalas i ett diplom nyssnämnda år som lagman i Östergötland.¹² Bengt Magnusson dör redan 1294.¹³

Magnus Bengtsson nämnes endast i brevet från 1293. Därefter påträffa vi ej någon östgötaglagman i källorna förrän den 29 juni 1305, då den dansk-svenske stormannen Svantepolk Knutsson, sonson till Valdemar II i Danmark¹⁴ och dotterson till hertig Svantepolk III av Pommern,¹⁵ framträder som innehavare av ämbetet.¹⁶ Svantepolk har jämte en rad andra rådsherrar beseglat det brev, där det 1299 utfärdade förbudet mot fattigtiondens utbetalning till Uppsala domkyrka upphävdes. Frågan är nu, vem som varit Östergötlands lagman under tidsperioden 1295—1305. Med tanke på de talrika urkunder, som utpeka Bengt Magnusson som lagman, måste det betecknas som högst anmärkningsvärt, att ingen dylik ämbetsman kan beläggas för ovannämnda tid.

S. Ljung hävdar, att Svantepolk Knutsson efter Bengt Magnussons död 1294 blivit lagman i Östergötland.¹⁷ Ljung, som tydligen saknar kännedom om att Bengt Magnusson 1293 överlämnat ämbetet åt sonen Magnus, framhåller, att östgötaglagmannen ej hade någon son, som överlevde honom, varför Svantepolk omkring 1294 blivit hans efterträdare.¹⁸ Beträffande Magnus Bengtsson är det på grund av källornas tystnad omöjligt avgöra, huruvida han efter 1293 någon längre tid innehaft lagmansbefattningen. Troligen har emellertid Magnus' ämbets tid varit kort, eftersom hans namn aldrig vidare nämnes i något diplom. Svantepolk Knutssons namn förekommer däremot under åren 1295—1302 i åtta urkunder. I ett gåvobrev utfärdat från Linköping den 28 dec. 1295¹⁹ utbedja sig Johan Ingesson och hans hustru Helena sigill av bl. a. Svantepolk Knutsson och en annan storman Nils Sigridsson, vilkens son Bo

¹¹ DS 1060.

¹² DS 1083; Hj. Linder, Svenska lagmännens ställning till konung och folk (1875), s. 27; K. H. Karlsson, a. a. i SAT I (1879—88), s. 221; Rosman, a. a., s. 89.

¹³ SRS I: 1, s. 26.

¹⁴ K. H. Karlsson, a. a. i SAT I (1879—88), s. 219; Dens., Aspenäs-Fånöätternas härstamning i HT 1883, s. 460; N. Ahnlund, Vreta klostres äldsta donatorer i HT 1945, s. 331 f.

¹⁵ S. Axelsson, Om dateringen av Svantepolk Knutssons första gåvobrev till Vreta kloster i HT 1950, s. 142 med not 2. Beträffande dennes person samt familjeförhållanden, se för övrigt ovan a. a.

¹⁶ DS 1472.

¹⁷ S. Ljung, Söderköpings historia I (1949), s. 34, 101.

¹⁸ Ljung, a. a., s. 34.

¹⁹ DS 1151.

Nilsson mellan åren 1318 och 1322 var lagman i Östergötland.²⁰ Nils tituleras lagman i Varend, medan Svantepolk endast benämnes dominus.

I början av år 1297 stadfäster konung Birger Magnusson ett av sin släkting Ingeborg Ulfsdotter utgivet brev.²¹ Bland de rådsherrar, som sigillerat brevet, märkes Svantepolk Knutsson. Kyrkoherde Åke i Ryd utställer den 10 aug. 1297 ett donationsbrev till Alvastra kloster, där Svantepolk nämnes närvarande och tituleras dominus.²² Från Söderköping utfärdar han själv den 22 sept. 1298 ett gåvobrev till Vreta kloster.²³ Även i detta diplom kallas han endast dominus. Vi finna därefter Svantepolk Knutsson som sigillvittne tillsammans med bl. a. konung Birger, domprosten Vimund i Linköping och marsken Tyrgils Knutsson i ett den 16 juli 1299 av varendslagmannen Nils Sigridsson utfärdat brev rörande hans kvarlåtenskap.²⁴ Svantepolk får även nu blott titeln dominus. I ett diplom daterat den 29 juni 1300 och utställt från Linköping av abboten i Nydala kloster, Germund, kallas Svantepolk, som är sigillvittne jämte hertig Erik Magnusson m. fl. »miles dominus», d. v. s. »herr riddaren».²⁵ Kort tid därefter uppträder han ånyo som sigillvittne, denna gång tillsammans med sin dotter Katarina, abbedissa i Vreta kloster, i ett brev från den 11 augusti 1300, där Öjar Nilsson tillkännagiver, att han givit sina i Vreta ingående döttrar en fastighet.²⁶ Liksom i föregående diplom omtalas Svantepolk även nu som dominus, medan titeln domina tillägges dottern Katarina. Två år senare, närmare bestämt den 28 sept. 1302, bevittnar Svantepolk, vilket framgår av det vid brevet vidhängda sigillet, hertig Erik Magnussons gåvobrev till en tjänare.²⁷ Han försvinner därefter ur diplomerna för att åter dyka upp, nu med titeln lagman, i det förut omnämnda brevet från juni 1305 om fattigtionden.²⁸

På grund av lagmansämbetets stora betydelse är det av stor vikt att söka fullständiga lagmanslängderna. I det följande ha därför de urkunder, som lämna upplysningar om Svantepolk Knutsson

²⁰ DS 2143—2348; Linder, a. a., s. 27; S. Engström, Bo Jonsson I (1935), s. 5; J. Rosén, Striden mellan Birger Magnusson och hans bröder (1939), s. 233 med not 46, s. 296 med not 54, s. 353 med not 36, s. 356 med not 47; Jägerstad, a. a., s. 227 med not 64.

²¹ DS 1186.

²² DS 1204.

²³ DS 1250.

²⁴ DS 1278.

²⁵ DS 1320. Se beträffande titlarna miles och dominus, K.-E. Löfquist, Riddarväsen och frälse i nordisk medeltid (1935), s. 67 ff. passim.

²⁶ DS 1323.

²⁷ DS 1367.

²⁸ DS 1472.

under de mörka åren sammanställts i syfte att pröva, om de omständigheter, som framträda kunna sägas tala för eller emot Ljungs antagande. Lagmanstiteln är ej alltid utsatt i medeltida brev. Som ex. härpå kan anföras, att den tidigare omtalade lagmannen i Östergötland Bo Nilsson första gången belägges som lagman den 3 mars 1318²⁹ men sedan uppträder utan ämbetstitel i åtta urkunder.³⁰ Den 8 juli 1319 tituleras han åter lagman.³¹ När emellertid, såsom i fråga om Svantepolk Knutsson, brevens skrivare för så lång tid som sju år ej utsätta någon lagmanstitel vid vederbörande persons namn, är detta onekligen ett faktum, som talar mot att Svantepolk Knutsson åren 1295—1302 innehaft lagmansämbetet. I det följande skola andra skäl anföras däremot.

Svantepolk Knutsson, som var född omkring 1230,³² var genom sitt giftermål med Sune Folkessons dotter Benedicta befryndad med kungahuset.³³ Han intog jämte Bengt Magnusson och Magnus Johansson Ängel en framträdande plats i de kungliga diplomens vittnesförteckningar under Magnus Ladulås' tid³⁴ och tillhörde konungens råd.³⁵ Magnus Birgerssons regeringstid utmärktes utrikespolitiskt sett av intima relationer till Danmark, inrikespolitiskt av en nära allians med kyrkan.³⁶ Svantepolk Knutsson har varit en av Magnus Birgerssons aktivaste medhjälpare vid upprättandet och fördjupandet av förbundet med Danmark. Vid uppgörelsen 1278 mellan Magnus Ladulås och Erik Klipping i Danmark, varigenom grunden lades till det senare så intima samarbetet de båda länderna emellan, erhöll Svantepolk det viktiga uppdraget att förvalta Lödöse slott.³⁷ 1288 var han en av de ivrigaste förespråkarna för den fullständiga anknytning till Danmark, som skedde nämnda år genom giftermålsavtalet beträffande den danske konungen Erik Menved och Magnus Ladulås' dotter Ingeborg.³⁸ Den tyske i Danmark naturaliserade

²⁹ DS 2143; Rosén, a. a., s. 308, 356.

³⁰ DS 2155, 2157, 2158, 2163, 2165, 2168, 2173, 2185.

³¹ DS 2199.

³² Se Axelsson, a. a. i HT 1950, s. 143.

³³ DS 404; HS III: 129; K. H. Karlsson i SAT I (1879—88), s. 218 f., 227. Benedictas syster Katarina var gift med konung Erik Eriksson (SRS I: 1, s. 54, 85; III: 1, s. 4) och dennes syster Ingeborg med Birger jarl (DS 294; Erikskrönikan, ed. R. Pipping (1921), vv 75—88; Hakonar Saga, ed. G. Vigfusson (1887), kap. 274, s. 254; Pipping, a. a., s. 71 ff.).

³⁴ DS 649, 714, 744, 758, 767, 799, 813, 975, 1026; Jägerstad, a. a., s. 88, 133.

³⁵ Rosén, a. a., s. 81, 83 med not 25; Dens., rec. av H. Jägerstad, Hovdag och råd under äldre medeltid i Scandia 1948—49, s. 313; Jägerstad, a. a., s. 120 f.

³⁶ Rosén, a. a., s. 81; Jägerstad, a. a., s. 90, 92, 114 f.

³⁷ ST I, nr 131 och 132, s. 278; N. Beckman, Tre konungaätter och deras jordegendomar i Sverige i PHT 1912, s. 9; Rosman, a. a., s. 115 med not 1; Rosén, a. a., s. 16; Jägerstad, a. a., s. 57, 76, 88.

³⁸ Rosén, a. a., s. 16 med not 76, s. 18, 114; Jägerstad, a. a., s. 117.

greve Henrik av Gleichen, som sannolikt var Svantepolks svåger och tydligt från 1288 tillhörde konung Magnus' råd, var en av de svenska underhandlarna vid avslutandet av äktenskapsavtalet.³⁹ Efter Magnus Ladulås' död i dec. 1290⁴⁰ har Svantepolk Knutsson sannolikt tillhört den förmyndarregering, som under konung Birgers omyndighetstid förestod rikets styrelse,⁴¹ och vilkens ledare redan från början var Tyrgils Knutsson.⁴² Förmyndarstyrelsen har fullföljt Magnus Ladulås' inrikespolitik genom sin anknytning till kyrkan och hans utrikespolitik genom fullföljandet av äktenskapsavtalen med det danska konungahuset.⁴³ Sedan Birger Magnusson troligen 1295 blivit myndig,⁴⁴ och förmyndarregeringen i samband därmed avvecklats, har en ny regim under marsken Tyrgils Knutssons och konung Birgers ledning tagit sin början. I spetsen för större delen av den värdsliga aristokratien har marsken, tydligt från mitten av året 1295,⁴⁵ inlett en i hög grad skärpt skatte- och privilegiepolitik mot kyrkor och kloster,⁴⁶ som skulle nå sin höjdpunkt åren 1302—1304 och då resultera i öppen konflikt mellan stat och kyrka.⁴⁷ Svantepolk Knutsson intager, såsom hans donationer till kloster och kyrkor utvisa, en klart kyrkovänlig inställning.⁴⁸ 1256 lät han två döttrar ingå i Vreta kloster,⁴⁹ av vilka den ena, Katarina, vid klosterkyrkans återinvigning 1289 vigdes till abbedissa därstädes⁵⁰ och som sådan verkade ända till 1322.⁵¹ Eftersom den kyrkligt orienterade Ängelätten har berövats sin under Magnus Ladulås tid

³⁹ DS 1952; Rosén, a. a., s. 18; Jägerstad, a. a., s. 119, 122; Axelson, a. a. i HT 1950, s. 143 med noter 6, 7, 8.

⁴⁰ SRS I: 1, s. 26, 42, 55, 63, 87, 235; III: 1, s. 23, 107, 119.

⁴¹ DS 1051; Stephens, a. a. i Kirkehistoriske Samlinger, I, s. 502 ff.; Jägerstad, a. a., s. 133, 135; Rosén, a. a., s. 83; Dens., a. a. i Scandia 1948—49, s. 306.

⁴² Om förmyndarstyrelsens uppkomst, organisation och ledare, se K. G. Westman, Svenska rådets historia till år 1306 (1904), s. 105 ff.; Jägerstad, a. a., s. 111—114, 125—142; Rosén, a. a., s. 43 not 44; Dens., a. a. i Scandia 1948—49, s. 306 f.; S. Axelson, Om Tyrgils Knutssons härstamning och ställning i förmyndarregeringen (1949), otryckt uppsats, RA, s. 17—42.

⁴³ Jägerstad, a. a., s. 131 ff.; Rosén, a. a., s. 18 f.

⁴⁴ Se Einar Carlsson, Landskapsrätt och myndighetsålder i HT 1948, s. 34 ff.; Jägerstad, a. a., s. 141, 143—45; Rosén, a. a. i Scandia 1948—49, s. 303 med not 1.

⁴⁵ Westman, a. a., s. 216 ff.; Jägerstad, a. a., s. 146.

⁴⁶ DS 1209, 1396, 1437, 1472; T. Höjer, Bonifacius VIII och Sverige. Bidrag till Sveriges medeltidshistoria tillägnade C. G. Malmström (1902), s. 13 ff.; Westman, a. a., s. 138 ff.; Rosén, a. a., s. 85 not 33; Jägerstad, a. a., s. 146.

⁴⁷ SRS I: 1, s. 27, 55; II: 1, s. 77 f.; S. Bolin, Om Nordens äldsta historieforskning i LUÅ 1931, s. 316 ff.; Rosén, a. a., s. 94 ff.; Dens., Kronoavsnöndringar under äldre medeltid i SHVL 1949, s. 105 ff.; Jägerstad, a. a., s. 162.

⁴⁸ DS 432, 1250, 1654, 1703 (till Vreta kloster); DS 3934 (Linköpings domkyrka); DS 2426 (Hagebyhöga kyrka).

⁴⁹ DS 432; Se L. Sjöstedt, En feldaterad urkund i Diplomatarium Suecanum i HT 1948, s. 122 not 2; Axelson, a. a. i HT 1950, s. 135 med not 5, s. 136 med not 1.

⁵⁰ DS 994; SRS III: 2 (1871), s. 296; Ahnlund, a. a. i HT 1945, s. 302.

⁵¹ DS III, s. 359. Katarina dog 28/4 1329 (Linköpings biblioteks handlingar I, s. 91).

och förmyndartiden inflytelserika ställning,⁵² borde ju också Svante-polk Knutsson ha drabbats av ett liknande öde. Vi finna emellertid, att Svante-polk fått behålla sin plats i rådet åtminstone fram till år 1302,⁵³ men han förekommer ej i några politiska urkunder under denna tid.⁵⁴ Att den dansksinnade Svante-polk Knutsson år 1302, alltså samtidigt som den radikala omsvängning i svensk politik åt väster ägde rum genom ingåendet av det mot danska konungahuset riktade svensk-norska förbundet vid Solberga,⁵⁵ försvinner ur källorna, tyder onekligen på att han måste lämna sin rådsplats. Rosén har påvisat sammankopplingen mellan lagmansskifte och regimförändring under de två första decennierna av 1300-talet.⁵⁶ Lagmannen i Västergötland Knut Magnusson, som troligen var Tyrgils Knutssons brorson,⁵⁷ förlorade i slutet av 1305 eller början av följande år sitt lagmansämbete, tydligen i samband med marskens fall.⁵⁸ Vid riksdelningen mellan konung Birger Magnusson och hans bröder hertigarna Erik och Valdemar ha förändringar i lagmansämbetena ägt rum i lagsagor, som kommit i konungens besittning.⁵⁹ Då Birger i kampen om Sverige besegrades av hertigpartiet 1318, har ett flertal lagmansskiften ägt rum till förmån för den segrande parten.⁶⁰ Så har exempelvis hertigarnas anhängare Bo Nilsson i början av år 1318 efterträtt sin svärfader Knut Jönsson, Svante-polk Knutssons dotterson,⁶¹ som lagman i Östergötland.⁶² Med tanke på sambandet mellan lagmansskifte och regimförändring verkar det mindre troligt, att en storman med så kyrkovänlig inställning som Svante-polk Knutsson skulle blivit lagman i Östergötland omkring år 1295, d. v. s. vid den tidpunkt, då Tyrgils Knutssons kyrkofientliga politik tager sin början.

Viktig för lösningen av problemet beträffande tidpunkten för Svante-polks lagmansvärdighet är frågan, huruvida Svante-polk Knutsson klart kan utpekas såsom tillhörig kretsen av Tyrgils Knutssons fiender. Såsom tidigare nämnts var han medlem av rådet under perioden 1290—1302, men i de urkunder han uppträder såsom råds-

⁵² Rosén, a. a., s. 81—83, 86; Jägerstad, a. a., s. 49.

⁵³ DS 1186, 1276, 1367.

⁵⁴ Se ex. Jägerstad, a. a., s. 179.

⁵⁵ Rosén, a. a., s. 19 ff.; Jägerstad, a. a., s. 154 f.

⁵⁶ Rosén, a. a., s. 109.

⁵⁷ Ibid. s. 28 f. med not 40; Jägerstad, a. a., s. 150.

⁵⁸ Rosén, a. a., s. 108 med not 22.

⁵⁹ Ibid., s. 240 f., 307.

⁶⁰ Ibid., s. 308.

⁶¹ K. H. Karlsson, a. a. i HT 1883, s. 457; G. Carlsson, Till de medeltida Sture-ätternas genealogi i PHT 1920, s. 95 f.

⁶² Rosén, a. a., s. 296, 308, 356.

herre kan hans politiska inställning ej på något sätt utläsas. Han försvinner i diplommaterialen de närmaste åren, sedan Sverige övergett sin danskvänliga politik och ingått förbund med Norge. Svante-polk Knutsson dyker emellertid åter upp i urkunderna, då konung Birger och Tyrgils Knutsson tvingade av de politiska händelsernas utveckling återknyter de intima relationerna med Danmark genom Fagradalsmötet sommaren 1304.⁶³ Svante-polks framträdande sker även i samband med den fullständiga kyrkopolitiska omsvängning, som äger rum 1305, då konungamakten och kyrkan, som får sina privilegiekrav tillgodosedda, försonas och skjuta Tyrgils Knutssons världsliga stormannafraktion åt sidan.⁶⁴ Svante-polk framträder nämligen vid rådsmötet i Stockholm sommaren 1305 och beseglar det förut omtalade brevet om fattigtiondens återlämnande till Uppsala domkyrka.⁶⁵ Trots hans ovan anförda inställning till kyrkan kunna vi ej med säkerhet avgöra, huruvida han jämte konung Birger, hertigarna och den kyrkliga fraktionens män genomdrivit ifrå-gavarande beslut, eller såsom anhängare av Tyrgils Knutssons världsliga stormannaparti tvingats underskriva dokumentet. Som tidigare nämnts får han här för första gången titeln lagman. I ett odaterat brev från 1306 nämnes Svante-polk utan lagmanstitel och likaså i Folke Jonssons gåvobrev från den 16 maj 1306, medan han däremot bär titeln i ett av honom själv den 17 januari 1306 utfärdat intyg beträffande Gudmund Ingeborgssön.⁶⁶

Efter Håtunaleken, som ägde rum den 29 sept. 1306,⁶⁷ ha hertigarna Erik och Valdemar i spetsen för Tyrgils Knutssons världsliga stormannaparti övertagit makten i riket, vilken de innehade till riksdelningen 1310. Det kyrkliga partiets medlemmar, som 1305 återtagit ledningen, stodo i stort sett kvar på konung Birgers sida.⁶⁸ Efter det omnämnda regimskiftet i september 1306, påträffa vi Svante-polk Knutsson i tre urkunder, daterade den 14 oktober 1306, resp. den 25 augusti 1307 och den 26 mars 1308.⁶⁹ I det första brevet gör han stora donationer till Linköpings domkyrka och Flisby kanonikat. I det andra diplommet, som är utfärdat från Linköping, är

⁶³ Rosén, a. a., s. 62 med noter 21, 63.

⁶⁴ Rosén, a. a., s. 99—109; Dens., a. a. i Scandia 1948—49, s. 309 f.; Jägerstad, a. a., s. 173 ff.

⁶⁵ DS 1472. Om mötet och ifrå-gavarande brev se Rosén, a. a. i Scandia 1948—49, s. 310 med not 1.

⁶⁶ DS 1492, 1504, 1494.

⁶⁷ Se Rosén, a. a., s. 110 med not 1.

⁶⁸ Rosén, a. a., s. 109—117, 227—229; Dens., i a. a. i Scandia 1948—49, s. 309—314; jfr Jägerstad, a. a., s. 180 ff.

⁶⁹ DS 1515, 1556, 1577.

han jämte hertigarna Erik och Valdemar m. fl. personer sigillvittne i Helena Ormsdotters testamente, vari hon skänker ansenlig egen-
dom till Linköpings domkyrka samt till kloster och hospital i Öster-
götland. Det förtjänar anföras, att hertig Erik ett fåtal dagar tidi-
gare, nämligen den 7 oktober 1306, pantsätter sin gård Monäs till
Vreta kloster för ett lån, som han erhållit av Svantepolk Knutssons
dotter abbedissan Katarina.⁷⁰ Svantepolks uppträdande i det ovan
omtalade brevet tillsammans med hertigarna samt hans dotter
Katarinas lånetransaktion med hertig Erik Magnusson tyder onek-
ligen på att östgöotalagmannen åtminstone formellt accepterat herti-
garnas regim. Huruvida ett sådant erkännande av den nya styrelsen
berott på den tillfälliga uppgörelse, som i mars eller april ägt rum
mellan hertigarna och den kyrkliga fraktionens ledande män,⁷¹ är ej
möjligt att fastställa på grund av det spröda källmaterial, som för
denna tid står till vårt förfogande. Då den spänning, som efter
Håtunaleken varit rådande mellan Erik Menved och hertigarna,
utlöser sig i öppen fejd, finna vi emellertid Svantepolk vid konung
Birgers och den danske konungens sida. Han uppträder nämligen
i mars 1308 såsom Birger Magnussons löftesman vid förlikningsmötet
i Örebro mellan konungen och hertigarna.⁷² Svantepolk omtalas
därefter ej i källorna före sin död i början av 1310.⁷³

Svantepolk Knutssons politiska hållning alltsedan 1288 har alltså
huvudsakligen bestämts av hans på grund av härstammning och
släktskapsförbindelser nära anknytning till det danska konunga-
huset.⁷⁴ Men som tidigare framhållits torde hans politiska ställnings-
tagande också betingats av hänsyn till den kyrkliga fraktionens
intressen.

Den danskvänlige Svantepolk måste ha varit en avgjord mot-
ståndare till marsken Tyrgils Knutssons norska politik. Såsom en
kyrkans vän måste han även ha ogillat Tyrgils' hårda skatte- och
privilegiepolitik mot kloster och kyrkor. Källmaterialet är emellertid
alltför bristfälligt, för att vi skola kunna avgöra, om Svantepolk
som en av de få världsliga stormännen slutit sig till den kyrkliga
kretsens män och sällat sig till marskens fiender eller om han åt-
minstone till skenet accepterat dennes styrelse. I förra fallet verkar
det föga troligt, att Svantepolk Knutsson, sedan Folkungaättens
lagmansgren utslocknat, utnämnts till lagman i Östergötland.

⁷⁰ DS 1561; Rosén, a. a. i SHVL, s. 157 f.

⁷¹ Rosén, a. a., s. 117—127, 154 f.

⁷² ST I, nr 165; DS 1577; Rosén, a. a., s. 111, 143 ff.

⁷³ SRS I: 1, s. 33; DS 1654.

⁷⁴ Rosén, a. a., s. 114.

Trots de skäl, som tala mot att Svantepolk Knutsson redan omkring 1295 blivit lagman, kunna likväl andra anföras, som tala för, att så varit fallet. 1295 var Svantepolk cirka 65 år, medan han 1305, då han först omtalas som innehavare av lagmansämbetet, var omkring 75 år och därför knappast kunde ifrågakomma vid besättandet av ett så viktigt ämbete. Vidare framgår av ett diplom från den 14 januari 1304, att en person vid namn Valdemar då var tjänstförrättande eller vice lagman i Östergötland,⁷⁵ alltså vid en tidpunkt, då förbundet mellan Sverige och Norge ännu bestod, samt striden mellan Tyrgils Knutsson och kyrkan var driven till sin spets. Valdemar utfärdar ett fastebrev på två åttingar i Öraberg i Rystads socken, som domprosten Vimund köpt av kyrkoherden Salmund i Näsby. Den 29 mars 1310 intygar han som vice lagman, att domprosten Vimund av sina släktingar erhållit rätt att fritt disponera sin egendom.⁷⁶ Valdemar har dött före den 26 mars 1313.⁷⁷ Hans sigill finnas ej bevarade i ovannämnda brev, men han torde, som nedan skall visas, ändå kunna närmare identifieras.

Vice lagmannen Valdemar är nämligen med största sannolikhet identisk med en Valdemar av Sjuntorp⁷⁸ i Bjälbo socken⁷⁹ i Östergötland, vilken i sitt vapen förde tre skaftade blad i bredd utgående från en gemensam stjälk.⁸⁰ Valdemar, som första gången nämnes 1302 i ett gåvobrev, utfärdat från Skänninge, av en person vid namn Alvers från Falksberg,⁸¹ var son till Magnus från Kalvestad.⁸²

Magnus omtalas första gången i ett brev utställt av konung Magnus Ladulås den 12 juni 1289.⁸³ Brevet berör en dotter till Magnus från

⁷⁵ DS 1416; se även Linder, a. a., s. 13.

⁷⁶ DS 1662; jfr DS 2189. Se även E. Nygren, *Registra Ecclesie Lincopensis i Linköpings biblioteks handlingar* (1941), NS 3, s. 235 (f. 115 v).

⁷⁷ DS 1909. Se även DS 1777 med not; Nygren, a. a. i *Linköpings biblioteks handlingar* 3, s. 235 (115 v).

⁷⁸ Nygren, *Reg. till a. a. i Linköpings biblioteks handlingar* (1944), NS 4: 1, s. 36. Registret till DS I—II (s. 112) utvisar, att icke någon annan lågrälse Valdemar funnits vid denna tid än Valdemar i Sjuntorp i Bjälbo socken (fil. dr Hans Gillingstam har fäst min uppmärksamhet på detta faktum samt benäget lämnat mig anvisning på litteratur för identifieringen av vice lagmannen Valdemar, hans son och fader). Ytterligare skäl för att vederbörande personer äro identiska skola nedan anföras. De bevis Hildebrand (HS II: 223) framlägger däremot verka ej övertygande.

⁷⁹ K. H. Karlsson, *Reg. till DS I—II*, s. 50, 57.

⁸⁰ DS 1374 (5, 12, 1302), 1525 (1307. Odat.); HS III: 156.

⁸¹ DS 1374.

⁸² Bevisen härför kunna anses tillräckligt starka, ehuru Magnus' från Kalvestad sigill ej finnes bevarat. Valdemar från Sjuntorp är nämligen sigillvittne i Magnus' från Kalvestad testamente (DS 1492 [1306. Odat.]). Härtill kommer, att Valdemar i ett sigill från 1307 (DS 1525) nämner Kalvestad i Strå socken i Östergötland (K. H. Karlsson, *Reg. till DS I—II*, s. 28) som sin sätesgård (HS III: 286. Gillingstam har benäget lämnat ifrågavarande uppgift), vilken han nu pantsätter till Alvastra kloster. Beträffande Magnus, se även K. H. Karlsson, *Reg. till DS I—II*, s. 99.

⁸³ DS 994.

Kalvestad och hans hustru Ingegerd⁸⁴ vid namn Rannwæg,⁸⁵ som av Svantepolks dotter abbedissan Katarina intogs i Vreta kloster, sedan först lagman Bengt Magnusson och Svantepolk Knutsson genom en, av kungen anbefalld, undersökning funnit, att intagningen ej stod i strid med landets lagar. Magnus från Kalvestad skänker härvid till räddning för sin dotters själ, dock med vissa förbehåll, en åtting av sin jordegendom i Ramstad i Strå socken i Östergötland⁸⁶ till Vreta kloster, vilken han tillbytt sig, troligen från klostret,⁸⁷ mot egendom i Kedevad i samma socken.⁸⁸

Samma dag Rannwæg ingick i kloster vigdes Katarina Svantepolksdotter till abbedissa och invigdes även många andra jungfrur till Guds tjänst.⁸⁹ Egendomligt nog bekräftas tidpunkten i brevet för nämnda invigningar av en utförlig annalnotis,⁹⁰ som dessutom omtalar återinvigningen av Vreta klosterkyrka följande dag, den 13 juni, genom biskop Bengt i Linköping i närvaro av konung Magnus Birgersson och drottning Helvig, men ej nämner Rannwægs intagande i klostret.⁹¹

Magnus från Kalvestad är en av fastarna i Dan Jonssons brev från den 3 maj 1294 angående en mellan Dan och Alvastra kloster företagen delning av Sverdinge ö.⁹² Han omtalas senast 1306, då han från Linköping utfärdar sitt förut omnämnda gåvobrev till Vreta kloster.⁹³ Liksom Svantepolk Knutsson har Magnus från Kalvestad, såsom hans tvenne gåvobrev utvisa, speciella förbindelser med Vreta kloster. Svantepolk uppträder, som tidigare anförts, jämte

⁸⁴ K. H. Karlsson, a. a., s. 112.

⁸⁵ Utgivaren av DS II J. G. Liljegren har vid läsning av originalbrevet ej kunnat läsa första stavelsen i namnet på grund av att fukt här nästan utplånat skriften, utan före »wæg» lämnat en lucka i avtrycket (för uttydningen av namnet har jag att tacka professor Ivar Modéer). Om namnet Rannwæg, se E. H. Lind, *Norsk-isländska dopnamn och fingerade namn från medeltiden* (1905—15), sp. 847 f.; Dens., *Supplementband*.

⁸⁶ K. H. Karlsson, a. a., s. 45.

⁸⁷ 1306 donera Magnus och Ingegerd från Kalvestad sin jord i Kedevad efter bågges död till Vreta kloster, mot att klostret upplåter åt dem under deras livstid klostergods i Ramstad (DS 1492), vilket tydligen utgjorde den egendom Magnus för sin dotters skull skänkt till Vreta.

⁸⁸ K. H. Karlsson, a. a., s. 31.

⁸⁹ Historieforskare, som utnyttjat brevet, ha missförstått detsamma. Liljegren (DS 994) gör felaktigt gällande, att urkunden rör Svantepolks dotters inträde i Vreta kloster, medan det i stället är fråga om en dotter till Magnus från Kalvestad. Se även Jägerstad, a. a., s. 123. N. Beckman (a. a. i PHT 1912, s. 9) framhåller, att Svantepolk Knutsson disponerade godsen Ramstad och Kedevad, medan det i själva verket är Magnus från Kalvestad, som förfogar över egendomarna. Se dock C. Silfverstolpe, *De svenska klostren före klostret i Vadstena* i HT 1902, s. 16; E. Ortved, *Cisterciordenen og dens klostre i Norden I—II* (1927—33), s. 491.

⁹⁰ Notisen uppger, att antalet invigda jungfrur var tio.

⁹¹ SRS III: 2, s. 296; se även Ahnlund, a. a. i HT 1945, s. 302.

⁹² DS 1104.

⁹³ DS 1492.

Bengt Magnusson såsom sakkunnig i lagfrågor, när det gällde Rannwægs intagande i Vreta kloster. Han bevittnar tillsammans med sin dotter abbedissan Katarina, kaniken Birger i Linköping, Rannwægs morbror,⁹⁴ och Valdemar från Sjuntorp⁹⁵ Magnus' från Kalvestads gåvobrev till Vreta kloster.⁹⁶ Svantepolk och Magnus ha tydligen stått i ett nära personligt förhållande till varandra.

Vi ha funnit, att Svantepolk Knutsson i urkunderna kan beläggas som rådsherre från Magnus Ladulås' tid fram till 1302, uppslukas av tystnaden under ett par år och sedan åter dyker upp som medlem av rådet i juni 1305.⁹⁷ På grund av sitt deltagande i rådssammankomsterna har han haft svårt att sköta sitt lagmansämbete⁹⁸ och därför i sitt ställe förordnat en vikarie, Valdemar, som 1304 i ett förut omnämnt diplom kallar sig »vices legiferatus gerens in osgocia».⁹⁹ Denne Valdemar var, såsom tidigare framhållits, identisk med Magnus' från Kalvestad son Valdemar i Sjuntorp. Det är möjligt, att Magnus före sonen Valdemar varit tillförordnad som underlagman i Östergötland av den person, som sannolikt innehaft lagmansämbetet, nämligen Svantepolk Knutsson, men på grund av källmaterialets bristfällighet kan man ej nå visshet därom. Sonen Valdemar innehar emellertid ämbetet, medan fadern levde, eftersom denne dog tidigast 1306.¹⁰⁰ Han är även efter Svantepolk Knutssons död, som inträffade i början av år 1310, vice lagman i Östergötland, nu tydligen vikarie för den nye lagmannen, Svantepolk Knutssons dotterson, Knut Jonsson.¹⁰¹ Efter Valdemar Magnussons död påträffa vi hans son väpnaren Magnus Valdemarsson¹⁰² som lagman i

⁹⁴ DS 994, s. 77.

⁹⁵ D. v. s. Magnus' från Kalvestad son.

⁹⁶ DS 1492, s. 464.

⁹⁷ Se Rosén, a. a., s. 101 med not 83.

⁹⁸ Se t. ex. Linder, a. a., s. 12.

⁹⁹ DS 1416.

¹⁰⁰ DS 1492.

¹⁰¹ DS 1662 (d. 29.3.1310), 1659 (d. 15.3.1310).

¹⁰² Nygren, a. a. i Linköpings biblioteks handlingar, 4: 1, s. 25; K. H. Karlsson. Biografiska ant. för medeltiden. Slakten 13. Stolpe. Riddarhusarkivet. Valdemar i Sjuntorp, som ju är identisk med vice lagmannen Valdemar, har en son vid namn Magnus, vilken vid studium av originalbrevet från 1307 visar sig föra samma vapen som fadern, nämligen en växt (DS 1525; HS III: 156. Gilllingstam har gjort detta påpekande) men sedan för en stolpe i sitt vapen (DS 2239, d. 26.5.1320; DS 2893, d. 21.12.1331; HS III: 286, 409; C. Hårenstam, Finnveden under medeltiden (1946), s. 294. — Hildebrand och även Hårenstam förklara, att Magnus Valdemarsson är identisk med underlagmannen. Hildebrand gör dock, på grund av att Magnus Valdemarsson bär en stolpe i sitt vapen gällande, att denne ej är son till Valdemar i Sjuntorp. HS II: 223). Gilllingstam har skriftligt för mig uttryckt sin åsikt, att Magnus Valdemarsson bytt vapen och upptagit sitt modernevapen. Det förtjänar anföras, att Rannwæg, som 1289 ingick i Vreta kloster och troligen var Magnus' faster, tituleras domina, vilket tyder på att hans modernsläkt var av hög börd. Jfr M. Hammarström, Glossarium till Finlands och Sveriges latinska medeltidsurkunder (1925), s. 133. — Härtill

Östergötland år 1313.¹⁰³ Knut Jonsson, som 1311 även blev drots,¹⁰⁴ kunde helt naturligt ej sköta båda tjänsterna. Vi finna, sedan Knut Jonsson 1318 fått avstå lagmansämbetet till sin svärson Bo Nilsson, att två vice lagmän Ragnvald och Huhto skött lagmanssysslan i Östergötland.¹⁰⁵ Det förefaller alltså, som om underlagmansämbetet gått i arv inom Magnus' från Kalvestad släkt¹⁰⁶ liksom lagmansbefattningen inom Folkungaättens lagmansgren och därefter inom Svantepolk Knutssons släkt.

Sammanfattar man de föregående undersökningarna är det uppenbart, att källorna ej ge någon klarhet om vem som varit lagman i Östergötland efter Magnus Bengtsson (belagd som lagman 1293) och till 1305, då Svantepolk Knutsson är lagman. Indicier mot och för att han innehaft ämbetet kunna anföras. Under sådana förhållanden måste frågan lämnas öppen. Måhända kan man dock ge ett visst företräde åt de skäl, som tala för att Svantepolk Knutsson innehaft ämbetet och alltså stödja Ljungs antagande. Svantepolk Knutsson var en av Östergötlands rikaste män och var av konungslig börd, vilka faktorer vägde ytterst tungt vid tillsättandet av en lagmansbefattning. Han var dessutom lagkunnig, eftersom han jämte dåvarande lagmannen Bengt Magnusson av Magnus Ladulås utsågs att avgöra frågan, om Rannwægs intagande i Vreta kloster stred mot laglig rätt. Svantepolk Knutsson kan urkundligt beläggas som rådsherre fram till 1302 och framträder, efter att ha varit försvunnen i diplomerna omkring tre år, åter som medlem av rådet i ett brev från juni 1305. I januari 1304 är en vice lagman, Valdemar, förordnad med vilkens fader Magnus från Kalvestad Svantepolk stått i nära personligt förhållande. Eftersom Svantepolk Knutsson uppträder som Östergötlands lagman redan i mitten av år 1305, måste det anses rimligt, att han och ingen annan innehaft lagmansbefattningen även i början av år 1304 och alltså förordnat Valdemar till underlagman vid tidpunkt, som vi på grund av källornas tystnad ej känna till. Troligen har Svantepolk på grund av sin rådstjänst — som lagman har han sannolikt varit självskriven medlem av rådet — ej kunnat förvalta sitt ämbete. Såsom tidigare nämnts ha ju också Svantepolks dotterson Knut Jonsson och dennes svärson

kommer, att Magnus Valdermarsson år 1331 (DS 2893) säljer jord i Sjuntorp, som hans son magister Johan ägt.

¹⁰³ DS 1909, d. 263.1313.

¹⁰⁴ DS 1777; Rosén, a. a., s. 261 med not 18.

¹⁰⁵ DS 2143; Rosén, a. a., s. 296 med not 54. Se vidare om underlagmän under 1300-talet, Nygren, Linköpings biblioteks handlingar, 4: 1, a. reg., s. 18 (Johan av Luestad), s. 23 (Lars Ingemundsson) och där anförda källor.

¹⁰⁶ Se Linder, a. a., s. 13.

Bo Nilsson tillförordnat vikarier på sina tjänster, eftersom de genom innehav av andra ämbeten ej kunnat sköta dessa. Hur man än avväger skälen för och mot synes den bild källorna ge av Svante-polk Knutssons ställning i Östergötland icke sakna intresse. Vår kunskap om det medeltida Sverige bygges till ej ringa del upp av biprodukter till undersökningar, som här måste göras på grund av problemens vikt men lämnat negativt resultat i huvudfrågan.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Prof. B. Boëthius förklarade sålunda vid ett samtal, att uppsatsen vore värd att tryckas på grund av dess genealogiska resultat.

Leonard Ödessons (Örnfot) hustrus härstamning från Birger jarl.

Av Hans Gillingstam.

Det är genom bevarade urkunder känt, att Birger jarl hade en dotter Kristina, som var gift med Sigge Guttormsson i Ljuna (Hogstads socken, Göstrings härad, Östergötland), och att dessa makar hade döttrarna Margareta och Helena¹, av vilka den senare 1284 fick påvlig dispens för äktenskap med sin frände Ulf Holmgersson (Hama)². Om Margaretas äktenskap innehålla urkundstexterna inga direkta uppgifter. Bevarade sigill göra det emellertid möjligt att nå kunskap även därom.

Det visar sig nämligen, att ett fragment av hennes sigill³ finnes under ett brev av 1292 såsom tillhörigt Leonard Ödessons (Örnfot) hustru Margareta.⁴ Beaktansvärt är i sammanhanget, att det nu bortfallna folkungalejonet längst ned i sigillet 1292 fanns kvar ännu på Peringskiölds tid; han uppger, att hon enligt sigill under detta brev »förde ett leijon sådant som folkungarnes».⁵

Om Leonard Ödesson är känt, att han var lagman i Närke åtminstone sedan 1303⁶ och efterträdde Abjörn Sixtensson (Sparre av Tofta) såsom drots 1310 men avled kort därpå.⁷ Jerker Roséns försök att nå kännedom om bakgrunden till hans politiska betydelse bland konung Birgers anhängare har resulterat i ett konstaterande, att han ej kan »visas ha varit besläktad med de gamla rådsätternas medlemmar. Hans ställning såsom lagman i Närke sedan 1303 visar emellertid, att det icke är den politiska spänningen 1305, som fört honom fram.»⁸ Det är uppenbart, att Leonard Ödessons äktenskap med konung Birgers kusin ger den förklaring, som Rosén söker.

¹ DS 800. Jfr DS 749 och 762.

² DS 784. Jfr K. H. Karlsson i Sv. Autografsällskapets Tidskr. I, s. 224, och S. Bolin i Scandia 1935, s. 235 f, samt S. Carlsson i PHT 1953, s. 80 och 83.

³ Annat exemplar publicerat av H. Fleetwood, Svenska medeltida kungasigill 3, 1947, s. 113 m. fig. 63 (eft. DS 749).

⁴ DS 1071.

⁵ Genealogica 75, f. 689 v, RA.

⁶ DS 1405.

⁷ K. E. Löfqvist i Vetenskapssocietetens i Lund Årsbok 1936, s. 23.

⁸ J. Rosén, Striden mellan Birger Magnusson och hans bröder, 1939, s. 102.

Släktskapen med kungahuset kan även sättas i samband med att Leonard Ödessons hustru Margaretas död 1305 noterats av munkarna i Stockholms Gråbrödrakloster, Magnus Ladulås' gravkyrka.⁹ Genom dem få vi även veta, att en »Ödhö Lindwardason» begrovs i samma kloster 1312,¹⁰ troligen är det en son till Leonard Ödesson och fru Margareta.

I övrigt äro inga ättlingar till dem kända. De senare medlemmarna av ätten Örnfot härstammade från Leonard Ödessons broder Magnus Ödesson.¹¹

⁹ SRS III: 1, s. 22.

¹⁰ SRS I: 1, s. 74.

¹¹ Se härom den åtminstone i fråga om filiationerna riktiga framställningen i Biographiskt Lexicon öfver namnkunnige svenska män 23, 1857, s. 330 f. Den där å s. 329 förekommande uppgiften, att Leonard Ödesson var gift med en *dotter* till Birger jarl torde återgå på äldre genealogers antingen oriktiga eller missuppfattade slutsatser av fru Margaretas sigillering.

Något om professor Johan Spongberg.

Av Sune Norrman.

Herman Rydin ger i sina memoarer, *Ur minnet och andra gömmor*, en intressant och roande skildring av ett av de mest kända uppsala-originalen, professorn i grekiska språket och litteraturen Johan Spongberg (f. 1800, † 1888), som jag är i tillfälle att i en detalj komplettera.

Rydin skriver: Vid 80 års ålder hände Spongberg ett litet missöde. Under sin vanliga aftenpromenad (på Flusterpromenaden utmed Fyrisån) steg han fel vid vägkanten och föll i ån. Några studenter rusade till och fingo upp den avsvimmade gubben, åkte hem med honom (han bodde Östra Ågatan 11) och det hela avlopp således lätt och lyckligt. Men fantasien och animositeten mot (professor Sigurd) Ribbing förledde Spongberg att själv berätta händelsen på ett annat sätt. »På grund av min svaga syn tog jag ett steg för långt åt kanten, förlorade balansen och slungades av farten långt ut i ån. Gammal simmagister som jag är, tog jag ett par kraftiga simtag och var snart tillbaka vid stranden. Jag hade just börjat klättra uppför branten, då jag fick se Ribbing komma gående. Med avsky vände jag mig bort, kastade mig åter ut i vattnet, sam raskt över till andra stranden och skyndade hem.»

De av Rydin omnämnda studenterna voro jur. stud. av Stockholms nation *Åke Norrman* (f. 12/6 1862, † 22/3 1884 såsom student, begr. i Stockholms nations grav) och teol. stud. av Smålands nation *Anton Flentzberg* (f. 1855, † 1939 såsom kyrkoherde i Mariefred). Norrman har i sin dagbok — som är i min, hans yngste broders, ägo — visserligen icke nämnt något om att han hjälpt Spongberg upp ur Fyrisån, men dels har minnet av händelsen kvarlevt i familjetraditionen och dels har han i sin dagbok gjort följande anteckningar, som ge stöd åt traditionen. *Den 31 oktober 1881*: »Vid middagstiden kom det bud från professor Spongberg med bjudning att komma upp till honom till middag Onsdag kl. 1/2 4.» *Den 2 november 1881*: »Sedan var jag på middag hos Spongberg. Der voro dessutom Flentzberg, Strömbäck, Nordström, skraddaren Hedlund (den, som egentligen drog upp honom), professor Sahlin med två söner, kandidaterna Mauritz och Yngve, kandidaterna Österberg och Janzon samt en ränt-

mästare. Middagen var splendid, många rätter, god mat och utmärkta viner. Den drog emellertid ut så långt på tiden, att — — —.» *Den 3 juni 1882*: »I dag på förmiddagen kom Anton och sade till mig, att han och Strömbäck ville gå med mig till professor Spongberg, hvilket jag dagen förut föreslagit. Anton bjöds därför hem på kaffe» (Norrman bodde i sitt föräldrahem i stationshuset i Uppsala) »och sedan gingo vi dit. Gubben tog vänligt emot oss och förde naturligtvis ordet. Han tyckes vara i högsta grad konservativ och talade om publicisterna såsom födde med smuts som de spydde ur sig i långa tidningsspalter och om tyska skolgossar som med verklig religiös andakt läste latin. Sedan gingo Anton och jag hem och superade.»

Av gästerna, utom Norrman och Flentzberg, torde professorn, rector magnificus *Carl Yngve Sahlin* (f. 1824, † 1917) samt hans söner *Mauritz Reinhold Sahlin* (f. 1860, † 1927, landshövding m. m.) och *Carl Yngve Sahlin* (f. 1861, † 1936, läkare) icke behöva närmare presenteras. Av de övriga gästerna var antagligen Strömbäck teol. stud. av Gestrike-Helsinges nation *August Oscar Strömbäck* (f. 1855, † såsom kyrkoherde 1932), Nordströms med. stud. av Stockholms nation *Anders Gustaf Nordström* (f. $14/3$ 1859, † $28/12$ 1905 såsom praktiserande läkare i Gnesta), Österbergs andre kuratorn i Stockholms nation, fil. kand. *Edvin Per Wilhelm Österberg* (f. 1850, † 1917, lektor vid Nya Elementarskolan i Stockholm och rektor i Trelleborg) och Janzons bibliotekarien i Stockholms nation, extra läraren vid Uppsala högre allmänna läroverk, fil. kand. *Karl Otto Janzon* (f. 1850, † 1909). Räntmästaren måste antagas ha varit räntmästaren vid Uppsala universitet friherre *Lars Herman Gyllenhaal* (f. $24/3$ 1821, † $9/9$ 1912). Om skraddaren *Hedlund*, »den, som egentligen drog upp honom», d. v. s. Spongberg, ur Fyrisån har jag mig ingenting bekant.

De glimtar av Spongbergs väsen, som dagboksanteckningarna låta skymta, stämma väl överens med den fylligare bild av Spongberg, som Rydin tecknat i sina memoarer. Kanske något överraskande med hänsyn till Spongbergs kända akademiska högfärd men betecknande för hans likaså kända nobless ter sig Spongbergs inbjudan till middagen bland det i övrigt så homogent akademiskt betonade sällskapet av den illitterate skraddaren Hedlund, den kanske främst medverkande vid »räddningen». Och belysande för Spongbergs uppskattning av sina »räddare» får anses vara, att middagssällskapet omfattade icke blott två av spetsarna inom Spongbergs egen nation, Stockholms nation, utan även universitetets rektor.

Recensionier.

Hans Järta.

Fil. dr Olof Dixelius' avhandling *Den unge Järta. En studie över en litterär politiker* (Upps. 1953. 461, v s. Pris 23 kr.) är principiellt idéhistoria, ej biografi i vanlig mening. Men den ger bidrag till Hans Järtas föga kända ungdom som ej böra bli obeaktade i Personhistorisk tidskrift.

Järta och Geijer utgingo från miljöer med en civistiskt-medborgerlig ståndspersons-åskådning som i det följande kommer att kallas borgerlig. Upplysningsfilosofiens optimistiska tro på medborgarandan hade ännu ej grumlats av revolutionens skräckscener. Grundstämningen var en »republikanism» som inte uteslöt monarkien men krävde utrymme i statslivet för en manlig självständighet formad efter antika ideal och Odalmannaromantiken. Ett moment i denna borgerliga självständighetskult var motviljan mot adelsprivilegierna, i regel ett anspråk, hos Järta och andra unga adliga idealister en romantisk drift till uppoffring av ärvda förmåner. Sinnesförfattningen betecknades adekvat med ordet liberal. Liberala i denna mening förblevo Järta och Geijer livet igenom. Därför kändes det också som en oförrätt, då »liberal» usurperades som partinamn av motståndarna till deras senare konservativa åskådningar. Även dessa hade naturliga förutsättningar i deras ursprungsmiljö. En fast samhällsordning var det självklara villkoret för den dagliga gärningen och de vackra ideologierna.

Geijers genombrott kom sent, efter en lång och trevande ungdomsutveckling under plågsam ovisshet om den egna förmågens räckvidd och bärkraften hos ungdomsmiljöns idéer. Järta hämmades ej av dylika skrupler. Vad Dixelius, utförligare än hittills, berättar om hans uppväxtår, vittnar om en brådmogen begåvning, manifesterad under hans skolgång i Falun, avslutad vid 13 års ålder, och hans Uppsalastudier som vid 16 års ålder ledde fram till kansliexamen 1790.

Järtas studier bekostades av landshövdingen i Kopparbergs län Johan Beck-Friis. Han kom därför att betrakta Dalarna, där han också var född, som sin verkliga hembygd. En säregen miljö hade skapats i Falun tack vare gruvans, länsstyrelsens, skolans och kyrkans högre skolade tjänstemän och den visserligen anspråkslösa herrgårdsbygd som uppkommit runt staden, då hyttdriften koncentrerats hos ett begränsat antal »brukande bergsmän» med något större rörelse. Så gynnsamma förutsättningar skapade en andlig livaktighet, öppen både för tidens allmänna idéer och för den förståelse för särpräglad folkkultur vilken förutsätter en friare utsikt under nära beröring. Järta har själv många gånger vittnat om vad Dalatraditionerna betytt för honom. Att de bidragit till att forma hans självständighetsideal står utom allt tvivel.

Föräldrahemmet hade Järta lämnat redan vid nio års ålder. Likväl måste man räkna med intryck också därifrån. Dixelius skildrar en ganska typisk adlig miljö med frihetstidstraditioner, mildrade genom faderns anslutning till hovpartiet men antagligen ånyo aktualiserade genom motsättningar mot konungen. Han visar också att Järta bör ha fått en in-
jektion av »republikanska» idéer genom bröder som deltagit i amerikanska frihetskriget.

Då Järta straxt innan han fyllde 17 år 1791 inskrevs i kansliet, bör han ha haft lätt att acklimatisera sig bland de unga adelsmännen i de lägre civila och militära graderna. Lolo Krusius-Ahrenberg har gjort oss förtroga med deras typ. De hörde självfallet hemma i den ståndspersonsklass som skulle komma att trycka sin prägel på nästa århundrade. Men dennas grundläggande medborgerlighet var så axiomatisk att den sköts i bakgrunden under ett radikalt frihetssvärmeri, närt av upplysningsfilosofi och den begynnande revolutionsepokens förhoppningar — och exploaterat av Pechlins illusionslösa skrupelfrihet. Dixelius accepterar denna karaktéristik och riktar den med nya drag. Roande fast kanske något allvarligt berättar han episoder från adelsgossarnas trotsålder i ämbetsverken. En nykter besinningsfullhet bakom lynnets impulsivitet, ånyo betonad av Dixelius, synes ha räddat Järta från att djupare invecklas i de stämplingar som slutade med kungamordet. Men hans temperament och talanger skänkte de unga hetsporrarna deras främsta litterära språkrör. År 1792 gjorde hans »Sansculottevisa» succé och skandal.

Dixelius följer Järtas fortsatta öden, hans uppflammande entusiasm för Reuterholm och snabba desillusion, hans allt fränare opposition som överflyttades till Gustav IV Adolf, hans övergång 1796 från utrikesförvaltningen till justitierevisionen, hans därav föranledda allvarliga juridiska studier och hans förbindelser med Benjamin Höijer och juntan som vidgade hans filosofiska intresse, allmänna kulturella orientering och sinne för den samhälleliga auktoritetens vikt i den fria stat som var framtidsmålet. Den idépolitiska bakgrunden tecknas utförligt. Av vikt är också skildringen av den krets som hade sin mötesplats i den berömda läkaren assessor Henrik Gahns hem vid Västra Trädgårdsgatan, under hela Järtas Stockholmstid öppet för honom. De framstående män han där råkade bevarade under det reaktionära trycket den frisinnaade åskådning som var oppositionens gemensamma utgångspunkt, men med tyngdpunkten alltmer lagd på de borgerliga idéer som krävde bevarad stadga i samhällslivet under statsskickets utveckling i »republikansk» anda. Dixelius karakteriserar denna grupp som »center». Liksom tidigare Hans Forssell finner han att Järtas andra oppositionella huvudskrift, prosasatiren »Några tankar om sättet att upprätta och befästa den urgamla franska monarkien» (1799) vittnar om att hans åskådning utvecklats mot centrens uppfattning genom de fördjupade studierna, juristens vidgade praktiska erfarenhet och de personliga relationerna i juntan och den Gahniska kretsen. Järtas opposition kulminerade då han avsåg sig adelskapet vid riksdagen 1800. Dixelius har ej haft anledning att gå närmare in på det därpå följande skedet, då Järta skapade sig en ekonomiskt tillfredsställande ställning som advokat, Stora Kopparbergs bergslags ombud och sekreterare i Stockholms stads brandförsäkringsverk. Men han

framhåller, säkerligen med rätta, att ett närmare studium av denna litterärt och politiskt tysta tid är en angelägen uppgift för Järtaforskningen.

Det är alltid svårt att återuppleva friskheten i en kvickhet som ej längre har det oväntades effekt och chockverkan av vad som en gång var djupt anstötligt men förefaller en senare tid beskedligt, endast därför att mycket av det nya blivit commune bonum. Men man gör dock knappast Järta någon orätt genom att fastslå att Dixelius råkat ut för den icke ovanliga svårigheten att ha tagit upp ett ämne som kräver men ej bär upp en djupgående utredning av bakgrunden. Boken hade otvivelaktigt vunnit på om denna inte bara reellt utan också formellt fått bli huvudämnet och Järtas stridsskrifter en detalj med rätta proportioner. Därmed är emellertid också sagt att Dixelius' teckning av bakgrunden, med sina utblickar över Sverige — ej minst Kellgren —, Europa och Danmark, har ett verkligt och betydande intresse.

Dixelius' framställning mynnar ut i frågan om hans studier rörande Järtas ungdomsutveckling gett något för debatten om dennes andel i 1809 års regeringsform. Hans svar är det »non liquet» som på grund av källmaterialets bristfällighet blivit den livliga diskussionens resultat. Inte desto mindre slutar man läsningen av hans bok med en känsla av att ett bättre utgångsläge skapats. Det var, som han klart visar, girondisternas borgerliga revolution som entusiasmerade den unge Järta. »Pöbel»-excesserna under Jacobinerna skärpte blicken för de faror för den samhällliga ordningen som följde med omstörtningarna. Ur denna synpunkt är Järtas artikel »Hvilka äro de sannskyldiga jacobinerna» (1800) anmärkningsvärd, därför att han där söker binda det förhatliga namnet, som brukade pådyvlas oppositionen, vid de extremister, främst bland de intransigenta maktägarna, vilka hotade att upplösa det »borgerliga samhället» eller »den borgerliga föreningen». Överhuvud gynnade utvecklingen centeridéerna. Till denna åskådningsförskjutning bidrog också »den negativa historiska skolan». Den erkände nödvändigheten att ta hänsyn till den historiska utvecklingen och kunde ägna det historiska arvet en hög uppskattning utan att göra det till ledande princip på de allmänna idéernas bekostnad. Å andra sidan hade den verkliga historiska skolans idéer ej börjat verka. Järta talar t. ex. om »den borgerliga föreningen», som en spontan sammanslutning och tvekar ej om »att allas väl är statens ändamål».

Vad vi nu känna om opinionsbildning och förarbeten visar en allmän idéutveckling parallell med Järtas egen. För den romantiska föreställningen om grundlagen som ett genis individuella nyskapelse finnes inte någon plats. Men de idéhistoriska forskningarna ge allt oftare till resultat att de epokgörande insatserna mindre bestå i uppslagets originalitet än i förmågan att ge ett samlande uttryck åt vad som trevande söker arbeta sig fram i allt vidare kretsar. Sådan kan Järtas roll i grundlagsarbetet ha varit.

B. B-s.

Herdaminen.

Under det senaste årtiondet har vår personhistoriska litteratur riktats med flera nya herdaminnesdelar. Detta har också verkligen varit av behovet starkt påkallat. De gamla herdaminnena äro i många avseenden föråldrade och det arkivaliska materialet var vid deras utgivning icke på det sätt systematiskt samlat, ordnat och registrerat, som nu är fallet, varken i Riksarkivet eller i lokala arkiv.

En allmännare översikt av och principiella synpunkter på denna litteratur lämnades i PHT 1949 (s. 139—142). Härtill kunna läggas några nya kritiska erfarenhetsrön från Svenskt biografiskt lexikons arbetsområde. I lexikonets nyutkomna H. 71 (Fahlberg—Falk), det första i bd 15, behandlas bl. a. biskopen i Skara och Linköping Erik Falck. Tar man uppgifterna om honom i Linköpings stifts herdaminne (del 1, 1919, s. 45) finner man vid jämförelse med lexikonets moderna artikel följande: herdaminnet har fel födelseår (detta är okänt), fel dödsår (1569; det rätta är 1570), fel uppgifter om hans fader och dennes släkt (de äro tills vidare okända), fel år för magistergraden i Wittenberg (1512; det rätta 1542), felaktiga uppgifter om att F. varit Gustav Vasas lärare och frände (beror på förväxling med en annan »mäster Erik», Ericus Andreae Banér), vet intet om hans mödernessläkt (nu känd genom G. Carlsson i PHT 1951, s. 20 f.), intet om hans hustru (numera känd genom Kjällerström, Striden kring kalvinismen etc., s. 41), tilldelar felaktigt biskopen sönerna Abraham, Peder och Hans, har fel födelseår och titel på sonen Bengt (avrättad 1600) och kallar felaktigt sonen Erik borgmästare i Linköping — han var hovjunkare, diplomat, resenär (till bl. a. Jerusalem och Egypten) och riddare av den heliga graven. Dessa påpekanden visa, att hela biskopsdelen av Linköpingsherdaminnet måste göras om, liksom man gjorde med Växjöherdaminnets första del (reviderad i del 8). I fråga om de äldre Linköpingsbiskoparna hänvisas tills vidare i stället t. ex. till arbeten som: Toni Schmid, Sveriges kristnande (1934, s. 174, 176); K. B. Westman, Den svenska kyrkans utveckling etc. (1915); G. A. Donner, Kardinal Wilhelm von Sabina (1929); Y. Brilioth, Svenska kyrkans historia, 2 (1941); dens., Den påfliga beskattningen af Sverige intill den stora schismen (1915), s. 190 ff., 197 f., 297 ff.; dens., Svensk kyrka, kungadöme och påvemakt 1363—1414 (1925); för Kettil Karlsson (Vasa) se H. Gillingstam, Släkterna Oxenstierna och Vasa under medeltiden (1952; separat register, inkl. släkttabeller, 1953); för Johannes Magni från Skänninge se L. Sjödin i Hist. handl., 28: 2 (1931). Påpekas bör, att Gotskalk Falkdal får en modern biografi av J. Liedgren i Svenskt biografiskt lexikon, H. 72 (korr.). Typiskt för medeltidsbehandlingen är också, att utg. sammanblandat lundakaniken Nils Bunkeflo, som var död före 1347 (Dipl. Suec. 5, s. 644 f., och Weeke, Gaveböger etc., s. 264, not 9) med svenske konungens sekreterare Nils Markusson, som var en helt annan person (jfr Acta pontificum Danica, bd 1, samt Brilioth, Påfliga beskattn., s. 298, och dens., Svensk kyrka). Ledsamt nog står f. ö. hela Linköpingsherdaminnet i utgivning kvar vid del 5, h. 2, 1943.

Gunnar Hellströms nya, mycket pålitliga stiftsmatrikel *Stockholms stads herdaminne* (1951), är anmäld i PHT 1951, s. 143 f.

Färdigt och avslutat är nu förste bibliotekarien vid Lunds universitetsbibliotek dr Bror Olssons stora verk, *Kalmar stifts herdaminne*, varav slutdelarna, bd 1 och bd 4, båda utkommo 1951. Olssons fina analys av vederbörande präster som predikanter, alltså deras homiletiska sidor, har förut påpekats och fortsätter på samma förtjänstfulla sätt i hans nya delar. Likaledes fortsätter hans brist på exakthet i fråga om adels-titlar, där han följer den s. k. hip-som-hap-metoden. Detta har orsakat, att t. ex. den såsom 'Ölands ende baron' kände kontraktsprosten frih. Uno Hummerhielm icke redovisas som sådan (del 4, s. 148 ff.). Saken är en bagatell, men även bagateller skola helst vara korrekta i matriklar. Sköldebrevren äro som bekant kungl. brev och det råder intet tvivel vare sig rörande sakens juridiska eller dess personhistoriska sida — fränsett den socialhistoriska, som även har sitt intresse.

Ett särskilt högt beröm förtjänar Bror Olssons biskopsdel (del 1), i vilken förf. på ett mycket intressant sätt tecknar raden av stifts-chefer i Kalmar. Han har med sin stora kyrko- och personhistoriska beläsenhet här synnerligen väl tillgodogjort sig hela den nyare forskningen och därigenom skapat en rad klart tecknade, ytterst fängslande biskopsporträtt. I Kalmar satt ju en man som Jonas Rhotovius († 1626); Oxenstiernska brevväxlingen skattas här på en rad viktiga notiser. Efter de ortodoxa prelaterna kom så 1731 den framstående pietistiske Herman Schröder (om den där berörde Sigfrid Leopold se numera även inledningskap. i Olle Holmberg, *Den unge Leopold*, 1953), av vilken vi hos Olsson få en synnerligen värdefull biografi. En särfigur var Jöran Wallenstråle (biskop 1790—1807), nitisk i sina upplysta bildningsintressen. Med iver läser man hos Olsson om Magnus Stagnelius, skalden S:s' kärve fader, liksom om deras bråkstake till frände lektor Johan Stagnel, Kalmarkapitlets olycka på sin tid. Fint tecknar Olsson den skeptiske gustavianen af Kullberg, liksom den högt begåvade, som människa oändligt intressante och sympatiska Paul Genberg, en av stiftets främsta chefer. Med vemod slutar man raden med att läsa om Henry William Tottie och om Kalmarstiftets upphörande, som alla med sinne för historisk pietet måste beklaga.

Olssons *del 4* avhandlar *Öland*. Man lägger där särskilt märke till bilden av Abraham Ahlqvist († 1844), Ölands hävdtecknare, men även många andra intressanta herdagestalter passera: H. J. Gummerus (med sin guldmedalj för tapperhet i fält!) i Högby, Axel Nordstrandh också där (innan han kom till Skåne), o. s. v.

Såväl utgivaren — eller rättare författaren — som stiftet äro att gratulera till detta stora verks lyckliga avslutning. Och dock ber rec. enträget om ett supplement: ett fullständigt personregister — icke blott som nu ett prästregister. Kravet på det förra är ofrånkomligt och först därigenom får man en verklig nyckel till Kalmar stifts allmänna person-historia.

Den tekniskt skickligaste av alla herdaminnesförfattarna är alltså överbibliotekarien G u n n a r C a r l q u i s t i Lund. För sin metod har han, såsom här 1949 (s. 141) påpekades, redogjort i tidskriftens årg. 1943. Ytterligare har Carlquist inskräpt sina synpunkter genom att i Lunds stifts julbok 1952 trycka en ny översikts- och principartikel om *Lunds*

stifts herdaminne (18 s.), med intressanta och upplysande värderingar av källmaterialet. Beträffande artikelns kritiskt-pessimistiska slutkläm tror rec., att Carlquists synpunkt bör beaktas, att man med respekt och försiktighet återger vederhäftiga källors samtida omdömen. Detta hindrar ju dock icke, att man, därest källmaterialet är rikt — som det ofta är för 1800-talet (fram till telefonmänskornas genombrott!) — också kan teckna verkligt ingående och levande porträtt.

I sin andra serie (serie 1 omfattar dokument) har Carlquist tidigare medhunnit del 2: Oxie kontrakt (1948), varom se PHT 1951 (s. 140 ff.). Därtill ha nu lagts ytterligare två stora band, nämligen del 3: *Skytts och Vemmenhögs kontrakt* (1951) samt del 4: *Torna kontrakt* (1952). Varje Skånekännare förstår redan av namnen, vilka intressanta perspektiv, som just dessa två delar bjuda på. Del 3, som behandlar landet »söder om landsvägen», Nicolovius' och Anders Österlings klassiskt vordna trakter, ger även bilder av Nils Lovén själv. Och vilken högentressant rad i övrigt av dessa män, som verkat ner mot det nutida Sveriges sydgräns! Där har Carlquist sålunda pietetsfullt och givande tecknat sin företrädare som herdaminnesförfattare Severin Cavallin. Där möta Christopher Tegnér i Källstorp och Lars Paulus Holmberg i Äspö, den senare skildrad av kyrkohistorikern Krister Gierow, enligt Carlquists riktiga metod att ibland delegera biografier till olika specialister. Där är Hampus Tullberg i Stora Slågarp (fader till »Hasse W.»), prosten Svanander i Västra Alstad, senare i Hyby (med den alltid lika dramatiskt verkande scenen med de unga Trollarnes drunkning vid Torup 1775), publicisten Angeldorff, också i V. Alstad och Fru Alstad, liksom Lars Christensson, syskonen Ernst, Tobias och Arnold Norlinds fader, tecknad av den kvarlevande yngste sonen lic. Valentin Norlind. I Lemmeströ och Börringe möter man Lars Feuk (Larifari) och den fine Edvard Wessberg.

Senare delen, 4, om *Torna*, är ännu intressantare. Här känner man närheten till stiftsstaden Lund och här möter alltså ett galleri av prästmän, med vilka man kan vandra praktiskt taget hur länge som helst. Många voro blivande biskopar: Andreas Rydelius, Esaias Tegnér (av e. o. bibliotekarien N. Palmberg), E. G. Bring (av lic. E. Wallgren) och Sam Stadener (av framlidne prosten G. Stenvall) jämte ärkebiskopen Anton Niklas Sundberg (om denne skriver hans biograf dr S. Ölander). Förnämliga både i fråga om den biograferade och författaren äro artiklarna om domprostarna Pehr Eklund (av biskop emer. Edv. Rodhe) och M. Pfannenstill (av biskop A. Nygren) samt E. Newman (av hans vän och kamrat prof. Hilding Pleijel). Den viktiga artikeln om Henrik Schartau har också skrivits av biskop Rodhe. Med vörndad stannar en gammal Lundastudent inför det oförgätliga minnet av Erik Kristian Böös, än en gång pietetsfullt, värdefullt och klart tecknat av den med detta ämne så förtrogne prosten Hagbard Isberg. Vad utgivarens eget arbete angår bör såsom en utomordentlig förtjänst framhållas både hans serie av alla de begynnande, danska herdarna, liksom det utmärkta, klara, koncisa och exakta sätt, på vilket han tillämpar sina egna principer. Hans herdaminnesdelar äro, inte minst i källforskningen och i den biografisk-genealogiska tekniken, förebildliga för all modern svensk vetenskaplig

litteratur på hithörande områden. För att nu även här omnämna någon skönhetsfläck, så kan det även hända Carlquist att glömma något (del 4, s. 437: kammarherre Rosencrantz hette även och kallades Börge och hans hustru var baronessa R., av den danska ätten). Del 4 avslutas med ett provisoriskt personregister över prästerna i de utkomna delarna 2: 2—4, av stort praktiskt uppslagsvärde.

Man längtar efter fortsättningen och vet med glädje, att den är på god väg.

Bengt Hildebrand.

Släkten Wicander.

När ordföranden i AB Wicanders korkfabriker, ägaren av Harpsund direktör Carl August Wicander avled i Lissabon den 27 dec. 1952, hade han nyligen hunnit avsluta det tredje och sista bandet av släktkrönikan *Wicanders. Industriidkare och affärsmän under tre generationer* (Sthlm 1950, 1951, 1952). Man har all anledning att vara Wicander tacksam för det arbete han sålunda lyckades slutföra. De tre volymerna erbjuda en fascinerande läsning om Carl Augusts farfader, den unge bondsonen, som tack vare en sällsynt företagarganda på få år lade grunden till ett millionföretag, och om dennes närmaste efterkommandes framgångsrika bemödanden att föra verket vidare.

Den första volymen har ägnats farfadern och hans verk och bär undertiteln *August Wicander 1836—1891* (Sthlm 1950, 290 s.). Släktens stamfader var skattebonde i Östra Granhammar i Vintrosa socken i Närke i början av 1600-talet, och i Vintrosa föddes den 9 juli 1836, yngst bland nio syskon, bondsonen August, vilken 1853 tog namnet Wicander efter en morbroder. Redan tidigt visade han intresse och anlag för handelsyrket och vid troligen endast 20 års ålder blev honom anförtrord skötseln av en liten lanthandel i Byle by i Skedevi socken. Vid sidan härav bedrev han handel med bl. a. humle och fick på så sätt kontakter med bryggare i Stockholm, till vilka han sålde sin vara. Genom gifte med bonddottern Anna Eriksson kom han emellertid i besittning av en lantgård i trakten, Ruda, och blev bonde. Men blott för en tid. Han vantrivdes, och då han av en ren tillfällighet erbjöds att byta sin gård mot en fastighet vid Besvärgsgatan 58 i Stockholm, i vilken ett mindre korkskärereri var inrymt, slog han till. Den 1 september 1868 flyttade August med hustru och fyra barn, Hjalmar, Gustaf, Anna och Carl, till Besvärgsgatan 58 (numera Brännkyrkagatan 66), där han skulle komma att bo till sin död och där August Wicanders efterkommande fortfarande förrätta sin dagliga gärning.

Den forne ägaren, G. A. Horner, skulle enligt köpekontraktet ha avvecklat korkskäreriet före tillträdesdagen, men försummade detta. August fick därför själv taga hand om avvecklingen. Denna visade sig svårare än beräknat och August nödgades låta rörelsen fortgå. Han erbjöd sina gamla kunder från den tid då han sålde humle, bryggarna i Stockholm, sin kork. Dessa voro i sin tur intresserade av att stödja

en inhemsk tillverkare. Därmed startade den rörelse, som inom kort skulle bli ett millionföretag.

Avgörande för korkfabrikens framtid blev, att August kom i kontakt med en »mecanicus», skomakaresonen Johan Petter Grånholm, som upfunnit en maskin för korkskärning. Denna s. k. pipmaskin innebar ett revolutionerande framsteg mot korktillverkningens mekanisering och inköptes av August 1869. Mekaniseringen fullbordades av en annan genial uppfinnare, Gustaf Emil Boëthius, och även dennes uppfinningar exploaterade August Wicander med stor framgång. Dessa maskiner, de första i sitt slag i världen, gävo honom ett försprång i konkurrensen på världsmarknaden. År 1871 blev August leverantör till det stora Sinebrychoffska bryggeriet i Helsingfors och fick därigenom snart insteg även på den ryska marknaden. En filial upprättades samma år i Åbo under ledning av hans systerson Carl August Larson. Den blev en storartad framgång, icke minst tack vare frånvaron av tullar mellan Finland och Ryssland. År 1885 upprättades ett kontor i själva S:t Petersburg och följande år en fabrik även i Libau. När August avled 1891, efterlämnade han c:a tre millioner kr. till sina arvingar.

Boken om den energiske, sparsamme, buttre korkpatronen har med rätta betecknats som en de fredliga bragdernas äventyrsbok. Den fortsättes av verkets andra del, *Hjalmar Wicander 1860-1939 och hans bröder Gustaf och Carl* (Sthlm 1951, 624 s.). Augusts äldste son, Hjalmar, började redan som 16-åring i faderns firma och blev under dennes stränga ledning också en trägen arbetare. Han fick tidigt ledningen av en filial i Göteborg men sattes sedan att från Libau och Riga sköta de ryska företagen, vilka han snart gjorde till de ojämförligt ledande inom koncernen. En linoleumfabrik startades i Libau 1893 och två år senare ett rederibolag, vartill grunden dock lagts redan under faderns tid. Bröderna Gustaf och Carl skötte familjebolaget i Stockholm. Hjalmar var den dominerande inom brödrakretsen och upparbetade koncernen till ett storföretag med världsrykte. År 1897 flyttade han med hustrun och sonen Carl August till Sverige och blev koncernens ledare. I Stockholm bosatte sig familjen ståndsmässigt i villa Lusthusporten på Djurgården.

År 1904 sammanknötos de olika wicanderska företagen även formellt till en koncern genom att A. B. Wicanders Korkfabriker övertog aktierna i de olika företagen. Hjalmar blev styrelseordförande och verkställande direktör och ägare av 1 561 av bolagets 4 000 aktier. Gustaf ägde 1 000, Carl 500 och systemen Anna Åkerman 316 aktier. Gustaf inköpte 1899 Lunds gård i Ösmo socken och följde sedan endast som styrelseledamot bolagets utveckling. Gården äges f. n. av Gustafs son, Carl Gustaf. Dennes broder, Olof, äger granngården Valla.

Samma år, som koncernen tog fast form, 1904, började de arbetaroroligheter, som tretton år senare skulle kulminera och medföra den ryska filialens förintande. Hjalmars ende son, Carl August, som just börjat arbeta vid fabriken i Libau, var nära att få sätta livet till vid ett upplopp. När revolutionen 1917 utbröt, befunno sig denne och hans hustru Vera Georgievna, född Kosma, i Odessa. De lyckades emellertid välbehålla taga sig hem till Sverige. Båda återvände några månader

senare till Ryssland för att rädda vad som räddas kunde. I kapitlen »Allas kamp mot alla» och »Epilogen i Ryssland» lämnar Carl August en dramatisk skildring av hur han lyckades utföra betydande belopp in natura ur Sovjet. Men det stora wicanderska företaget i Ryssland låg i grus och spillror. Kort därpå överlämnade Hjalmar chefskapet till brodern Carl och sonen Carl August och bosatte sig på sin lantegendom Harpsund. Han avled 1939.

Hjalmar Wicander var en stor konstsamlare och mecenat. Ett avsnitt om honom som konstsamlare ingår i andra delen och har författats av Karl Asplund.

Tredje och sista bandet, *Carl August Wicander född 1885 och hans kusiner* (Sthlm 1952, 420 s.) är främst en självbiografi, där resor och andra intressen ägnas stort utrymme. Företagsledningen får dock även här sin del. Även Carl August var en skicklig företagsledare och snart hade koncernen lyckats hela de sår, som revolutionen tillfogat den. Carl Augusts eget äktenskap var barnlöst, kusinerna Carl Gustaf och Olof hade länge endast döttrar och farbrodern Carls son, August Wilhelm, flyttade till U. S. A. Då ingen manlig avkomma i fjärde generationen fanns, som kunde övertaga koncernens ledning, beslöt familjen år 1929, då högkonjunkturen nått sin höjdpunkt, att sälja företaget till utländska intressenter för c:a 18 millioner med vissa räntetillägg. Wicanders kvarstannade dock t. v. i ledningen och när år 1946 gynnsamma möjligheter yppade sig, återköptes företaget. Då hade också ett par pojkar kommit till världen, till vilka familjens framtidsutsikter knötos.

Arbetet om familjen Wicander är ingen vetenskaplig framställning, men den är likväl ett icke oväsentligt bidrag till vår personhistoria och vår ekonomisk-historia. Författaren har biträtts vid utarbetandet av överste K. A. Bratt och sekreterare Sten Nicolson. Ett personregister till hela arbetet avslutar den tredje delen.

A. Kw

Grönsö.

Sigurd Wallin, *Grönsö, hemmet i ett stort uppländskt herrgårdshus* (Sthlm 1952, 130 s., 773 planscher). Nordiska Museets handlingar 42.

Den stora boken om Grönsö är frukten av ett samarbete av mera ovanligt slag. Det föregående ägareparet på det gamla herresätet, kammarherre Erik von Ehrenheim och hans maka, fru Alice von Ehrenheim, född Blomstedt, ägnade ett livslångt arbete åt att i olika sammanhang klarlägga historien om Grönsö, som inköpts av hans farmors mor 1803 och sedan gått i arv. Kammarherre von Ehrenheim började redan som ung att göra mycket målmedvetna och ingående forskningar om sin fädernegård, och det första resultatet härav framlades i det 1879 utkomna häfte av Uplands herregårdar av C. A. Klingspor och B. Schlegel, vari Grönsö ingick. Här gjordes resolut rent hus med en tidigare vildflora av orimliga sägner och traditioner ifråga om både godsbildningen och bebyggelsen och det rätta sammanhanget klarlades. Han publicerade sedan resultaten av sina fortsatta forskningar i en serie, som i fullbordat

skick bär titeln Anteckningar om Grönsö och Utö men i regel går under benämningen Grönsöboken. Man kan gott säga, att här samlats alla väsentliga uppgifter om godsbildningen, ägarehistorien och bebyggelsen. Fru Alice von Ehrenheim åter ägnade sig i sin uppgift som hemmets vårdarinna med det livligaste intresse åt allt vad Grönsö hyser av rikhaltigt lösöre, som främst är arv från släkterna von Engeström, Benzeltierna och von Ehrenheim och går tillbaka ända till förra hälften av 1700-talet samt i påfallande ringa grad åderlåtits av de successiva arvskiftena.

Det märkliga med Grönsöhemmet är nämligen, att här har bibehållits ett genom arv alltifrån avlägsna generationer sammanfogat bohag av ett omfång och en rikhaltighet, som är mycket sällsynt i våra dagar. Genom en mängd inventarieförteckningar har det kunnat påvisas, vilket ursprung och inbördes sammanhang en stor mängd föremål ha. Arbetet härmed födde hos fru von Ehrenheim tanken att i tryck, närmast i en stor illustrerad katalog, sammanföra kunskapen om dessa föremål och deras öden. Då hennes arbete i allt väsentligt hade samma syfte som Nordiska museets under en lång följd av år fortgående inventering av herrgårdar, resulterade det hela slutligen i en samverkan med museet, representerat av intendenten Sigurd Wallin, vilken efter nära ett kvartsekel kunnat framlägga resultatet av ett arbete, som visat sig mycket vidlyftigare än vad man från början kunnat förutse, i en ny Grönsöbok. I motsats till den förut nämnda Grönsöboken har här främst tagits hänsyn till den lösa inredningen på Grönsö, men inledningsvis rekapituleras utförligt vad som tidigare publicerats om godsbildningen, ägarelängden och bebyggelsen, och beträffande den sistnämnda har författaren kunnat tillgodogöra sig forskningens senaste rön på det arkitekturhistoriska området för att förklara flera tidigare icke klarlagda sammanhang ifråga om Grönsö bebyggelse.

Av den mängd personhistoriska upplysningar detta arbete innehåller kunna här endast några av de viktigaste nämnas. Det var Gustav II Adolfs lärare Johan Skytte, som i början av 1600-talet efter en mottagen donation och verkställda byten sammanfogade de olika hemman, som äro ursprunget till Grönsögodset. Genom sitt giftermål med Maria Näf blev han även ägare av granngodset Utö, vilket sedan varit förenat med Grönsö. Han uppförde huvudbyggnaden, av vilken numera endast den rektangulära kärnan finns kvar, sedan fyra omgivande hörntorn nedrivits under 1700-talet. I sitt ursprungliga skick hade anläggningen en påtagligt slottslik prägel, som ej blott bar vittnesbörd om den nyadlade byggherrens självmedvetenhet utan även, vilket en närmare undersökning ger vid handen, att han kanske haft tillgång till en del av de arbetskrafter, som varit verksamma vid de kungliga slotten, och med vissa modifikationer låtit utföra anläggningen efter de främsta inhemska och utländska förebilder som då stodo till buds. Dokumentariskt styrkt är i alla händelser, att änkedrottning Kristina i början av 1620-talet biföll en ansökan av Skytte, att hennes trädgårdsmästare skulle få anlägga trädgården på Grönsö. Av denna ursprungliga trädgårdsanläggning återstå ännu ett päronträd och »drottning Kristinas linde». Av byggnadens ursprungliga inredning finnas nu blott spridda rester kvar, som dock tydligt visa byggherrens intentioner och förebilder.

Från den närmast följande perioden, barocktiden, finnas fyra målade innertak, tre på väv och ett på bräder. Det är tidstypiska imitationer av de samtida utsirade stucktaken med insatta plafondmålningar, där tidens smak för allegorier kommit till uttryck. Av särskilt intresse är att utsmyckningen av sidopartierna i det största av dessa tak alldeles uppenbart allegoriskt återger några moment i de instruktioner, som 1663 utfärdades för den minderårige Karl XI:s guvernör och lärare rörande konungens uppfostran, medan figurpartiet i mitten är en tydlig anspelning på den då aktuella planen om ett framtida giftermål mellan honom och hans kusin, prinsessan Juliana. Den dåvarande ägaren av Grönsö, Johan Skyttes son riksrådet Bengt Skytte, är ju känd för sitt oroliga sinnelag, som slutligen medförde förlusten av rådsvärdigheten för honom, sedan han vid 1664 års riksdag engagerat sig för hertig Adolf Johan i dennes försök att återvinna riksmarskämбетet. Tidigare hade han på grund av olika uppdrag sällan haft tillfälle att besöka Grönsö, och senare förde han för det mesta ett kringflackande liv utomlands. I början av 1660-talet hade han dock under några år en sammanhängande vistelse i Stockholm och var bl. a. närvarande i rådet, när de ovannämnda instruktionerna utfärdades. Säkerligen besökte han under denna tid regelbundet Grönsö. Det är mycket naturligt, att han då ville förnya inredningen i fädernegården efter tidens smak och att den gängse förkärleken för allegorier därvid skulle få ett brett utrymme, men att de äregiriga planer han uppenbarligen samtidigt hyste om en nära politisk samverkan med konungahuset i detta sammanhang skulle få ett så omisskännligt uttryck får nog betecknas som något mycket anmärkningsvärt. Vid Bengt Skyttes död 1683 ärvdes Grönsö av dottern Maria, som var änka efter Gustaf Adam Banér (»Dulle-Banéren»). Femton år senare hemföll det till kronan genom reduktionen, men Maria Skytte fick dock disponera det under sin livstid. Vid hennes bortgång fem år senare fick kusinen Beata Sparre, som var kammarfröken hos änkedrottning Hedvig Eleonora, Grönsö i förläning för så lång tid som hon var »oförsörjd», d. v. s. ogift, vilket hon förblev till sin död. Ett brev från henne 1704 till Nicodemus Tessin d.y., som då hade inseende över alla kronans slott och var gift med en kusin till henne, är nog ett av de mest upplysande dokument vi ha i behåll om vilka svårigheter som mötte den som på dessa villkor fick disponera ett reducerat gods. Efter Beata Sparres död 1724 fingo emellertid hennes arvingar Grönsö med äganderätt men sålde det inom kort, och genom ytterligare försäljningar bytte det sedan ägare flera gånger. Även andra förändringar inträffade successivt. De fyra hörntornen revos som förut är omtalat och byggnaden fick det yttre utseende som den fortfarande har. Av den gamla fasta inredningen sloopades allt som inte förut blivit omnämnt och ersattes med en ny inredning, som alltjämt är i behåll. Den gamla lösa inredningen från den Skytteska tiden hade redan tidigare förts till auktionskammaren i Stockholm och försålts för kronans räkning. De närmaste omgivningarna kring huvudbyggnaden omdanades och försågs med terrassanläggningar. Samtidigt med alla dessa förändringar försvann småningom även den tradition om godsets äldre historia som dittills hade fortlevat. Ännu när Lars Salvius utgav sin beskrivning över Uppland 1741 angav han

den rätta åldern på Grönsö hus, men ett fyrtiotal år efteråt meddelade den dåvarande ägaren, arkiatern David von Schulzenheim, i en beskrivning över Grönsö i Upfostrings-Sällskapets Tidningar för den 15 augusti 1782, att byggnaden hade uppförts på 1400-talet och varit ett kloster för munkar, medan det närbelägna Utö varit ett nunnekloster o. s. v. Det var en inom den medicinska vetenskapen högt ansedd man, som mitt under upplysningstidevarvet framlade detta i en av Gjörwell i pedagogiskt syfte utgiven publikation! Ett hundratal år senare röjdes det som sagt upp i denna vildflora av förvirrad sen tradition, och sedan har den under de båda senaste århundradena tillkomna heminredningen på Grönsö fått en lika kärleksfullt noggrann och grundlig som vetenskapligt väl dokumenterad och med en mångfald ypperliga illustrationer försedd beskrivning. Den redan för länge sedan planerade illustrerade katalogen har blivit ett verk väl utan motstycke inom landet och gör den största heder åt såväl den som ursprungligen tog initiativet härtill som den, vilken efter ett mycket långt och mödosamt arbete nu kunnat framlägga detsamma.

Walfrid Enblom.

En Tycho Brahe-biografi.

Tycho Brahe, mannen och verket. Efter Gassendi översatt med kommentar av Wilhelm Norlind. (Tryckt med anslag från Kungl. Fysio-grafiska Sällsk. i Lund och Humanistiska Fonden.) C. W. K. Gleerup 1951. 364 s. 25 kr.

Litteraturen om Tycho Brahe, den store danske astronomen, en av Nordens ytterst få internationellt kända lärde i äldre tid, är som bekant omfattande, men märkligt nog har en vetenskaplig biografi på svenskt språk över denne man, vars skånska härstamning och långa verksamhet på Ven ger nära anknytning även till det nuvarande Sverige, hittills saknats. Denna lucka i den biografiska litteraturen, som känts ytterst besvärande för var och en, som haft anledning att närmare syssla med Tycho Brahes verksamhet och liv, har nu på ett förtjänstfullt sätt fyllts genom den översättning av den franske filosofen Pierre Gassendis år 1654 utgivna levnadsteckning, som publicerats av förste bibliotekarien Wilhelm Norlind.

Gassendis biografi över Tycho Brahe är skriven på den tidens lärda språk, latinet. Författaren var väl icke astronom av facket, men han var väl förtrogen med denna liksom med ett flertal andra vetenskapliga discipliner, och han stod i intima förbindelser med åtskilliga av sin samtids ledande forskare även på astronomens fält, så med såväl Kepler som Galilei. Han var alltså väl skickad att utföra den i och för sig krävande uppgift han påtog sig, när han omkr. 1647 påbörjade arbetet med Tycho Brahe-biografien. Material till densamma erhöll han även från Danmark, där den kände Ole Worm blivit intresserad för Gassendis planer.

Det är å ena sidan självfallet, att Gassendi för sitt arbete icke haft tillgång till en hel del material, som först långt senare blivit känt för

forskningen. Men å andra sidan har han som yngre samtida till Tycho Brahe själv haft tillgång till en myckenhet förstahandsmaterial och haft möjlighet att komma i kontakt med personer, som stått den biograferade nära. Gassendis biografi utgör på så sätt en källpublikation av första ordningen för Tycho Brahe-forskningen.

Den av Wilhelm Norlind nu framlagda översättningen fyller de största anspråk. Den eminenta expertis han besitter i sin dubbla egenskap av fackman på såväl astronomins som den klassiska filologins område borgar härför. Men det vetenskapliga värdet i denna Tycho Brahe-biografi ligger icke blott i det mönstergilla återgivandet av originalets text utan i all synnerhet i den kommentar, varmed denna försetts av översättaren. I denna redovisas frukterna av översättarens mångåriga egna forskningar, vilka givit honom en rangplats bland Nordens astronomihistoriker och skaffat honom rykte som en framstående kännare av just Tycho Brahens levnad och arbete. Som helhet utgör denna vidlyftiga och innehållsrika kommentar en lärdomshistorisk forskningsprestation, som väcker största respekt. Till kommentaren har fogats en översikt av den antika astrologins grundbegrepp, en utförlig, resonerande litteraturförteckning samt förklaringar över viktigare astronomiska facktermer.

Norlind har i förordet till denna utgåva av Gassendis biografi över Tycho Brahe betecknat sin översättning och kommentar som »ett första blygsamt försök att fylla en lucka i vår biografiska litteratur». Man kan väl i detta yttrande se ett löfte, att han skall låta detta ederingsarbete åtföljas av ett helt nytt, eget arbete i ämnet. Ett sådant kommer att emotas med de största förväntningar av fackastronomerna och av alla lärdomshistoriskt såväl som personhistoriskt intresserade.

Krister Gierow.

J. Sigfrid Edström.

J. Sigfrid Edström. En levnadsteckning. Redigerad av K. A. Bratt. Del 2 (Norstedt 1953, 299 s.).

I PHT 1951, s. 146, recenserades första delen av den av överste K. A. Bratt redigerade levnadsteckningen över förutvarande chefen för Asea, Johannes Sigfrid Edström. Av värde i denna del var främst skildringen av Aseas utveckling och av Edströms stora insatser vid skapandet av denna betydande storindustriella anläggning. Den i år utkomna delen ägnas företrädesvis åt Edströms övriga mångskiftande verksamhet. Boken är indelad i fyra avsnitt: »Tre järnbruk», »Kring arbetsmarknadens organisationer och andra sammanslutningar — 'Saltsjöbaden'», »Tre resor» och »På idrottsfältet». Det andra avsnittet har visst intresse även ur allmän synpunkt. Det behandlar Edströms betydande insatser i Verkstads- och Arbetsgivarföreningarna, Sveriges Industriförbund, Sveriges Allmänna Exportförening etc. Edström har varit en utmärkt organisatör och har givit uppslag till flera av det svenska näringslivets samarbetsorganisationer. I förhållande till arbetarna intog Edström en mera liberal ståndpunkt än flertalet av samtida arbetsgivare och arbetsledare och

han kom därigenom att spela en viktig roll för utjämning av motsättningarna på arbetsmarknaden.

Samma organisationsförmåga, som Edström visat på näringslivets område, har han visat på idrottens. Han är initiativtagare till Sveriges Riksidrottsförbund och betecknas av Bratt som »organisatören och skaparen av den fasta byggnad, utan vilken vår idrott säkerligen inte hade förmått växa till den mäktiga och i mycket storslagna folkrörelse, den nu är». Omdömet torde knappast vara överdrivet.

Biografien över Edström är icke någon betydande bok. I den nu recenserade delen är dispositionen lös, framställningen alltför bemängd med utdrag ur promemorior och andra nedteckningar, och den kanske i och för sig förklarliga benägenheten att alltför mycket markera Edströms insatser i skilda sammanhang är påfallande. Johannes Sigfrid Edström är värd en gedignare biografi.

A. Kw.

Axel Hirschs minnen.

Axel Hirsch gav för ett tiotal år sedan ut en samling biografiska skisser och minnesbilder, som mottogs med stor entusiasm av en enhällig kritik. Han har nu låtit den följas av en ny volym, som under titeln *Minnen som dröjt kvar* (Hökerbergs, Sthlm 1953, 349 s.) förstärker intrycket att författaren icke blott är en minnesgod skribent utan även en litterär talang av rang — man kan peka t. ex. på det inledande kapitlet, »På sjukhuset», där en längre och hotfull sejour — tydligen på Serafimerlasarettet — skildras på ett alldeles utsökt sätt.

Den nya boken har närmast karaktären av en kronologisk svit av personporträtt och miljökildringar sedda ur Hirschs perspektiv. I nio avsnitt redovisas uppsalaminnen från åren kring sekelskiftet, och här presenteras en hel rad av de uppsalastudenter, som sedan nått bemärkta positioner i samhället. Till nästan varje namn har författaren lyckats knyta väsentliga iakttagelser och ofta också en spirituell reflektion. Rent självbiografiskt intar partiet »Kungauppvaktning och studentmöte» med dess skildring av Nathan Söderbloms skoklostertal en höstdag 1897 en särställning, då det ger en nyckel till författarens senare snart sagt enastående insats i det sociala arbetet i vårt land. Av betydande kulturhistoriskt intresse är kapitlet om de kvinnliga studenterna, som går vidare utöver den egna minnesskatten. Bland de stora biografiska teckningarna bör man särskilt nämna dem av Henrik Schück och Eli Heckscher. Författaren har också vågat sig på att kortfattat eller utförligare teckna dragen av ett par vänner, som ännu äro i livet. Originellt är uppslaget att ägna bokens förläggare ett avsnitt på femton sidor, vilket f. ö. fått titeln »*Två bokförläggare*» — möjligen avsett som en pluralis majestatis.

Må det till slut påpekas att denna roliga och intressanta bok också är ovanligt exakt i uppgifterna — det är verkligen svårt för en recensent att finna en sådan inadvartens som att John Landquist varit professor i filosofi (s. 52).

U. W.

K. A. Bratts memoarer.

Den kände militärskriftställaren överste K. A. Bratt publicerade hösten 1952 sina memoarer under titeln *I krigarens lovliga avsikt* (Hökerbergs, 304 s.). Formuleringen var enligt vad det senare försports en oavsiktlig felcitering av den Rydbergska parollens autentiska uppsåt. Förf. säger också i företalet att titeln inte skulle tas för »seriöst».

Något av samma lätta nonchalans vilar över hans sätt att reproducera sina minnesbilder. K. A. Bratt har varit en framstående stilist. Lejonklon märks fortfarande. Men hans framställning störs nu inte bara av hans lika klatschiga som lättvindiga sätt att uttrycka sina sympatier och antipatier mot olika människor, man måste även många gånger konstatera att han är ofullständig och ibland otillförlitlig i sin relation av händelseförlopp. Det är förargligt, ty K. A. Bratt kom att spela en stor roll i svensk försvarspolitik under 1920- och 1930-talen. Han hade år 1928, nyss återvänd från ett par års lärarverksamhet vid den nybildade finska krigshögskolan, efter en personlig kris tämligen demonstrativt lämnat den aktiva militära tjänsten. S. å. gav han ut »Krig, fred och försvar», vilken föregången av en artikel i Svensk Tidskrift om krigets nya ansikte väckte ett stort uppeende. Han kom snart att stå i centrum av en uppflyammande försvarsdiskussion, där polerna blevo avväpning eller upprustning. Hans 1929 utgivna »Kampen om folken» (sen. översatt till ett flertal språk) gav nytt bränsle åt meningsutbytet. Särskilt hävdade Bratt att flygvapnet skulle komma att spela en dominerande roll i morgondagens krigsföring. Hösten 1930 blev han så sakkunnig i den tidigare på året tillsatta försvarskommissionen. Han fick därigenom tillfälle att ända från början nära följa kommissionens arbete. Det nämnes i skildringen av detta arbete att dåvarande överstelöjtnant Axel Rappe »efter rådslag med Jung», planlade de mycket omfattande operativa utredningar och bedömanden, vilka efter hand förelades kommissionen. Men hur denna planläggning tog form och ledde till resultat därom får man mycket knapphändiga upplysningar. Rollfördelningen i kommissionens slutskede skildras på följande sätt. »Det var givetvis Wörn [generalsekreteraren] som stod för utarbetandet av kommissionens stort upplagda betänkande. På Jung vilade i huvudsak utformandet av de riktlinjer efter vilka betänkandet och senare det kungliga förslaget byggdes. När allt höll på att spricka for Jung till Hamrin i Jönköping och ordnade biffen». Så refereras de avgörande händelserna i kommissionens slutskede — det är kort och en smula lustigt, men inte mera. Här hade utförliga inside informations varit av största intresse; försvarskommissionens resultat blev ju av stor betydelse för det svenska försvarets utveckling.

Det är i detta sammanhang, som Bratt hejdat sig inför Per Albin Hansson, vilken han både förr och senare hade mycket att göra med. Bratts omdöme är följande: »Hur stora förtjänster Per Albin Hansson hade och hur märklig som inrikespolitiker han än var, jag kan inte från min ganska långa samvaro med honom erinra mig något uttalande, någon reflektion av honom, som fäst sig i mitt minne. I själva verket var han grund i hela sin uppfattning och, som jag tror, nästan totalt obeläst och därför okunnig i allt som ej rörde svensk inrikespolitik.»

Stor sensation väckte, när boken utkom, Bratts upplysning i kapitlet »Då Finlands sak var vår» om att det var han själv, som i ett för det finska försvaret brydsamt skede, i mitten av februari 1940, gav offentlighet åt att den svenska regeringen på nytt avböjt en framställning om att komma det kämpande Finland till väpnad hjälp. Han hade lämnat uppgiften till en morgontidning dvs. till Folkets Dagblad, tidigare kommunistiskt organ nu närmast kryptonazistiskt. Detta offentliggörande skadade svårt Finlands sak, det blev åtminstone marskalk Mannerheims slutomdöme. Det har under årens gång varit diskussion om vem som begått indiskretionen, bl. a. hade förre utrikesminister Tanner i sina vinterkrigsminnen¹ pekat på professor Halvar Sundberg och dåv. finske justitieministern Johan Otto Söderhjelm som de sannolika meddelarna. När det en tid efter bokens utgivande blev frågan om vem som lämnat Bratt uppgiften, vilken endast kunde varit känd inom en mycket begränsad krets, meddelade han² att det var dåvarande försvarsstabschefen generalmajor Rappe, som varit hans sagesman. Bratt tillade att »Rappe kämpade med öppet visir för det han i Finlands läge kunde göra för att söka rädda landet» och att »på Rappe faller i varje fall inte skuggan av förebråelse från min sida.» Bratt tar alltså själv på sig »ansvaret» för handlingen.

I sin helhet är Bratts skildring av hans militära och politiska bana intressant och färgrik. Men man är aldrig säker på att färgerna äro de rätta eller ens tvättakta. Ofta måste man ifrågasätta verklighetstroheten i de snabbskisser som förf. ritar av personer som korsat hans väg. Ett porträtt framträder dock i helfigur, rikt facetterat, det är den bild förf. ger av sig själv, hela hans framställning är en ingående självkaraktäristik. Som historisk källa kan arbetet närmast betraktas som vanskligt. Vad förf. än må haft som ledstjärna vid nedskrivningen av sina minnen icke kan det ha varit att nå vare sig objektivitet eller exakthet.

Arbetets tre första kapitel är av ett icke ringa personhistoriskt intresse. De utgöra en välskrivnen och levande släktkrönika, en komplettering till hans broder generalmajor Helmer Bratts år 1951 utgivna »Släkten Bratt från Brattfors».

C. K.

Ihreska handskriftssamlingen.

Var och en som sysslar med historisk forskning har säkerligen någon gång känt en viss osäkerhet vid tanken på det källbestånd som ryms i handskriftssamlingarna i våra bibliotek. Det är en tidsödande och ofta vansklighet att orientera sig i dessa och risken att här gå förbi väsentligt urkundsmaterial är alltid aktuell. Ju utförligare kataloger som upprättas desto lättare blir självfallet överblicken. Och ännu mera underlättas forskarens möjligheter i den mån katalogerna befordras till trycket och bli försedda med kommentarer och orienterande register. Det är under sådana förhållanden man har att erkänna den största tacksamhet till f. d. överbibliotekarien A n d e r s G r a p e för hans magnum opus *Ihreska handskriftssamlingen i Uppsala universitetsbibliotek* (I—2, XXIV +

¹ »Finlands krig 1939—40». (1950).

² Stockholmstidningen den 16 oktober 1952.

797 s.; VIII + 797 s., Uppsala 1949). Ty här ha vi en katalog som uppfyller alla anspråk på ingående redogörelse för handskriftsbeståndet i fråga.

Ihreska handskriftssamlingen deponerades i Uppsala universitetsbibliotek i flera poster, de mest omfattande 1909 och 1911, av ryttmästaren J. A. Ihre på Ekebyhof. Samlingens kärna utgöres av handskrifter och papper härrörande från skilda medlemmar av släkten Ihre, först och främst dess mest berömda representant språkforskaren Johan Ihre. Genom att dennes son kanslirådet Albrecht Ihre var förmäld med en dotter till arkiatern Abraham Bäck har en stor mängd handlingar efter denne framstående representant för den medicinska vetenskapen under 1700-talet tillförts den Ihreska samlingen. Till denna höra även andra papper förvärfvade av olika släktmedlemmar genom frändskapsförbindelser, gåvor och köp. Nämnas böra här särskilt de Gyllenborgska handskrifter som genom testamente av den siste medlemmen av släkten Gyllenborg tillfördes excellensen frih. Albrecht Elof Ihre för vidare befordran till Uppsala universitetsbibliotek.

I del I av sitt arbete skildrar Grape Ihreska handskriftssamlingens tillkomst och öden och lämnar en utförlig redogörelse för dess innehåll. Huvudintresset i dessa person- och lärdomshistoriska studier knyter sig till de djupgående och fängslande undersökningarna rörande Johan Ihre och Abraham Bäck, de centrala arkivbildarna i samlingen.

Del II utgör själva den kommenterande katalogen. Materialet i handskriftssamlingen är här innehållsmässigt grupperat och varje särskild del ingående beskriven. Varje sida i katalogen bär vittne om författarens forskarenergi och breda humanistiska lärdom. Orienteringen underlättas genom ett utförligt personregister till båda delarna. Vid läsningen av detta monumentala verk, som alltid kommer att bli en första rangens fyndgruva, kan man ej undgå att uttrycka en förhoppning att även andra liknande handskriftssamlingar, t. ex. den Westinska i Uppsala universitetsbibliotek, måtte bli föremål för en liknande ingående redovisning och kommentering.

B. Bé.

Svenska skulpturidéer.

Tidskrift för Konstvetenskap, som utgives av professor Ragnar Josephson i Lund, har under den gemensamma titeln *Svenska skulpturidéer* I och II år 1952 utkommit med ett par volymer (nr XXVIII och XXIX), som båda innehålla ett antal i kronologisk följd grupperade studier av lundsiska konsthistoriker avseende en granskning av skulpturala formproblem och idéinnehållsanalyser. En gemensam tanke har härvid varit, som utgivaren framhåller, »att söka klarlägga det litterära eller sinnebildliga problemet för konstverksamheten». Denna utgångspunkt har bidragit till att de olika uppsatserna erhållit ett ej obetydligt intresse även ur personhistorisk synpunkt. Detta gäller i hög grad Eva Liljegrens studie Vasatidsporträtt i sten, i vilken hon konstaterar, att man i Vasatidens många figurporträtter har »en serie av konstverk, som ger rika upplysningar om 1500-talets människor och om konstnärernas förmåga att skildra dem». Författarinnan påvisar, vad som

särpräglar de olika stenmästarnas arbeten och redogör för de skilda tendenser och moderiktningar, som förekommo. Hon framhåller de gemensamma dragen beroende på tradition eller på viljan »att framställa gestalterna i abstrakt tidlöshet och monumentalitet» men konstaterar även, »att viljan till porträttmässig framställning ofta bryter igenom . . . och helt präglar vissa arbeten». Ett frikostigt bildmaterial ger även läsaren tillfälle till egna reflexioner i den riktningen. — Bredo L. Grandjean skriver i en följande uppsats om 1600-talsstucktaket i stensalen på det gamla herresätet Sövdeborg i Skåne, vilket på sin tid lockade Carl von Linné till en detaljrik beskrivning. Mera givande ur person-historisk synpunkt är en längre studie av Karl Erik Steneberg (Le Blon, Quellinus, Millich och den »svenska hovparnassen»), som vid sidan av mycket annat — t. ex. en karakteristik av kopparstickaren, konsthand-laren och den politiske agenten Michel Le Blon, en jämförelse mellan skulptörerna Artus Quellinus d.ä. och Nicolaes Millich och en redogörelse för Hedvig Eleonoras initiativ till anskaffandet av den s. k. Drottning-holmsparnassen — ger en fängslande teckning av drottning Kristinas intresse för barockens sinnebildskonst. Propagandamässigt förhålligade denna staten, d. v. s. härskaren men fick tydligen i Kristinas speciella fall även en ökad lockelse som »drömmen om antiken, om Södern». Vi ha här ytterligare ett tecken på hennes växande estetiska böjelser i början på 1650-talet. — Sinnebildskonstens betydelse för 1600-talets människor utvecklas även i Mårten Liljegrens uppsats Barockapoteoser. Liksom Steneberg berör han Georg Stiernhielms betydelse i samman-hanget och konstaterar slutledningsvis, att barockapoteosen som hyll-ningsform ej »alls haft den servila och nästan chockartat panegyriska karaktär, som den i dag förefaller att äga. Den har inte egentligen velat framställa Karl Gustav eller Jakob De la Gardie eller Lars Kagg som universums herrar. Dess syfte har varit att visa, att den välavvägda och fullkomliga personligheten utgör en spegelbild av det stora kosmos och att själens stora egenskaper tillsammans te sig som ett harmoniskt helt av samverkande krafter». I den sista uppsatsen i volym I har ut-givaren själv behandlat ett allegoriskt ämne (Den avslöjade sanningen) från barocken och påvisat bakgrunden till Sergels användning av temat i Cartesiusmonumentet i Adolf Fredriks kyrka i Stockholm.

Den andra volymen inledes av Eje Högeståts studie om Molins fon-tän, i vilken han framhåller, hur man i den traditionsbundne Molins verk kan spåra såväl götiska, nyklassicistiska som realistiska forme-lement. Intresseväckande är redogörelsen för meningsbrytningen i sam-band med uppställandet av fontänen samt Molins intima korrespondens med Egron Lundgren, vilkens råd han gärna tycks ha lyssnat till om än ej alltid ha följt. — Ulla Bergstrand-Wilhsson har tecknat utveck-lingsgången i Christian Erikssons konstnärsverksamhet. Man får veta, hur skulptörens realistiska inriktning påverkas av olika tidsströmningar. Författarinnans framhållande av modellens avgörande betydelse för konst-närens koncipiering av sitt motiv, förefaller att vara en fin och riktig iakttagelse. — I en längre uppsats om natursymboliken hos Per Hassel-berg har Lennart Wærn bl. a. berört de personliga stämningar och upplevelser, som lågo bakom denna symbolik. — I en omfattande studie

om Zorn som skulptör konstaterar Nils Gösta Sandblad, att den berömda målaren ej var »skulptör mer än målare, men han var form-människa och blev därför även skulptör». I denna uppsats liksom ännu mera i den avslutande studien om Gerhard Hennings »Liggende Pige» av Gösta Lilja överväger studiet av formproblemen, men om dem båda liksom om de flesta föregående gäller, att de innehålla mycket av intresseväckande personhistoriska notiser, varför ett omnämnande av samlingsverket Svenska skulpturidéer 1—2 i denna tidskrift ej synes opå-kallat. Avslutningsvis bör även framhållas det förnämliga illustrations-material, varmed volymerna försetts.

Sven-G. Haverling.

Rannsakingen om halvfrälset i Småland på 1570-talet.7

Genealogiskt sett är 1500-talet fortfarande i hög grad ett obearbetat fält. Detta gäller även om de adliga genealogierna. Det är därför tack-nämligt att Riddarhuset nu på bred front satt igång en bearbetning av det förefintliga källmaterialet för att sprida ett fullständigare ljus över adels-släkternas 1500-talshistoria. Som ett led i dessa forskningsarbeten får man betrakta en som nr 6 i Genealogiska föreningens skriftserie utgiven undersökning av Jakob Koit om *Rannsakingen om halvfrälset i Småland omkring 1575. Släkt- och gårdshistoriska anteckningar* (Sthlm 1953, 64 s.). Utgångspunkten för Koits utredning är en i serien Frälse- och rusttjänstlängder i Kammararkivet förvarad rannsakningslängd från 1570-talet över frälsegods tillhörande ofrälse män med frälse gifte eller möderna. Avsikten med rannsakingen var att få fram ett underlag för en projekterad indragning till kronan eller överflyttning till skatte av de förtecknade godsen, vilka i och med övergången till ofrälse innehavare ur kronans synpunkt principiellt betraktades som förbrutna. Det är intressanta genealogiska och sociala förhållanden som dragas fram i Koits undersökningar av detta småländska »halvfrälse» med de inblickar man får i tidens cirkulation mellan frälset och ofrälset. Arbetet ger också belysande bidrag till kännedomen om de svårigheter kronan hade att gentemot den gensträviga adeln driva igenom sina önskemål ute i orterna. Resultatet av kronans aktioner blev nämligen i tillämpningen ringa eller intet.

Markis de Torcys resa 1685.

Jean Marchand, en fransk historiker och biblioteksman, har i en ny-ligen påbörjad serie, kallad Bibliothèque nordique, i dess första volym, som tryckts i Köpenhamn på den danska statens bekostnad och utgivits i Paris 1951, publicerat och kommenterat delar av den diplomatiska korrespondens, som fördes i samband med den unge markisen av Torcys beskickning år 1685 till Danmark—Norge. Jean Baptiste Colbert, markis av Torcy, var brorson och namne till den berömda finansministern. Han blev Ludvig XIV:s utrikesminister 1699 och gav under det spanska tronföljdskrigets tid flera prov på sin diplomatiska skicklighet och stats-mannabegåvning. Torcys officiella uppdrag 1685, under vilket år han

fyllde tjugo år, var att till den danske konungen Kristian V framföra den franske monarkens kondoleanser med anledning av änkedrottningen Sofia Amalias, den danske konungens moders, död. Resan kan i huvudsak betecknas som en edukationsresa. Den utsträcktes även till Sverige, dit Torcy reste som privatman. Den unge diplomatens rapporter om sina iakttagelser, erfarenheter och bekantskaper äro välskrivna men synas knappast ge några nya aspekter på de nordiska hoven. En viss högdragenhet föll sig väl naturlig för den franska stormaktens representant. Man lägger emellertid med nöje märke till den lätta ironi varmed vissa av de nordiska koryféernas porträtt tecknats — t. ex. snabbskissen av riksmarskalken Johan Gabriel Stenbock.

Den inblick, man får i hur en fransk diplomat och statsman från det stora seklet fick sin utbildning, ger väl utöver det biografiska i första hand Marchands arbete dess intresse. För personhistorikern har det dessutom ett värde genom ett användbart sak- och personregister. Förre franske utrikesministern Robert Schuman har försett boken med ett kort men elegant förord.

Sven-G. Haverling.

1812 års politik.

Kring få historiska problem är den omvända proportionen mellan en rikhaltig litteratur och ett snålt källmaterial så slående som när det gäller 1812 års politik. På den smala basen har en rad högst skiftande åsikter framlagts. Morén har i 1812 års politik sett ett smärtsamt fiasko för Karl Johans strävanden att snabbt annektera Norge på hösten 1812 i en konjunktur, då Sverige som bundsförvant åt Ryssland fått en hausseartad värdestegring. H ö j e r — i likhet med Morén — tvivlar ej heller på, att Karl Johan i Norge sett ekvivalenten för Finland, medan Einar Carlsson i hans handlande tyckt sig finna en plan att trots allt återknyta Finland till Sverige. Sten Carlsson menar, att Karl Johan helt enkelt blev dragen vid näsan med avseende på den av tsaren utlovade expeditionskåren. F. ö. har tidigare Lars Tingsten framhållit rent militära skäl för det planerade svenska krigsförtagets inställande hösten 1812.

Så långt torde teckentydarna vara ense om upprinnelsen till det sensationella sammanträffandet i den finska huvudstaden: För Karl Johan skulle ett nytt Tilsit betyda att han prisgavs åt Napoleons hämnd. Han måste sålunda encouragera tsaren, som var bragt så nära förtvivlans gräns, att han t. o. m. erbjöd den forne revolutionsgeneralen befälet över sina långt tillbakadrivna härar. På engelskt håll sågs också Karl Johan som själen i det ryska motståndet, och han visade också — jämte andra främmande rådgivare — den rätta vägen för den ryska arméns småningom framgångsrika strategi. I gengäld fick han löfte om Alexanders stöd för sina dynastiska intressen i Sverige — och ev. i Frankrike!

Denna senare omständighet är den springande punkten i docenten Sture Wallers omvärdering av 1812 års politik, framlagd i hans arbete *Åbomötet 1812 och de svenska krigsrustningarnas inställande* (Lund

1951, 119 s.). Medan de tidigare nämnda forskarna endast sett en rent svensk målsättning bakom den utrikespolitiska kursomläggningen menar Waller, att Karl Johan efter sin ankomst till Sverige långt ifrån upphört att betrakta sig som en faktor i sitt hemlands angelägenheter utan redan på detta stadium såg sig som morgondagens man där, med sin på insyn grundade uppfattning, att Napoleonväldet lutade mot sitt fall. För att inte härvid i otid behöva korsa sin klinga med sina landsmän och därmed skada sina utsikter, förhalade han sitt ingripande i stormaktskriget. Underhandlingarna och krigsrustningarna 1812 — vilka senare f. ö. betalades med engelska medel — var blott spegelfakterier för att ej väcka de allierades misstro, vilken ej var ringa, inte minst just på brittiskt håll. Det skulle även förklara den oväntade beskedlighet, varmed kronprinsen gav avkall på de ifrågasatta ryska hjälptrupperna mot Danmark efter Smolensks fall. Det var sålunda ett komplicerat balansstycke Karl Johan utförde ända till våren 1813, då hans politik drevs mot sin avgörande vändning, motsvarad även av en personlig kris — vilken Waller med beaktande av psykologiska faktorer inpassar i sin tolkning av händelserna.

Med skarp logik borrar sig Waller fram i sitt material till sina konklusioner. Men med hans teori måste följa, att Karl Johan beträffande sina planer förvisso insvept sig i den fullständigaste tystnad. Han skulle vidare för ovissa framtidsutsikter ha hasarderat sin i början naturligt nog spröda prestige bland sina nya landsmän i ett noga beräknat och förutsatt »fiasko» för den av honom inaugurerade nya svenska utrikespolitiken.

Den oinvidde granskaren vill nog giva författaren rätt i att den 1812 års politik, som Karl Johan förde, var bestämd av andra beräkningar och hänsynstaganden än den 1814 års politik, som den utmynnade i och därför måste bedömas olika. Hade det blott gällt att i den allmänna villervallan rycka åt sig Norge hade kanske en isolerad uppgörelse med Danmark rent av kunnat räcka — en politik som vid denna tid skisserades av Carl Henrik Anckarsvärd — och svenska armén efter detta sätt att se besparats ett till sin mening tvivelaktigt fälttåg runt halva Europa.

Waller ser sålunda i Karl Johan ej stort bättre än en dynastipolitiker, och man tycker sig nästan skönja en likhet med en annan främling på Sveriges tron nära 100 år tidigare, som för egna aspirationer blankt åsidosatte riksintressena. Att resultatet 1814 ändå blev så mycket hyggligare är dock ett ovedersägligt vittnesbörd om den förste Bernadottes överlägsna politiska och militära kapacitet.

Sven Åstrand.

Släkten Klemming.

Sven Klemming, *Släkten Klemmings historia*. (Västerås 1952, 273 s., tryckt i 400 numrerade exemplar.)

En släktmonografi kan skrivas på många olika sätt antingen huvudvikten lägges på den genealogiska eller biografiska delen, men en lämplig avvägning mellan båda torde vara att föredraga. Detta är vad författaren här åstadkommit.

Stamfadern advokaten Lars Klemming framträdde först 1677, då han erhåller tillstånd att »vid Stadz Rätterna godt och ährligit folck med procurerande betiena», men hans härstamning har det ej lyckats att utreda. Genom i arkiven bevarande handlingar och processer har dock författaren kunnat berätta en hel del om stamfaderns liv. Sonen Lars blev musiker men med dennes söner börjar bleckslagaredynastien, som sedan i 5 generationer var en bemärkt släkt inom Stockholms borgerskap och även överflyttat till Tyskland, där släkten ännu fortlever. Under 1800-talet framträda andra begåvningar främst överbibliotekarien Gustaf Edvard Klemming och operasångerskan Anna Klemming, men även ingenjörsbegåvningen gör sig gällande för att på 1900-talet dominera.

Över 15 stycken av släktens nu avlidna mera bemärkta medlemmar i Sverige har författaren med anlitande av släktarkivet — som synes innehålla en rik brevsamling — och andra källor meddelat intressanta och välskrivna biografier belysande även det borgerliga livet i Stockholm. Av ett särskilt värde är den rikt dokumenterade biografien över förf:s morfar överbibliotekarien G. E. Klemming. Ett stort antal porträtt och andra bilder ingå även i det vackra arbetet.

Stamtavla över släkten och register över släkten Klemming avsluta arbetet. Man saknar dock ett fullständigt personregister, som här skulle vara av ett stort värde.

Arbetet gör ett gediget intryck och är resultat av mångårig forskar-möda, som främst kommit släktmedlemmarna till godo men även varje vän av personhistoria.

Gouert Indebetou.

Jakobstads skola.

J. L. Birck, *Jakobstads svenska folkundervisning 1800—1950. Skolor och lärare i ord och bild.* (Jakobstad 1952, 397 s. + källförteckning, personregister, bildförteckning och innehållsförteckning.)

Arbetet är ett för finländska förhållanden banbrytande verk om folkskolan och dess föregångare i den finlandssvenska staden Jakobstad, där utvecklingen av folkskolan på många sätt var typisk för Finland i sin helhet. Ur personhistorisk synpunkt har arbetet att erbjuda mycket av intresse även för rikssvenska läsare. Bland personer verksamma på folkskolans område i Jakobstad märks sålunda t. ex. Anna Whitlock. Det utförliga personregistret underlättar bokens användning för personhistorikern. Ett synnerligen välvalt och kulturhistoriskt intressant bildmaterial höjer ytterligare värdet av boken.

Erik Birck.

Vitterhetsakademiens medaljer.

Som bilaga till Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens årsbok 1953 har chefen för myntkabinettet förste antikvarien Nils L u d v i g R a s m u s s o n publicerat en intressant utredning om akademiens medaljhistoria, *Medaljer och jetoner slagna av Kungl. Vitterhets-*

akademien och Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien 1753—1953 (99 s., försättsplansch + fyra planscher). Arbetet är uppdelat i tre stora huvudavsnitt. I det första behandlar förf. med stor sakkunskap medaljerna som tävlingspris och sammanträdesjetonerna, akademiens medaljer och jetoner använda som belöning, Gustaf Adolfsmedaljen, av akademien ensam och tillsammans med andra lärda samfund utgivna minnesmedaljer. I det andra beskrivas akademiens medaljer och jetoner. Det tredje huvudavsnittet är ägnat en förteckning över medaljmottagare 1753—1953. Användningen av arbetet underlättas genom ett personregister.

Konsul Per Olsson.

Alf Åberg's biografi *Konsul P. Olsson. En märkesman i Hälsingborgs historia* (Hälsingborg 1953, 321 s.) kan utan tvekan räknas till våra mera betydande personhistoriska arbeten från senare tid. Förf. har trätt till verket under synnerligen lyckliga förutsättningar: från sin far och farfar har han mottagit ett rikt traditionsstoff och som erfaren arkivman har han uppspårat källmaterial från vitt skilda fyndställen, ej minst en lång rad arkiv härrörande från alla de olika slag av företag i vilka konsul Olsson var intresserad.

Ur biografisk synpunkt är konsul Per Olsson (f. 1830, † 1911), känd under namnet »Hälsingborgskungen», en ovanligt intressant gestalt med sina vittfamnande religiösa, ekonomiska, kommunala och politiska intressen. Åberg skildrar Olssons verksamhet i hela dess omfattning och på så sätt har hans bok blivit en översikt lika mycket av väckelserörelsen i Skåne och Hälsingborgs historia som av skånsk handels-, industri- och järnvägshistoria under den tid Olsson utförde sin manngärning, d. v. s. senare hälften av 1800-talet. Boken är lättillgängligt skriven och förnämt utstyrd med talrika tidigare publicerade illustrationer.

Släktböcker.

Det är ett betydande och under flera generationer fortgående forskningsarbete med insatser av talrika släktmedlemmar, bland dem framför allt majoren Nils af Geijerstam, som gjort det möjligt för ombudsmannen Lennart Geijer att i år publicera en ganska diger släktbok *Släkten Geijer jämte dottersläkterna von Geijer och af Geijerstam* (Sthlm 1953, 264 s.). Redan släktens framträdande ställning i svenskt samhällsliv skänker intresse åt arbetet, och detta intresse växer genom framställningens fyllighet och livlighet. Vi få en redogörelse för de olika teorierna om släktens ursprung, vidare ett kapitel om de äldsta Geijrarna, Bengt Gustaf Geijer d. ä. och hans familj, Bosjögrenen, Ransättersgrenen, Krokstadsgrenen, adliga ätterna von Geijer och af Geijerstam, Lindforsgrenen och till sist uppgifter om personer med namnet Geijer utan känt samband med den stora släkten. En jämförelse med släktbeskrivningen i t. ex. Leijonhufvud, Ny svensk släktbok visar i hur stor utssträckning kunskapen sedan dess vidgats om flera släktgrenar, särskilt då sådana som nu äro utdöda. Förf. har ofta kunnat ge ganska utförliga personliga karak-

teristiker, bl. a. av några av de mera markanta brukspatronerna. varvid han öst ur brev och anteckningar i släktarkivet på Geijersgården.

Användningen av släktboken hade underlättats om personregistret omfattat också medlemmarna av släkten Geijer i bokstavsordning efter förnamnen.

* * *

L. A. Mattons kända läderfabrik i Gävle har celebrerat sitt hundra-årsjubileum med att ge ut en festskrift *Garvarsläkten Matton och läderhanteringen i Gästrikland* (Gävle 1952, 359 s.). Arbetet, som är redigerat av Philibert Humbla, innehåller fem olika bidrag. Gösta Bertel behandlar i två uppsatser garverihantverket på Gästriklands landsbygd och garverihantverket i Gefle stad, Gösta Arbell skriver om den Mattonska garverirörelsens utveckling efter 1869 års brand, Märta Lindeberg står för det genealogiska bidraget: Några drag ur vallonsläkten Mattons historia, och Philibert Humbla har slutligen tecknat bildhuggarinnan Ida Elisabeth Matton som artist och människa.

* * *

Harry Hectors arbete *En släktkrönika från Småland* (Sthlm 1953, 182 s. jämte en släkttavla) vittnar om en levande kärlek till ämnet, släkten Robach från Småland, en av dessa talrika bondsläkter, som skänkt vårt land så många »krigare, sjöfarare, bruksidkare, civila ämbetsmän, lärde och konstnärer». Särskilt fäster man sig vid biografierna över släktens karoliner, tillhörande Smålands kavalleri och Kalmar regemente, liksom vid de pietetsfullt tecknade miljöbilderna från olika delar av Tjust, där släkten i många generationer haft sin hemvist. Hectors bok är grundad på omsorgsfulla källforskningar och kan genom förf:s vederhäftighet och litterära stil tjäna som förebild för liknande släkthistoriska arbeten.

* * *

Uddevallasläkten Sanne. Forskningar, erinringar och anteckningar är titeln på en nyligen utkommen släktbok, närmast ombesörjd av Sven-David Sanne, Göran Hedin och Bertil Rehnberg (Uppsala 1952, 172 s.). Arbetet innehåller bl. a. släktregister och utredningar om släkten Sanne i äldre tid och dess insatser i Uddevalla stads historia; i sistnämnda hänseende märks särskilt ett av läroverksadjunkten Sten Kristiansson sakkunnigt utarbetat avsnitt om Uddevalla 1789—1919. Tyngdpunkten i boken har ägnats åt grosshandlaren, skeppsredaren, bruksägaren, godsägaren och riksdagsmannen Johan Newton Sanne (f. 1836, † 1919). Sönerna Herman och Gunnar Sanne ha kärleksfullt skildrat denne släktens grand old man och kretsen kring honom. Allt som allt ha vi här ett förtjänstfullt och synnerligen tilltalande arbete.

Adelskalendern.

Sveriges ridderskap och adels kalender 1954, utgiven av riddarhusdirektionen, innebär ett jubileum, då i år 100 år förflutit, sedan den första adelskalendern utkom av trycket. Med anledning härav har riddarhusgenealogen major Folke Wernstedt på några inledande sidor lämnat en redogörelse för kalenderns historia och karakteriserat dess originella skapare Gabriel Anrep.

Tidskriftsöversikt.

Blekingeboken 1952 innehåller bl. a. en kultur- och personhistoriskt givande uppsats av Wilhelm Eurenus om läsesällskapet i Karlskrona och dess bibliotek. Här skymta namnen på en rad av stadens mera kända innevånare under tiden 1796—1863. Julius Swanlund tecknar en biografi över apotekaren och idrottsmannen Carl Blomqvists (f. 1863, † 1926) livsgärning i Blekinge och Dalarna.

Dædalus 1953 innehåller bl. a. en uppsats av Gösta Bodman om utställningsexperten och museimannen Carl Palmstedt (f. 1785, † 1870) och en biografisk studie av Rune G:son Kjellander om mekanikus och daguerrotypisten Johan Wilhelm Bergström (f. 1812, † 1881), en av eftervärlden bortglömd men under sin livstid synnerligen bemärkt tekniker i Stockholm.

Fataburen. Nordiska Museets och Skansens årsbok 1953 innehåller bl. a. en uppsats av Sigurd Wallin om snickaremästaren Johan Anders Udbyes († 1847) danska möbler i Karl-Johanstidens Stockholm. Gunnar Jungmarker söker i en studie om Svindersvikstavlan i Stockholms stadsmuseum attribuera denna till Jean E. Rehn. Andreas Lindblom lämnar i anslutning till en studie kring den på Skansens Solliden uppsatta bataljmålningen Bråvalla slag en del biografiska uppgifter rörande målaren August Malmström. Inggerd Henschen visar i en uppsats, att de i flera museer förvarade s. k. ryska tröjorna ingalunda äro något krigsbyte från 1808—1809 års krig utan sjukvårdskläder tillverkade av kattun från den Lammska fabriken vid Blecktornet i Stockholm. Sam Owen Jansson redogör för det av prinsessan Sofia Albertina instiftade Stenbockska fideikommissbiblioteket, som numera är uppställt i Tottieska malmgården på Skansen. I uppsatsen Hauptepoken behandlar Marshall Lagerquist möbelsnickare från gustavianska tiden. Carl Hammarskjöld ger några idylliska minnen från livet på Svindersvik under 1900-talet.

Föreningen Gamla Halmstads årsbok 1952 innehåller en undersökning av Sven Granlund om Kirsten Munks hus, en fortsättning på publikationen av Halmstads kyrkas annotationsbok, omfattande åren 1714—1715, en uppsats av Torsten Ljunggren grundad på brevväxlingen mellan Gjörwell och dåvarande kollegan och rektorn vid Halmstads trivialskola sedermera prosten Erik Daniel Kidron. Av personhistoriskt intresse är Elsa Holms biografi över skolföreståndarinnan Maria Hult (f. 1860, † 1916), en markant profil bland våra kvinnliga pedagoger.

Historisk tidskrift 1952 innehåller bl. a. följande uppsatser och meddelanden av personhistorisk räckvidd: Sven Tunberg om Abraham Brodersson († 1410); Nils Ahnlund om rättegångsbrevet den 7 augusti 1471; K. G. Kellgren om Magnus Stenbock och överste Lars Hierta; Torvald Höjer om Hugo Hamilton och bondetågskrisen 1914; Einar Carlsson om Erikslegendens historicitet; Eric Tengberg om Johan August Meijerfeldts mission efter Poltava; Erik Gullberg om Oskar I:s utländska propaganda under Krimkriget; Sven Axelsson om dateringen av Svantepolk Knutssons första gåvobrev till Vreta kloster; Gottfrid Carlsson om några Gustav Vasaproblem.

Historisk tidskrift för Finland 1952 innehåller bl. a. två uppsatser av Walter von Koskull om domstolar och rättsvård i Finland under det stora nordiska krigets tidigare skede och om återuppbyggnaden av Finlands rättsväsen efter stora ofreden. Eric Anthoni redogör för ätten Frille och dess frändskap med Magnus Tawast. Vidare märkas ett par meddelanden av Anthoni, det ena om slottshövitsmannen på Raseborg Philippus Ivarsson († före 1495) och hans båda giften med Elin Henriksdotter Fleming och Elin Gödicksdotter Fincke, det andra om några problem i samband med Erik Flemings († 1548) biografi.

Hyltén-Cavalliusföreningens årsbok 1952 innehåller bl. a. en studie av Sigfrid Svensson om Gunnar Olof Hyltén-Cavallius som grundare av en svensk folklivsforskning och en historik av Jan Erik Anderbjörk om Smålands museum. Med utgångspunkt från en i detta museum förvarad autograf av Linné ger Telemak Fredbärj några biografiska data om löjtnanten Otto Henric Skogh (f. 1695, † 1744). Gunnar Stenwall publicerar Jonas Sandells skolminnen från Växjö och Gustaf Haglund har nedtecknat några legender och berättelser om Peter Lorenz Sellergren.

Jämten 1952 innehåller bl. a. en uppsats av Per Nilsson-Tannér om Lockne kyrka (bl. a. bildhuggarna Joh. Edler d.ä. och Joh. Edler d.y.). Torsten Bobergs studie om en strapatsrik kungafärd är en på folktraditioner och samtida källor grundad skildring av Karl XI:s resa genom Västjämtland 1686.

Jämtlands läns biblioteks årsskrift 1952 innehåller bl. a. en uppsats av Alex. Stafwerfeldt om professor Carl Zetterströms släktingar samt en redogörelse för släkten Adlersparres minnen i Jämtlands läns bibliotek och ett register till de i årsskriftens tidigare årgångar publicerade förteckningarna över de adlersparreska portföljerna i biblioteket.

Karolinska förbundets årsbok 1952 innehåller bl. a. en uppsats av Ingel Wadén om Johan Widekindis högförräderi, en episod under maktkampen i Sverige år 1675; en källkritisk studie av Eric Tengberg om överlöparen vid Narva 1700 Johan Gummert; en redogörelse av Sven-G. Haverling för huvuddragen i svensk och antisvensk propaganda i Västeuropa på 1710-talet (bl. a. Carl Gyllenberg och Joachim Fredrik Preis). I ett bidrag till frågan om svenska armén under norska fälttåget 1718 visar

Sten Kreüger på grundval av bevarat rullmaterial, att Arthur Stille hade fullt fog för sitt tvivel på äldre historikers uppfattning angående undermåligheten hos Karl XII:s armé 1718.

Kyrkohistorisk årsskrift 1952 innehåller bl. a. en uppsats av Bertil Gärtner om stiftsstyrelsen i Göteborg under 1600-talet (bl. a. superintendenterna Sylvester Johannis Phrygius och Andreas Prytz, biskoparna Zacharias Klingius, Laurentius Billichius och Daniel Wallerius). Nils Staf behandlar den ecklesiastika deputationen vid 1723 års riksdag med åtskilliga personhistoriska uppgifter om tidens ledande prästmän, bl. a. Johan Esberg, Torsten Rudeen och Lundakonsistoriets medlemmar. Gottfrid Carlsson meddelar ett av honom i det nedersachsiska statsarkivet i Hannover anträffat originalbrev av Johannes Magnus 1538, och Hans Cnattingius publicerar några synodalartiklar för Skara stift från år 1596, som föreligga i avskrift i ett exemplar av 1571 års kyrkoordning, nu tillhörigt Femsjö kyrkas arkiv i Växjö stift (bl. a. om Petrus Kenicius). Av intresse för kännedomen om väckelsen i Sverige och dess representanter är den berättelse om en resa genom södra Sverige år 1859 som författats av Brödraförsamlingens föreståndare C. von Bülow och nu befordrats till trycket av Nils Rodén.

Av bidragen i *Svenska Linné-Sällskapets Årsskrift* 1952 må här nämnas: ett avtryck av Linnés företal till *Species Plantarum* 1753; en biografisk skiss av Arvid Hj. Uggla över linnélärjungen Fredric Hasselquist (sällskapet förbereder tryckningen av en utförligare biografi, författad av F. S. Bodenheimer i Jerusalem); en uppsats om Hasselquists »Album itineris» av Bodenheimer och Uggla; sydamerikanaren José Celestino Mutis och hans förbindelser med Linné och hans krets av Stig Rydén; P. J. Bergius och hans anteckningar från en resa till Dalarna år 1751, utgivna med inledning och kommentar av Arne Holmberg (i sammanhanget kan nämnas, att Holmberg i *Natio Smolandica XVI*, Årsskrift utgiven av Smålands nations kamratförening Uppsala 1953, publicerat Bergius' tal om örtekonsten på Smålands nations landskap den 25 okt. 1749). Av intresse är ett meddelande om hur C. P. Thunbergs minne 1952 hyllades i Japan.

Malmö Fornminnesförenings årsskrift 1953 innehåller bl. a. det första partiet av en uppsats av Otto Gröné om de första universitetsutbildade malmöläkarna, en studie av Einar Bager »Kring två Malmöguldsmeder» (Niels Jeppesön och Hans Ollsen Guldsmed, båda från 1500-talet), några minnesanteckningar från Malmö latinskola av tullförvaltare Karl Möller (f. 1851, † 1934) och några anteckningar av Viggo Zadig kring den Zadigska tvål- och parfymfirman i Malmö.

Större delen av *Med hammare och fackla* 1951—1952 upptages av en uppsats av Gust. Ekman om Krokfors gjuteri i Ljusnarsbergs socken. Här möta namnen på många kända bergslagsslakter. Av personerna böra särskilt nämnas kammarherre Wilhelm Virgin (f. 1790, † 1832), medl. av släkten Carlberg, gjutaren C. W. Olsson (f. 1814, † 1883) och

övermasmästaren Georg (Göran) Samuel Kallstenius (f. 1786, † 1863). I årsboken ingår även en studie av Rolf Falck-Muus om »Berzelius og norsk kromfargeframstilling».

Norrbottnen. Norrbottens läns hembygdsförenings årsbok 1952 innehåller bl. a. anteckningar av Alb. Nordberg ur och omkring en gammal släktbok, som tillhört luleåfamiljerna Orre, Biörn, Lungh och Lange. Här möter en mängd uppgifter ur Luleå stads äldre personhistoria och topografi. Märta Upmark behandlar två porträtt av handlanden Johan Ericsson Orre och hans hustru Catharina Biörn. Eva Bergman kompletterar i en uppsats om guldsmeder i Luleå och Piteå på 1600-talet Uppmarks kända arbete om guld- och silversmeder i Sverige 1520—1850.

I *Norsk Historisk Tidsskrift* band 36 har Johan Schreiner under titeln »Georg Sibbern i 1884» publicerat utdrag ur dagboksanteckningar av den i förtid bortgångne högt kvalificerade svenske diplomaten frih. Carl Reinhold Axel Georgsson Fleetwood (f. 1859, † 1892). Vad som här offentliggjorts är en ringa del av ett omfångsrikt och högintressant dagboks- och annat handskriftsmaterial, som förvaras hos Fleetwoods dotter fröken Gwendolen Fleetwood i Stockholm.

Nysvenska studier 1951 (årgång 31) innehåller en utförlig nekrolog av Valter Jansson över Bengt Hesselman.

Svensk tidsskrift 1952 innehåller bl. a. en liten uppsats av Hugo Carlsson om ett handelshus i 1700-talets Skåne (handelsmannen och skeppsredaren i Kristianstad Berndt Johan Burmester, † 1753; på grundval av ett par handelsböcker i Kristianstads museum), en uppsats av C. G. U. Scheffer om Göteborgs vapen, några anteckningar från den Hammar-skjöldska ministärens tid, 1—2, av S. Linnér och en av Sven Tunberg med utgångspunkt från den 1945 publicerade Fogdö (Vårfruberga) klosters jordebok publicerad studie, »Svensk genealogisk medeltidsforskning», behandlande 1100-talets personhistoria.

Kungl. Svenska Vetenskapsakademiens årsbok 1952 innehåller en levnadsteckning av G. Liljestrand över professor Johan Erik Johansson.

Värendabygden 1953, utgiven av Norra Allbo hembygdsförening, innehåller bl. a. en nekrolog av O. Lindsten över professor Carl Wilhelm von Sydow (f. 1878, † 1952); en skiss rörande forskningsläget i fråga om torpbebyggelsen i Norra Allbo av Valter Elgeskog och en del biografiska uppgifter rörande torpare under Engaholm av Olof Jönsson. Edvin Johansson ger en del personhistoriska uppgifter i sin studie över det kommunala livet i Hjortsberga genom tiderna, och årsboken avslutas med prästlängder i Hjortsberga—Kvenneberga pastorat.

Meddelande N:o 20 utgivet av Samfundet Örebro stads- och länsbiblioteks vänner innehåller en av Sven Rinman författad utförlig redogörelse för huset Lindh i Örebro, tillkommen med anledning av att 1952 200 år

förflutit sedan Johan Lindh fick de första tryckeriprivilegierna i Örebro. Med utgångspunkt från Birger Mörnerns stora samling Strindbergsmanuskript i Örebro stadsbibliotek ger Teddy Brunius nya bidrag till kännedomen om August Strindbergs ungdomslyrik. Magnus Collmar och Ulla Nygren publicera och kommentera greve Mauritz Stensson Leijonhufvuds i Kammararkivets serie »Adeln och dess gods» anträffade anteckningar från en resa till Frankrike 1580—1581. Carl-Gabriel Mörner publicerar under rubriken »En herrgårdsidyll från frihetstiden» en i Esplundaarkivet förvarad handskrift, författad av landshövdingen greve Adolph Mörner (f. 1705, † 1766) med den lekfulla titeln »Beskrifning öfver Boxholms Kloster i Öster-Göthland och Linköpings Stift». Med stort intresse läser man Henning Wieslanders uppsats »Poesi och personhistoria. Ur Carl Gustaf Wadströms tillfällighetsvers från 1810-talets Örebro».

Meddelanden från Östergötlands och Linköpings stads museum 1951—1953 innehåller bl. a. en uppsats av Ingegerd Henschen om Robert Douglas' bordtacke, som efter brokiga öden nyligen återkommit i familjens ägo, en biografisk studie av Brita Linde över målaren Nils Andersson, »det svenska fattiglandskapets första skildrare», och en undersökning av Erik Bellander om den Rålambska uniformssamlingen (bl. a. rörande karolinen frih. Anders Rålamb, f. 1678, † 1762).

¶ Meddelande angående Personhistoriska samfundet.

Personhistoriska samfundets årsmöte ägde rum i Svenska akademiens Nobelbibliotek den 30 mars 1953. På revisorernas förslag beviljade samfundet skattmästaren full och tacksam ansvarsfrihet för 1952 års förvaltning. Till medlemmar av styrelsen omvaldes f. d. riksarkivarien B. Boëthius, ordf., professorn Sven Tunberg, numera professorn Bengt Hildebrand, riksbibliotekarien Uno Willers, direktören Einar Lagrelius, översten Olof Ribbing, kanslirådet Åke Kromnow och docenten Bertil Broomé. Som revisorer omvaldes arkivarien Jan Liedgren och bibliotekarien Wilhelm Odelberg och som revisorssuppleant majoren Nils Bel-frage.

Efter årsmötet höll professor Sven Grauers föredrag över ämnet: »Sveriges siste riksdrots (Carl Axel Trolle-Wachtmeister).»

Förkortningslista.

- ANF = Arkiv för nordisk filologi.
 ATA = Antikvarisk-topografiska arkivet, Vitterhetsakademien.
 BSH = Bidrag till Skandinaviens historia, utg. av C. G. Styffe.
 DBL = Dansk Biografisk Lexikon.
 DS = Diplomatarium Suecanum.
 FHT = Historisk tidskrift för Finland.
 FMU = Finlands Medeltidsurkunder.
 GHÅ = Göteborgs högskolas årsskrift.
 GVR = Gustaf I:s registratur.
 HH = Historiska Handlingar.
 HS = Hildebrand, Svenska Sigiller från medeltiden.
 HSH = Handlingar rörande Skandinaviens Historia.
 HT = Historisk Tidskrift.
 HVUÅ = Humanistiska Vetenskapssamfundets i Uppsala årsbok.
 KA = Kammararkivet.
 KB = Kungliga Biblioteket.
 KrA = Krigsarkivet.
 LUB = Lunds Universitetsbibliotek.
 LUÅ = Lunds universitets årsskrift.
 MRA = Meddelanden från Svenska Riksarkivet.
 NBL = Norsk Biografisk Leksikon.
 NoB = Namn och Bygd.
 PHT = Personhistorisk Tidskrift.
 RA = Riksarkivet.
 RHA = Riddarhusarkivet.
 RPB = Svenska riks-archivets pergamentsbref från och med år 1351.
 RR = Riksregistraturet.
 SAT = Svenska Autografsällskapets Tidskrift.
 SBL = Svenskt Biografiskt Lexikon.
 SD = Svenskt Diplomatarium från och med år 1401.
 SFSS = Samlingar utg. av Svenska fornkriftsällskapet.
 SHVL = Skrifter utg. av Humanistiska Vetenskapssamfundet i Lund.
 SRA = Svenska Riksdagsakter.
 SRS = Scriptorum Rerum Svecicarum.
 SSGL = Samling av Sveriges gamla lagar.
 SSLF = Skrifter utg. av Svenska litteratursällskapet i Finland.
 ST = Sveriges Traktater.
 SvT = Svensk Tidskrift.
 UUB = Uppsala Universitetsbibliotek.
 VHAA = Vitterhetsakademien.
 VFT = Västergötlands Fornminnesförenings Tidskrift.
 VSLÅ = Vetenskapssocietetens i Lund årsbok.
-

Personregister.

- Abel, Lydeke, se Lydeke Abel.
- Abjörn Sixtensson, se Sparre av Tofta.
- Abraham Brodersson, danskt riksråd, 155.
- Adelheid, grevinna, se Ravensberg.
- Adlersparre, släkt, 155.
- Sofia Heliodora Ottiliana, 83, 84.
- Adolf Johan, pfalzgreve, 140.
- Ahlqvist, Abraham, kyrkoherde, 134.
- Albrekt av Mecklenburg, konung av Sverige, 48.
- Albrekt I, tysk konung, 44.
- Alexander I, kejsare av Ryssland, 149.
- Algot Brynolfsson, lagman, 78.
- Gustafsson, 51.
- Magnusson, riddare, 77, 78.
- Magnusson, se Sture.
- Algotssönerna, 83, 93, 94, 102.
- van Alphen, 16.
- Alvers från Falksberg, 121.
- Anckarsparre, släkt, 72.
- Anckarsvärd, Carl Henrik, greve, överste, 150.
- Anders Bengtsson, se Hård af Torestorp.
- Bosson, se Oxehufvud.
- Ingelsson, härads hövd., 67.
- Jansson, fogde, 52.
- Olsson, se Oxehufvud.
- Pedersson, se Lilliehöök af Färdala.
- Sigfridsson, se Rålamb.
- Svensson, se Stråle af Ekna.
- Åkesson, hövitsman, härads hövd., 67.
- Andersson, Carl Ingvar, riksarkivarie, 97.
- Nils, målare, 158.
- Angeldorff, Christopher Olofsson, kyrkoh., 135.
- Anna Arvidsdotter, se Westgöte.
- Bengtsdotter, se Sparre.
- Christersdotter, se Tomtasläkten.
- Eriksdotter, 50.
- Eskilsdotter, 53.
- Henriksdotter, se Lapp eller Henrik Jönssons ätt.
- Knutsdotter, se Tomtasläkten.
- Olofsdotter, se Sköld, fyrstyeckad.
- Anne Nielsdotter, se Kabel.
- Anrep, Johan Gabriel, genealog, 154.
- Anund Stensson, se Ulv.
- Tuvevesson, 83.
- Arbin, Erik, prot.sekr., 110 —112.
- Armfelt, släkt, 8.
- Arvid Gabrielsson, se Oxenstierna af Eka och Lindö.
- Gustafsson, se Stenbock.
- Nilsson, härads hövd., 64.
- (Aspenäs-ätten), Elin Bengtsdotter, 52, 53.
- Astrid Njalsdotter, 29.
- Axel Laurensen, se Tott.
- Olofsson, se Skänk.
- Bager, Haqvin, förf., 110.
- Bagge (af Berga), Anders, härads hövd., 64.
- Bengt, ryttmästare, härads hövd., 65.
- Peder, amiral, härads hövd., 63.
- Bagge (af Boo), Jakob Jakobsson, ståthåll., härads hövd., 70.
- Jakob Tordsson, amiral, 59, 60.
- Johan Jakobsson, amiral, 70.
- Banér, Carl, vice guvernör, 109.
- Ericus Andreae, 133.
- Gustaf Adam, greve, gen.-guvernör, 140.
- Banér, Gustaf Axelsson, riksråd, 59, 60, 69, 70.
- Gustaf Persson, frih., fältmarskalk, gen.guvernör, 106—109.
- Per, riksråd, 106—109.
- (Barketorps-ätten), Claes Joensson, härads hövd., 65.
- Beck-Friis, Johan, frih., landshövd., 130.
- Bellman, Carl Michael, skald, 111, 112.
- Benedicta Sunesdotter, se Folkungaätten.
- Bengt Algotsson, 93.
- Arentsson, se Örnflycht.
- Birgersson, se Folkungaätten.
- Carlsson, se Lilliestielke.
- Eriksson, se Tomtasläkten.
- Fadersson, se Sparre.
- Filipsson, se Ulv.
- Gregersson, se Folkungaätten, oäkta.
- Johansson, se Ängel.
- Karlsson, se Folkungaätten, oäkta.
- Magnusson, 86, 89, 104.
- Magnusson, se Folkungaätten och Folkungaätten, lagmansgrenen.
- Olofsson, 36.
- Snivel, 79, 94, 104.
- Bengta Folkesdotter, se Folkungaätten.
- Benzelstierna, släkt, 139.
- Bergen, Anders von, norskt riksråd, 53.
- Kristina von, 53.
- Bergius, Peter Jonas, prof., 156.
- Bergsköld, Anders, jägmästare, 38.
- Bergström, Johan Wilhelm, mekanikus, 154.
- Bernhard, greve, se Lippe.
- greve, se Ravensberg.
- Bertil Eriksson, se Ljuster.
- Berzelius, Jöns Jakob, frih., prof., kemist, 1, 3, 4, 6, 157.

Personregistret är upprättat av major *Nils Belfrage*.

- Bielke (af Åkerö), Hogen-
skild, frih., riksråd, 68,
69.
(—) Sten Turesson, riddare,
53.
(—) Ture Pedersson, lag-
man, häradsh., 65.
Billichius, Laurentius, bis-
kop, 156.
Birath, Marie-Sophie, se
Swartz.
Birger Magnusson, konung
av Sverige, 44, 46, 115,
117—120, 126.
— jarl, se Folkungaätten.
— kanik i Linköping, 123.
— Brosa, se Folkungaätten.
— Filipsson, 83, 89—92, 98,
104.
— Isaksson, se Halvhjort.
— Larsson, häradsh., 64.
— Rörriksson, se Snedbjälke.
Birgitta Filipdotter, 51,
90, 91, 94, 104.
— Haraldsdotter, dotter till
konung Harald Gille, 81,
102, 104.
Biörn, släkt, 157.
— Catharina, 157.
Björköätten, 34—39.
Björn Järnsida, 31.
(Björnlär), Märta Bengtsdot-
ter, 49.
(Björnram), Hans Larsson,
ståth., häradsh., 69.
(—) Lars Olofsson, hövits-
man, häradsh., 60.
Blanche, August Theodor,
förf., 4.
Blasius Olsson, se Rask.
Bliuscog, se Per Ragvalds-
son.
Blomqvist, Carl, apoteka-
re, 154.
Bo Karlsson Djure, se Bon-
de.
— Nilsson, lagman, 114—
116, 118, 124, 125.
Boëthius, Gustaf Emil, upp-
finnare, 137.
— Simon Bertil, riksarkiva-
rie, prof., 106.
Boije (af Gennäs), Nils, lag-
man, häradsh., 69.
(Bonde), Bo Karlsson Djure,
riksråd, 78.
(—) Ragvald Erengisleson
Puke, 78.
Boudaens, Balthazar, neder-
ländskt råd, 16.
— Susanna, 16.
Brahe, Axel, danskt riksråd,
50, 53.
— Hillevi Axelsdotter, 53.
— Niels, d. ä., 53.
— Niels, d. y., 53.
— Tycho, dansk astronom,
141, 142.
Bratt, Helmer, gen.majors,
145.
— Karl Axel, överste, 138,
144, 145.
Bring, Ebbe Gustaf, biskop,
135.
Brita Christersdotter, se
Tomtasläkten.
— Persdotter, 35.
Bror Eriksson, se Butz.
Brynnolf Algotsson, biskop i
Skara, 77, 78, 83, 93—95.
— Bengtsson, 105.
Brynte Birgersson, se Lillie
af Aspenäs.
Bure, Olof, borgmäst., 35,
36.
Burislev Johansson, 31.
— Sverkersson, 32.
Burmester, Berndt Johan,
skeppsredare, 157.
Butterlin, Vasili, öv.löjt-
nant, 35, 37.
(Butz), Bror Eriksson, hä-
radsh., 67.
Bülow, C. von, Brödräfor-
samlingens föreståndare
i Stockholm, 156.
(Båt av Billa), Gustaf Ar-
vidsson, häradsh., 62.
(Bååt), Johan Pedersson,
riksråd, häradsh., 62.
Bäck, Abraham, arkitekt,
146.
Börling, Henrik, kyrkoh.,
38.
Böös, Erik Kristian, eo. hov-
pred., 135.
Cabeliau, Abraham, hol-
ländsk köpman, 10, 11,
13.
— Margareta, 8—13.
Carl Henriksson, se Horn af
Kankas.
— Nilsson, häradsh., 61, 62.
Carl, se även Karl.
Carleson, Carl, statssekr.,
112.
— Edvard, president, 112.
Carlsson, Oscar Gottfrid
Henrik, prof., 25.
Casteleyn, François, neder-
ländsk gen.dir., 19.
Cavallin, Severin, kontrakts-
prost, 135.
Cecilia, g. m. Sigmund Kel-
dorsson, 47.
— grevinna, se Ravensberg.
— Johansdotter, 31, 104.
— Knutsdotter, 90, 91, 94,
104.
— Röriksdotter, 104.
Cheng Cheng-Kung, kinesisk
sjöörvare, 16.
Christensson, Lars, kyrkoh.,
135.
Christer Claesson, se Horn af
Åminne.
— Knutsson, se Tomtasläk-
ten.
— Larsson, se Hjortösläk-
ten.
— Persson, se Halvhjort.
Christoffer Jönsson, häradshövd., 66.
— Nilsson till Pungsund,
häradsh., 61.
— Olsson, häradsh., 64, 65.
— Torstensson, se Forstena-
släkten.
Claes Andersson, se Ekeblad.
— Christersson, se Horn af
Åminne.
— Joensson, se Barketorps-
ätten.
— Åkesson, se Tott.
Coijet, Gillis, myntmäst., 15.
— se även Coyet.
Corbin-Durdant, Caroline, 7.
Coyet, Coyett, Anthony,
Balthazar, 19.
— Balthazar, guvernör, 16,
17.
— Constantijn Augustus,
19.
— Frederik, guvernör, 14,
15, 16.
— Frederik (Julius), kapten,
16, 17.
— Frederik Julius, neder-
ländskt råd, 17, 19.
— Jan Constantijn, 18—20.
— Julia, 17.
— Peter Julius, kansliråd,
14.
— Susanna Helena, 19.
— Susanna Julia, 19.
— Wilhelm Julius, frih.,
hovkansler, 14.
(Cruus af Edeby), Erik Nils-
son, skeppshövitsman,
häradsh., 58, 59.
(—) Jesper Nilsson, ryttm.,
häradsh., 59.

- (Cruus af Edeby), Lars Jespersson, häradsh., 61.
 (—) Nils Jespersson, hövitsman, häradsh., 59.
 (—) Nils Larsson, häradsh., 59, 61.
- Dalin, Olof von, hovkansler, 112.
 Dan Jonsson, 122.
 David Bengtsson, se Oxenstierna af Eka och Lindö.
 — Torstensson, 43.
 De la Gardie, Jakob, greve, riksmarsk, 147.
 Dietrich, greve, se Ravensberg.
 Djure, Bo Karlsson, se Bonde.
 Douglas, Robert, greve, fältmarskalk, 158.
 (Dyre), Iver Jensen, 53.
 (—) Mätta Iversdotter, 52, 53.
 (—) Vincens Iversen, 52, 53.
- Ebba Mänsdotter, se Lilliehöök af Fårdala.
 Edler, Johan, d. ä., bildhuggare, 155.
 — Johan, d. y., bildhuggare, 155.
 Edström, Johannes Sigfrid, ingenjör, industriman, 142, 143.
 Ehrenheim, von, släkt, 139.
 — Alice Sigrid Henrietta von, f. Blomstedt, 138, 139.
 — Fredrik Carl Erik von, kammarherre, 138.
 (Ekeblad), Claes Andersson, ryttm., häradsh., 67.
 (—) Erik Andersson, hovjunkare, häradsh., 59.
 (—) Johan Andersson, ryttm., häradsh., 68.
 Eklund, Per, domprost, 135. (eldsflammar, tre), Filipus Ivarsson, 155.
 Elin Bengtsdotter, se Aspenäsätten.
 Elise Eskilsdotter, 53.
 Elov Magnusson, 83, 104.
 Elsa Knutsdotter, se Tomtasläkten.
 Elsebe Tygesdotter, se Lunge.
- Engeström, von, släkt, 139.
 Ericus Olai, historieskrivare, 46, 98.
 Erik den helige, konung av Sverige, 28, 29, 90, 105.
 — Eriksson, konung av Sverige, 82, 83, 93, 95, 100, 101, 105, 116.
 — Knutsson, konung av Sverige, 76, 80, 92, 93, 100, 101, 105.
 Erik XIV, konung av Sverige, 9.
 Erik Abrahamsson, se Leijonhufvud.
 — Andersson, häradsh., 62.
 — Andersson, se Ekeblad.
 — Axelsson, se Tott.
 — Bengtsson, se Tomtasläkten.
 — Bertilsson, se Slang.
 — Birgersson, se Folkungaätten.
 — Björnsson, se Katt.
 — Filipsson, häradsh., 62.
 — Gabrielsson, se Oxenstierna af Eka och Lindö.
 — Gustafsson, se Roos af Hjelmsäter.
 — Gustafsson, se Stiernbielke.
 — Henriksson, borgmäst., häradsh., 60, 62.
 — Henriksson, se Lilliebielke.
 — Håkansson, se Slang.
 — Jönsson, häradsh., 63.
 — Jönsson, se Lillie af Greger Mattssons ätt.
 — Jöransson, häradsh., 60.
 — Klipping, konung av Danmark, 41—44, 116.
 — Knutsson, 42.
 — Knutsson, häradsh., 63.
 — Larsson, 35, 36.
 — Magnusson, hertig, 115, 118—120.
 — Matsson, sekr., häradsh., 69.
 — Menved, konung av Danmark, 116, 120.
 — Nilsson, se Cruus af Edeby.
 — Peregrinus, munk, 29.
 — Tönnesson, se Tott af Skedebo.
 (Erikska ätten), Filip Eriksson, 82, 105.
 Eriksson, Anna, g. Wican-der, 136.
 — Christian, skulptör, 147.
- Esberg, Johan, superintendent, 156.
 Esbjörn Pedersson, se Lilliehöök af Fårdala.
 Eskil Magnusson, se Folkungaätten.
 — Åkesson, se Hegle.
 (Eskilssönernas ätt), Jöns Eskilsson, 48.
 Ethelmarus de Rietbike, 40.
 Eyseler, Nils, 44.
- Fader Ulfsson, se Sparre.
 Falck, Abraham, 133.
 — Erik, biskop, 133.
 — Erik, hovjunkare, 133.
 — Hans, 133.
 — Peder, 133.
 (falk, blå), Joen Carlsson, häradsh., 65.
 Falkdahl, Gotskalk, 133.
 Ferber, Carl Fredrik, bankir, 72.
 — Henrik Theodor, bankir, 72.
 — Johan Henrik, amiralitetsapotekare, 72.
 Ferdinand III, tysk-romersk kejsare, 9.
 Feuk, Lars, kyrkoh., 135.
 Filip Halstensson, konung av Sverige, 31.
 Filip August, konung av Frankrike, 29.
 Filip Birgersson, se Folkungaätten.
 — Eriksson, se Erikska ätten.
 — Finvidsson, 83, 84, 91, 93, 98.
 — Katarineson, 93.
 — Knutsson, 83, 85, 90, 97, 102.
 — Larsson, 83, 85, 90, 98, 101, 102.
 — Petersson, 83, 84, 90, 92, 93, 102.
 Filipssönerna, 90—94, 97, 98, 102.
 Filipus Ivarsson, se Eldsflammar, tre.
 Fincke, Elin Gödicksdotter, 155.
 Fleetwood, Carl Reinhold Axel Georgsson, frih., kabinettssekr., 157.
 — Gwendolen, bibliotekarie, 157.
 Fleming, släkt, 72.
 — Elin Henriksdotter, 155.

- Fleming, Erik, fältöverste, 155.
 — Herman, amiral, häradsh., 69.
 — Jacob, landsh., 72.
 Flentzberg, Anton, kyrkoh., 128, 129.
 Flinck, Govaert, nederländsk målare, 20.
 Folke jarl, 73—76, 79—86, 88, 89, 92, 94—96, 98, 102—105.
 — den tjocke, 73, 75, 79, 82, 94, 104.
 — Algotsson, 93, 105.
 — Filbyter, 95.
 — Johansson (Jonsson), se Fånöätten.
 — Johansson, se Ängel.
 — Röriksson, se Snedbjälke.
 Folkungaätten, 73—105, 102, 124.
 (—) Benedicta Sunesdotter, 83, 116.
 (—) Bengt Birgersson, hertig av Finland, biskop i Linköping, 94, 104, 122.
 (—) Bengt Magnusson, 94, 104, 113.
 (—) Bengt Magnusson, biskop i Linköping, 104.
 (—) Bengta Folkesdotter, 89.
 (—) Birger Brosa, jarl, 32, 33, 79—82, 85, 86, 94, 102, 104.
 (—) Birger Magnusson, jarl, 81, 83, 86, 94, 95, 99, 101, 102, 104, 116, 126.
 (—) Erik Birgersson, hertig, 42, 43, 46.
 (—) Eskil Magnusson, lagman i Västergötland, 33, 94, 99, 100, 104.
 (—) Filip Birgersson, norsk jarl, 79, 81, 85, 90, 102, 104.
 (—) Ingegärd Birgersdotter, 104.
 (—) Karl den döve, jarl, 32, 48, 81, 86, 87, 94, 101, 104.
 (—) Karl Karlsson, 87, 104.
 (—) Karl Magnusson, biskop i Linköping, 94, 101, 104.
 (—) Karl Ulfsson, (»junker Karl»), 81, 83, 86—89, 94, 98, 104, 105.
 (—) Knut Birgersson, jarl, 33, 79—81, 91—95, 102, 104.
 (Folkungaätten) Knut Folkesson, 104.
 (—) Knut Magnusson, 83, 91, 92, 101, 102, 104.
 (—) Kristina Birgersdotter, 126.
 (—) Magnus Birgersson, 79, 82, 104.
 (—) Magnus Knutsson Broka, 81, 104.
 (—) Magnus Minnesköld, 32, 33, 81, 94, 99, 100, 104, 113.
 (—) Sune Folkesson, 80, 83, 85, 88, 93, 99, 105, 116.
 (—) Ulf Fase, jarl, 81, 82, 86, 88, 89, 98, 104, 105.
 (—) Ulf Karlsson, riddare, 86, 87, 104.
 (Folkungaätten, lagmansgrenen), Bengt Magnusson, lagman, 86, 89, 104, 113, 114, 122—124.
 (—) Magnus Bengtsson, lagman, 89, 104, 113.
 (—) Magnus Bengtsson, lagman, 113, 114, 124.
 (Folkungaätten, oäkta, två snedbjälkar), Bengt Gregersson, 50.
 (—) Bengt Karlsson riddare, 53.
 (—) Gregers Bengtsson, riksråd, 50, 53.
 Fordell, Hans, häradsh., 69.
 Former, Hans, kapten, 35, 36.
 (Forstena-slakten), Christoffer Torstensson, ryttm., häradsh., 66, 67.
 Frans Mårtensson, häradsh., 60.
 Fredrik Barbarossa, tyskromersk kejsare, 40.
 Fredrik den store, konung av Preussen, 6.
 (Frese), Hans, gardenär, häradsh., 59, 70.
 Friedlaender, I., dr phil., 50.
 Frille, ätt, 155.
 (Fånöätten), Folke Johansson (Jonsson), 91, 104, 105, 119.
 (—) Johan Karlsson, 83, 89, 91, 92, 98, 104, 105.
 (—) Karl Tjälveson, 104.
 (Färla), Åke Bengtsson, riksråd, häradsh., 60—62.
 Gabriel Christersson, se Oxenstierna af Eka och Lindö.
 Gabry, Pieter, d. ä., nederländsk guvernör, 19.
 — Pieter, d. y., astronom, 19.
 Gahn, Henrik, assessor, 131.
 Galilei, Galileo, italiensk fysiker och astronom, 141.
 Galle, Peder, lagläsare, 60.
 Gassendi, Pierre, fransk matematiker, 141, 142.
 Geijer, släkt, 152, 153.
 — Bengt Gustaf, brukspatron, 152.
 — Erik Gustaf, prof., historiker, skald, 130.
 Geijer, von, släkt, 152.
 Geijerstam, af, släkt, 152.
 — Nils, major, 152.
 Genberg, Paul, biskop, 134.
 Gera, Jöran Holgersson, häradsh., 63.
 Gerhard, greve, se Ravensberg.
 — ärkebiskop av Bremen, 41.
 Germund, abbot i Nydala kloster, 115.
 Gillingstam, Hans, fil. dr, 25.
 Gisle Nilsson, se Strutz.
 Gjörwell, Carl Christoffer, publicist, 141, 154.
 Goosens, Geertruida Margaretha, 19.
 Grånholm, Johan Petter, mekanikus, 137.
 Gregers Bengtsson, se Folkungaätten, oäkta.
 — Mattsson, se Lillie af Greger Mattssons ätt.
 Gren, Katarina Magnusdotter, 49.
 — Magnus, riksråd, 49.
 Grijs, Anders, häradsh., 63.
 Grip, Mauritz, frih., riksråd, 71.
 (—) Nils Birgersson, frih., stath., 61.
 Gudmund Ingeborgsson, 119.
 Gummert, Johan, kapten vid tsar Peters drabantkår, 155.
 Gummerus, Henrik Johan, kyrkoh., hovpred., 134.
 Gustav I, konung av Sverige, 133.
 Gustav II Adolf, konung av Sverige, 9, 11, 107, 139.
 Gustav III, konung av Sverige, 111, 112.

- Gustav IV Adolf, konung av Sverige, 112, 131.
 Gustaf Arvidsson, se Båt av Billa.
 — Gabriëllsson, se Oxenstierna af Eka och Lindö.
 — Olofsson, se Stenbock.
 (Gyldenlöve), Henrik Jönsson, norsk riddare, 51.
 Gyllenborg, släkt, 146.
 — Carl, greve, hovråd, 155.
 — Jacob, greve, kungl. råd, 38.
 Gyllenhaal, Lars Herman, frih., ränthmäst., 129.
 (Gyllenstierna af Lundholm), Kristina Eriksdotter, 49, 53.
 (—) Magdalena, 65.
 — Nils, frih., riksdrots, 69.
 Gylta, Bengt, lagman, 68.
 Görtz, Jesper, riksråd, 52.
 Hadorph, Johan, assessor, arkeolog, 49.
 Halsten Stenkilsson, konung av Sverige, 31.
 Halvard Knutsson till Torsbo, häradsh., 67.
 (Halvhjort), Birger Isaksson, häradsh., 67, 70, 71.
 (—) Christer Persson, häradsh., 66.
 (—) Per Isaksson, häradsh., 66.
 (—) Ulf Persson, häradsh., 66.
 (Hama), Ulf Holmgersson, 75, 80, 83, 99, 105, 126.
 Hamilton, Hugo Erik Gustaf, greve, landsh., 155.
 Hammarsköld, Lorenzo, bibliotekarie, 112.
 Hammer, Christian, juvelerare, samlare, 7.
 Hamrin, Felix Teodor, statsråd, 144.
 Hans Eriksson, sekr., häradsh., 62.
 — Jöransson, ränthmäst., 12.
 — Larsson, se Björnram.
 — Ollsen, guldsmed, 156.
 Hansson, Per Albin, statsminister, 144.
 Harald Gille, konung av Norge, 81, 102, 104.
 Harald Tyrilsson, se Stålhandske.
 Harek, se Tjottaätten.
 Hasselberg, Per, skulptör, 147.
 Hasselquist, Fredric, linnélärjunge, forskningsresande 156.
 Haupt, Georg, möbelkonstnär, 154.
 Heckscher, Eli Filip, prof., 143.
 Hedlund, skraddare, 128, 129.
 Hedvig, grevinna, se Lippe.
 — grevinna, se Ravensberg.
 Hedvig Eleonora, drottning av Sverige, 140, 147.
 (Hegle), Eskil Åkesson, 53.
 Helena, g. m. Inge d. ä., 29—31.
 — g. m. Johan Ingesson, 114.
 — Filipsdotter, 84, 91, 104.
 — Ormsdotter, 120.
 — Pedersdotter, 85, 90, 104.
 — Siggesdotter, 126.
 — Sverkersdotter, 31, 32, 80, 88, 105.
 Helga Anundsdotter, 83.
 Helvig Gerhardsdotter, drottning av Sverige, 122.
 Henning, Gerhard, skulptör, 148.
 Henrik VIII, konung av England, 8.
 Henrik IV, greve av Gleichen, 43, 117.
 Henrik II, hertig av Mecklenburg, 46.
 Henrik Claesson, se Horn af Kanckas.
 — Jönsson, se Gyldenlöve.
 — Lavard, hertig, 27.
 — Lejonet, hertig av Bayern och Sachsen, 40.
 — Matsson, se Huggut.
 — greve, se Ravensberg.
 — Simonsson, se Karuna-släkten.
 — Skadelår, prins av Danmark, 30, 31.
 — borggreve av Stromberg, d. ä., 44.
 — borggreve av Stromberg, d. y., 44.
 Herman, greve, se Ravensberg.
 Hesselman, Bengt Ivar, prof., 157.
 Hierta, Lars, gen.majör, 155.
 Hildebrand, Bengt Olof Hildebrand, prof., 25.
 (Hiort af Ornäs), Jöns Ingemarsson, häradsh., 60, 62.
 Hirsch, Axel Morris, dir., 143.
 (Hjortö-släkten), Christer Larsson, häradsh., 63.
 Hjärne, Erland, prof., 84.
 Hoffmann, Konrad Friedrich, nederländsk kommandant, 17.
 Hofrén, Sigurd Emanuel (Manne), landsantikvarie, 110.
 Holmberg, Lars Paulus, kyrkoh., 135.
 Holmger, 83.
 — avrättad 1280, 84, 85, 93.
 — Birgersson, se Snedbjälke.
 — Folkesson, 75, 83, 85, 88, 95, 105.
 — Knutsson, 82, 84, 85, 97, 98, 102, 105.
 (Horn af Kanckas), Carl Henriksson, ståth., häradsh., 69.
 — Claes, riksråd, guvernör, 12.
 (—) Henrik Claesson, riksråd, 68.
 (Horn af Äminne), Christer Claesson, hovjunkare, häradsh., 71.
 (—) Claes Christersson, frih., riksråd, 69.
 Horner, G. A., korkskärare, 136.
 (Huggut,) Henrik Matsson, ränthmäst., häradsh., 60, 70.
 Huhto, vice lagman, 124.
 Hult, Maria, skolföreståndarinna, 154.
 Hummerhielm, Uno, frih., kyrkoh., 134.
 Hvide, Jakob Sunesson, 42.
 Hyllén-Cavallius, Gunnar Olof, fil. dr, etnolog, 155.
 Håkan Finnsson, se Tjottaätten.
 — Månsson, häradsh., 64.
 Håkon Håkonsson, konung av Norge, 81, 101, 102.
 (Hård af Torestorp), Anders Bengtsson, häradsh., 68.
 (—) Knut Bengtsson, häradsh., 67.
 Höijer, Benjamin Carl, prof., 131.
 Ihre, Albrecht, kansliråd, 146.

- Ihre, Albrecht Elof, frih., statsminister, 146.
 — Bengt Johan Albrecht, ryttm., 146.
 — Johan, prof., 146.
 Inge d. ä., konung av Sverige, 27, 29—31.
 — d. y. Halstensson, konung av Sverige, 27—29, 31.
 Ingeborg, dansk konungadotter, 28.
 — Eriksdotter, 93, 116.
 — Magnusdotter, 116.
 — Mstislavsdotter, 30, 31.
 — Svantepolksdotter, 91, 92, 105.
 — Ulfsdotter, 115.
 Ingegärd Birgersdotter, se Folkungaätten.
 — Filippsdotter, 90, 91, 104.
 — Filippsdotter, 104.
 — Haraldsdotter, 31.
 — Knutsdotter, 104.
 — Svantepolksdotter, 84, 105.
 — Sverkersdotter, 32.
 Ingelgren, Georg, skald, 4.
 Ingerd, se Regenstein.
 Ingrid Ragnvaldsdotter, 30, 31.
 — Ragnvaldsdotter, se Sköld, fyrsttyckad.
 — Svantepolksdotter, 43, 84, 105.
 Ivar Månsson, se Stiernkors.
 Iver Jensen, se Dyre.
 (Jacobsköld), Nils Jönsson, sekr., häradsh., 63.
 Jakob Henriksson, se Sjundbysläkten.
 — Nilsson, greve av Halland, 41—46.
 — Persson, häradsh., 60.
 — Sunesson, se Hvide.
 Janzon, Karl Otto, fil. kand., 128, 129.
 Jesper Nilsson, se Cruus af Edeby.
 Joar Eriksson, 33.
 Joen Carlsson, se Falk, blå.
 — Nilsson, se Rosenquist af Åkershult.
 Johan III, konung av Sverige, 68, 69.
 Johan, greve, se Ravensberg.
 — Andersson, se Ekeblad.
 Johan Elovsson, 104.
 — Filipsson, 83, 89—92, 96, 98, 102, 104, 105.
 — Holmgerrsson, se Snedbjälke.
 — Ingesson, 114.
 — Johansson, se Ängel.
 — Karlsson, se Fånöätten.
 — Knutsson, se Tomtasläkten.
 — Pedersson, landsknekt, 35.
 — Pedersson, se Bååt.
 — Sverkersson, jarl, 31, 81, 88, 100, 101.
 Johannes Magni, biskop i Linköping, 133.
 — Magnus, ärkebiskop, 156.
 Johansson, Johan Erik, prof., 157.
 Jon, jarl, 81.
 — Knutsson, se Tomtasläkten.
 Juliana, prinsessa av Hessen, 140.
 Jung, Helge Viktor, general, 144.
 Jutta, grevinna, se Ravensberg.
 Järta, Hans, landsh., 130—132.
 Jöns Arvidsson, se Rosenbielke.
 — Eskilsson, se Eskilssöernernas ätt.
 — Ingemarsson, se Hiort af Ornäs.
 — Knutsson, se Kurck.
 — Månsson, se Johannes Magni.
 — Nilsson, se Rosenquist af Åkershult.
 — Ulfsson, se Soop.
 Jöran Eriksson, se Ulfsparr af Broxvik.
 — Johansson, se Rosenhane.
 — Olofsson, se Lilliesparre af Fylleskog.
 — Persson, prokurator, 58, 60.
 — Sunesson, häradsh., 63.
 (Kabel), Anne Nielsdotter, 53.
 (—) Niels Lauridsen, rid-dare, 53.
 Kagg, Lars, greve, fältmar-skalk, 147.
 Kagus Ulvhildsson, 33.
 Kallstenius, Georg (Göran) Samuel, övermasmäst., 157.
 Karin Eriksdotter, se Tomtasläkten.
 — Joensdotter, se Westgöte.
 — Johansdotter, se Måne-sköld af Seglinge.
 — Tygesdotter, 52.
 Karl Sverkersson, konung av Sverige, 27, 28, 31.
 — Knutsson, konung av Sverige, 49, 51.
 Karl IX, konung av Sverige, 34.
 Karl X Gustav, konung av Sverige, 147.
 Karl XI konung av Sverige, 16, 49, 140, 155.
 Karl XIV Johan, konung av Sverige och Norge, 149, 150.
 Karl den döve, se Folkungaätten.
 — Algotsson, 93.
 — Johansson, se Ängel.
 — Karlsson, se Folkungaätten.
 — Magnusson, se Folkungaätten.
 — Tjälvevesson, se Fånöätten.
 — Ulfsson, se Folkungaätten.
 Karl, se även Carl.
 Karlsson, Karl Henrik, historiker, genealog, 86, 92.
 (Karuna-släkten), Henrik Simonsson, stath., häradsh., 69.
 Katarina Eriksdotter, abbedissa, 92, 115.
 — Folkesdotter, drottning av Sverige, 83, 87, 88.
 — Ingesdotter, 31.
 — Johansdotter, se Ängel.
 — Sunesdotter, 94, 99, 116.
 — Svantepolksdotter, abbedissa, 117, 120, 122.
 Katt, Erik Björnsson, häradsh., 70.
 Keith, Anders, ryttm., häradsh., 63, 71.
 Kellgren, Johan Henrik, förf., 133.
 Kenicius, Petrus, ärkebiskop, 156.
 Kepler, Johannes, tysk astronom, 141.
 Kettil Karlsson, se Vasa.

- Kidron, Erik Daniel, prost, 154.
- Kjellén, Alf, docent, 2.
- Klemming, släkt, 150, 151.
- Anna, operasångerska, 151.
- Gustaf Edvard, överbibliotekarie, 151.
- Lars, advokat, 151.
- Lars, musiker, 151.
- Klenk, Koenraad van, ambassadör, 17.
- Klingius, Zacharias, biskop, 156.
- Knut Eriksson, konung av Sverige, 29, 32, 33, 82, 92, 93, 102, 105.
- Långe, konung av Sverige, 82, 84—86, 90, 95, 98, 102, 105.
- den helige, konung av Danmark, 30—32, 104.
- Alfsson, se Rosor, tre.
- Bengtsson, se Hård af Torestorp.
- Bengtsson, se Sparre.
- Bengtsson, se Tomtasläkten.
- Birgersson, se Folkungaätten.
- Folkesson, se Folkungaätten.
- Holmgersson, 76.
- Häkonsson, norsk jarl, 91.
- Ingelsson, se Roos af Hjelmäter.
- Johansson (Jonsson), lagman, drots, 76, 90, 104, 105, 118, 123, 124.
- Knutsson, se Tomtasläkten.
- Kristineson, norsk jarl, 91, 100.
- Lavard, dansk hertig, 30, 31.
- Magnusson, lagman, 118.
- Magnusson, se Folkungaätten.
- Ulvhildason, 32, 33.
- Valdemarsson, dansk hertig, 91.
- Koite, Jakob, mag. phil., 24, 25, 148.
- Kol Johansson, 31.
- Krabbe (af Krageholm), Mogens, dansk riddare, 52, 53.
- Tyge, dansk riksmarsk, 51, 53.
- Krafse, Jesper, 52, 53.
- Niels, 51—53.
- Kranck, Hans, häradsh., 70.
- Kristian II, konung av Danmark, Norge o Sverige, 8.
- V, konung av Danmark, 149.
- Kristina d. ä., drottning av Sverige, 139.
- drottning av Sverige, 106, 147.
- Birgersdotter, se Folkungaätten.
- Eriksdotter, se Gyllenstierna af Lundholm.
- Fastesdotter, 85, 105.
- Ingesdotter, 28, 29, 31.
- Johansdotter, 91, 104.
- Nilsdotter, 99, 104.
- Tygesdotter, se Lunge.
- Kruse (af Elghammar), Sigvard, häradsh., 61, 65.
- Kullberg, Anders af, biskop, 134.
- (Kurck), Jöns Knutsson, riksråd, häradsh., 69.
- Kyle, Hans ståth., häradsh., 60, 61.
- Lagerbjelke, Gustaf, greve, statsråd, 6.
- Landquist, John, prof., 143.
- Lange, släkt, 157.
- (Lapp eller Henrik Jöns- sons ätt), Anna Henriks- dotter, 6.
- Lars Andersson, lagläsare, 63.
- Andersson, sekr., häradsh., 63.
- Haraldsson, häradsh., 61.
- Jaspersson, se Cruus af Edeby.
- Johansson, se Ängel.
- Jönsson, häradsh., 62.
- Larsson, fogde, häradsh., 69.
- Matsson, häradsh., 66.
- Olofsson, häradsh., 59.
- Olofsson, se Björnram.
- Petersson, lagman, 93, 105.
- skrivare, häradsh., 62.
- Svensson, häradsh., 63.
- Torstensson, se Ram.
- Turesson, se Rosor, tre.
- Larson, Carl August, fabriksidkare, 137.
- Laurens Olofsson, se Sköld, fyrstykad.
- Le Blon, Michel, agent, 147.
- (Leijonhufvud), Erik Abrahamsson, riksråd, 62.
- (Leijonhufvud), Mauritz, se Lewenhaupt.
- (—) Märta Eriksdotter, 9.
- Leonard Ödesson, se Örnfof.
- Leopold, Sigfrid, 134.
- Leussner, Christina, 37—39.
- Fredrik, 38.
- Hans, major, 35, 37.
- Lewenhaupt, Mauritz Stens- son, greve, riksdrots, 158.
- Liedgren, Lars Jan, arkivarie, 49.
- Liljestrand, Göran, prof., 157.
- (Lillie af Aspenäs), Brynte Birgersson, ståth., häradsh., 67.
- (Lillie af Greger Mattssons ätt), Erik Jönsson, ståth., häradsh., 61.
- (—) Gregers Mattsson, riksråd, 51.
- (—) Sven, hovjunkare, häradsh., 63, 70, 71.
- (Lilliebielke), Erik Henriks- son, ryttm., häradsh., 68.
- (Lilliehöök af Färdala), Anders Pedersson, ståth., häradsh., 67.
- (—) Ebba Mänsdotter, 66.
- (—) Esbjörn Pedersson, häradsh., 64.
- (—) Nils Pedersson, häradsh., 68.
- (Lilliesparre af Fylleskog), Jöran Olofsson, häradsh., 66.
- (—) Per Jönsson, hovjun- kare, häradsh., 71.
- (—) Torkel Jönsson, häradsh., 66, 67.
- (Lilliestielke), Bengt Carls- son, häradsh., 67.
- Lindh, affärshus, 157.
- Johan, boktryckare, 158.
- Lindöätten, se Sköld, fyr- styckad.
- Linné, Carl von, arkiater, 147, 155, 156.
- Lippe, Bernhard av, greve, 45.
- Hedvig, grevinna av, 45.
- (Ljuster), Bertil Eriksson, ståth., häradsh., 69.
- Lovén, Nils, kyrkoh., förf., 135.
- Ludvig XIV, konung av Frankrike, 148.
- Ludvig I, lantgreve av Hes- sen, 47.

- Ludvig I, greve, se Ravensberg.
 — II, greve, se Ravensberg.
 Lundgren, Egon Sellif, målare, förf., 147.
 (Lunge), Elsebe Tygesdotter, 52, 53.
 (—) Kristina Tygesdotter, 52, 53.
 — Tyge, riddare, 50—53.
 — Vincens, danskt och norskt riksråd, 53.
 Lungh, släkt, 157.
 Lydeke Abel, biskop, 51.
 Lyder Persson, häradsh., 65.
- Magdalena, se Gyllenstierna af Lundholm.
 — Olofsdotter, se Skånk.
 Magnus från Kalvestad, 121—124.
 Magnus Ladulås, konung av Sverige, 42, 43, 46, 75, 83, 94—96, 102, 116, 117, 121, 123, 124, 127.
 — Barfot, konung av Norge, 29—31.
 — Lagaböte, konung av Norge, 42, 43, 102.
 — Algotsson, 78, 83, 93.
 — Bengtsson, se Folkungaätten, lagmansgrenen.
 — Birgersson, se Folkungaätten.
 — Gregersson, 105.
 — Henriksson, 29, 31.
 — Johansson, se Ängel.
 — Knutsson Broka, se Folkungaätten.
 — Minnesköld, se Folkungaätten.
 — Nilsson, prins av Danmark, 27, 29—31.
 — Valdemarsson, lagman, 123, 124.
 — Ödesson, se Örnfot.
 Malin Tygesdotter, 49.
 Malin, se Magdalena.
 Malmfred, g. m. Sigurd Jorsalafare, 31.
 Malmström, August, målare, 154.
 Mannerheim, Carl Gustaf Emil, president, marskalk av Finland, 145.
 Margareta, unionsdrottning, 47.
 Margareta, g. m. Leonard Ödesson, 126, 127.
 — grevinna, se Ravensberg.
- Margareta Christersdotter, se Tomtasläkten.
 — Ingesdotter, 27, 29—31.
 — Petersdotter, 94.
 — Siggessdotter, 126.
 Marine Tygesdotter, 49, 50, 53.
 Mathias Tysk, kornett, 37.
 Mats Persson, se Skulte.
 — Tyrnersson, 105.
 Matton, släkt, 153.
 — Ida Elisabeth, bildhuggerinna, 153.
 Mauritz Jöransson, se Svan.
 Medin, Bengt, fil. kand., 112.
 Meijerfeldt, Johan August, greve, general, 155.
 Meyburgh, Constantia, 17.
 Michel Helsing, häradsh., 61.
 — Sigfridsson, häradsh., 65.
 Millich, Nicolaes, skulptör, 147.
 Moerbeek, Anna Susanna van, 19.
 — Jeroen Barentszoon van, packhusföreståndare, 19.
 Molin, Johan Peter, skulptör, 147.
 Mstislav, rysk storfurste, 31.
 Muller, Wouter, nederländsk guldsmed, 20.
 Munk, Kirsten, 154.
 Mutis, José Celestino, 156.
 (Månesköld af Seglinge), Karin Johansdotter, 35—38.
 Måns Eriksson, se Ulfspärre af Broxvik.
 — Henriksson, se Spåre.
 — Persson, fogde, häradsh. i Småland, 64.
 — Persson, fogde, häradsh. i Uppland, 58, 59.
 — Persson, kansliförvant, häradsh., 59.
 — Pedersson, se Silfversparre.
 — Persson, se Stierna.
 — Svensson, se Somme.
 Mårten Jonsson, häradsh., 63.
 Märta Bengtsdotter, se Björnlår.
 — Eriksdotter, se Leijonhufvud.
 — Knutsdotter, se Tomtasläkten.
 Mätta Iversdotter, se Dyre.
 Möller, Karl, tullförvaltare, 156.
- Mörner (af Morlanda), Adolph, greve, landsh., 158.
- Napoleon I, kejsare av Frankrike, 6, 149.
 (Natt och Dag), Nils Bosson Sture, riksråd, 78.
 Newman, Ernst Conrad, domprost, 135.
 Nicolson, Sten, sekr., 138.
 Niels Jeppesön, guldsmed, 156.
 — Lauridsen, se Kabel.
 Nils, greve av Halland, 41.
 — Birgersson, se Grip.
 — Birgersson, se Rosenquist af Åkershult.
 — Bunkeflo, 133.
 — Eriksson, bonde i Nyckleby, Lohärads socken, 35, 36.
 — Jespersson, se Cruus af Edeby.
 — Jönsson, se Jacobsköld.
 — Kettilsson, ärkebiskop, 47.
 — Kristiernsson, se Vasa.
 — Larsson, se Cruus af Edeby.
 — Markusson, 133.
 — Nilsson, räntmäst., häradsh., 61.
 — Persson, häradsh., 62.
 — Persson till Råda, häradsh., 66.
 — Pederesson, se Lilliehöök af Fårdala.
 — Persson, se Silfversparre.
 — Sigfridsson, 114, 115.
 — Spile, 33.
 — Svensson, konung av Danmark, 27—31.
 — Tordsson, häradsh., 63.
 Njal Finnsson, 29.
 Nordenskjöld, släkt, 72.
 — Otto Henrik, frih., vice-amiral, 72.
 Nordstrand, Axel, kyrkoh., 134.
 Nordström, Anders Gustaf, med. lic., 128, 129.
 Norlind, Arnold, docent, 135.
 — Ernst, konstnär, förf., 135.
 — Tobias, prof., 135.
 — Valentin, fil. lic., 135.
 — Wilhelm, bibliotekarie, 141, 142.

- Norrmann, Åke, jur. stud., 128, 129.
 Nygren, Ernst, arkivråd, 32.
 Näf, Maria, 139.
- Oda, grevinna, se Ravensberg.
 Olaus Petri, reformator, historieskrivare, 73, 95.
 Olof Andersson, se Oxehufvud.
 — Arvidsson, häradsh., 62.
 — Axelsson, se Tott.
 — Bengtsson, häradsh., 65.
 — Eskilsson, häradsh., 65.
 — Knutsson, kamrerare, häradsh., 61.
 — Larsson, sekr., häradsh., 60.
 — Nielsen, se Skanke.
 — Näskonung, 27.
 — Ragvaldsson, se Sköld, fyrsttyckad.
 — Tagesson, 43.
 Olsson, Carl Wilhelm, gju-tare, 156.
 — Per, konsul, 152.
 Orre, släkt, 157.
 — Johan Ericsson, handlande, 157.
 Oskar I, konung av Sverige och Norge, 155.
 Otto av Hessen, lantgreve, 47.
 — greve, se Ravensberg.
 (Oxehufvud), Anders Bosson, häradsh., 67.
 — Anders Olsson, ryttm., häradsh., 66.
 — Olof Andersson, ståth., häradsh., 67.
 (Oxenstierna af Eka och Lindö), Arvid Gabrielson, häradsh., 70.
 (—) David Bengtsson, riksråd, 51.
 (—) Erik Gabrielson, ståth., 63.
 (—) Gabriel Christersson, frih., riksråd, 59.
 (—) Gustaf Gabrielson, riksråd, 70.
- Palmstedt, Carl, prof., 154.
 Palne Eriksson, se Rosenstråle.
 Per (Peder, Peter).
 — Algotsson, 93.
 — Ambjörnsson, häradsh., 63.
- Per Andersson, borgmäst., häradsh., 58—61.
 — Christersson, se Siöblad.
 — Clemetsson, häradsh., 63.
 — Eriksson, häradsh., 59, 70.
 — Hansson, protonotarie, häradsh., 61.
 — Hansson, se Svinhufvud af Qvalstad.
 — Isaksson, se Halvhjort.
 — Joensson, se Sabel.
 — Jönsson, häradsh., 63.
 — Jönsson i Hjartsbo, häradsh., 67.
 — Jönsson, se Lilliesparre af Fylleskog.
 — Larsson, häradsh., 60.
 — Larsson, 93.
 — Månsson, se Stierna.
 — Persson, häradsh., 61.
 — Ragvaldsson, 86.
 — Strangesen, 82.
 — Vilhelmsson, häradsh., 67.
 Pfannenstill, Göran Magnus, prof., domprost, 135.
 Phrygius, Sylvester Johannis, superintendent, 156.
 Pierraedt, Constantin, 17.
 Pihlgardt, släkt, 72.
 Posse, Knut Axelsson, riksråd, ståth., 68.
 — Nils Axelsson, häradsh., 67.
 Preis, Joachim Fredrik, frih., envoyé, 155.
 Preston, Geoffrey, skepps-hövitman, häradsh., 63.
 Prytz, Andreas, superintendent, 156.
 Puke, Ragvald Erengisleson, se Bonde.
- Quellinus, Artus, d. ä., skulptör, 147.
- Ragnhild, drottning av Sverige, 28, 29, 31.
 — g. m. Magnus Bengtsson, 89.
 — Erlandsdotter, 105.
 Ragnvald, konung av Sverige, 27.
 — vice lagman, 124.
 — Ingesson, 29, 31.
 — Ingesson, riddare, 47.
 Ragvald Erengisleson, se Bonde.
 — Filipsson, se Sköld, fyrsttyckad.
- (Ram), Lars Torstensson, ståth., häradsh., 69.
 Rannwæg Magnusdotter, 122—124.
 Rappe, Axel Oskar, frih., gen.major, 144, 145.
 (Rask), Blasius Olsson, assessor, häradsh., 60.
 Rasmus Ludvigsson, krönikeskrivare, genealog, 79, 85.
 — Nilsson, häradsh., 66.
 Ravensberg, Adelheid, grevinna av, 45, 47.
 — Bernhard, greve av, 45, 47.
 — Cecilia, grevinna av, 41.
 — Dietrich, greve av, 40.
 — Gerhard, greve av, 47.
 — Hedvig, grevinna av, 40, 41, 45—48.
 — Henrik, greve av, 40.
 — Herman, greve av, 40, 45.
 — Johan, greve av, 41—43.
 — Jutta, grevinna av, 45.
 — Ludvig I, greve av, 40, 41.
 — Ludvig II, greve av, 45.
 — Margareta, grevinna av, 47.
 — Oda, grevinna av, 45.
 — Otto I, greve av, 40.
 — Otto II, greve av, 40, 41.
 — Otto III, greve av, 41—46.
 — Otto IV, greve av, 45.
 — Sofia, grevinna av, 45, 47.
 Regenstein, Ingerd, grevinna av, 42.
 Rehbinder, släkt, 72.
 — Carina Matea, f. Thrane, 72.
 Rehn, Jean Eric, arkitekt, 154.
 Reuterholm, Gustaf Adolf, frih., president, en av rikets herrar, 131.
 Rhotovius, Jonas, biskop, 134.
 Ribbing, Bengt Svensson, häradsh., 66.
 — Nils Knutsson, häradsh., 67.
 — Peder, munsänk, häradsh., 63.
 — Seved, riksskattmäst., 71.
 — Sigurd, prof., 128.
 — Sven, häradsh., 66.

- Ridderstad, Carl Fredrik, redaktör, förf., 1, 2, 4, 6, 7.
- Rikissa, drottning av Sverige, 93.
- av Polen, 31, 32.
- Robach, släkt, 153.
- (Roos af Hjelsäter), Erik Gustafsson, hovmarskalk, 65.
- (—) Knut Ingelsson, hövitsman, häradsh., 59.
- (Rosenbielke), Jöns Arvidsson, ståth., häradsh., 65, 66.
- (Rosenhane), Jöran Johansson, häradsh., 60.
- Schering, frih., riksråd, överståth., 106.
- (Rosenquist af Åkershult), Joen (Jöns) Nilsson, ståthåll, häradsh., 65.
- (—) Nils Birgersson, häradsh., 65.
- (Rosenstråle), Palne Eriksson, ryttm., häradsh., 63, 64.
- rosor, tre, släkt, 49.
- (—) Knut Alfsson, 53.
- (—) Lars Turesson, riksråd, 49, 53.
- Rudeen, Torsten, biskop, 156.
- Rydellius, Andreas, biskop, 135.
- Rålamb, Anders Claesson, frih., kapten, 158.
- (—) Anders Sigfridsson, ståthåll., häradsh., 59, 66, 69—71.
- Räaf (i Småland), Lars, häradsh., 64.
- Rörik Algotsson, 93, 94, 102, 104.
- Birgersson, se Snedbjälke.
- Rörikssönerna, 88.
- Sabel, Per Joensson, häradsh., 70.
- Sabina, Wilhelm von, kardinal, 133.
- Sahlin, Carl Yngve, prof., rector magnificus, 128, 129.
- Carl Yngve, läkare, 128, 129.
- Mauritz Reinhold, landshövd, 128, 129.
- Salmund, kyrkoh. i Näsby, 121.
- Salve, kanik, 51.
- Salvius, Lars, bokförläggare, 140.
- Sandell, Jonas, kontraktsprost, 155.
- Sanne, släkt, 153.
- Johan Newton, grosshandl., 153.
- Schantz, Carl Jacob von, kapten, 112.
- Schartau, Henrik, kontraktsprost, 135.
- Schellendorff, von, frih., 9.
- Schröder, Herman, biskop, 112, 134.
- Schröderheim, Elis, landsh., 112.
- Göran, hovrättsråd, 112.
- Schulzenheim, David von, arkiater, 141.
- Schwartz, Eugène, rektor, 6.
- Gustaf Magnus, överdirektör, prof., 2, 3, 5—7.
- Marie-Sophie, f. Birath, förf., 5, 7.
- Victor, direktör, 6.
- Schöldström, Birger Fredrik, förf., 4.
- Schönström, släkt, 8.
- Sellergren, Peter Lorentz, komminister, 155.
- Sergel, Johan Tobias, bildhuggare, 147.
- Sersanders, Andries, holländsk ingenjör, 10, 11.
- Sigfrid Jönsson, häradsh., 64.
- Sigge, biskop i Strängnäs, 51.
- Guttormsson, 126.
- Sigmund Keldorsson, 47.
- Sigrid, g. m. Knut Eriksson, 92.
- g. m. Magnus Bengtsson, 113.
- Sigurd Jorsalafare, konung av Norge, 31.
- Sik, Sune Sverkersson, 31, 85.
- (Silfversparre), Måns Pedersson, häradsh., 59.
- (—) Nils Persson, häradsh., 66.
- Simon Larsson, häradsh., 63.
- Nilsson, häradsh., 59.
- (Siöblad), Peder Christersson, hövitsman, häradsh., 64.
- (Sjundby-slakten), Jakob Henriksson, fältöverste, häradsh., 70.
- Skalm, Nils, häradsh., 69.
- (Skanke), Olof Nielsen, 53.
- Skogh, Otto Henric, löjtn., 155.
- Skulte, Mats Persson, borgmäst., häradsh., 69.
- Skytte (af Duderhof), Bengt, frih., riksråd, 140.
- Johan, frih., riksråd, 35, 37, 106, 108, 109, 139.
- Maria, 140.
- (Skänk), Axel Olofsson, 50, 53.
- (—) Magdalena Olofsdotter, 50, 53.
- (sköld, fyrstreckad), Anna Olofsdotter, 49—52.
- (—) Ingrid Ragvaldsdotter, 53.
- (—) Laurens Olofsson, lagman, 49—51, 53.
- Olof Ragvaldsson, riksråd, lagman, 50—53.
- (—) Ragvald Filipsson, ridhare, 53.
- (Slang), Erik Bertilsson, amiral, häradsh., 70.
- (—) Erik Håkansson, häradsh., 69.
- Slawata, Wilhelm von Chlam und Koschumberg, greve, böhmisk rådsherre, 9.
- Slaweka, Johan, riksråd, 49, 50, 52, 53.
- Slots, Margareta, se Cabelliau.
- Slotz, Arendt, 13.
- snedbjälkar, två, se Folkungaätten, oäkta.
- (snedbjälke) Birger Röriks-son, 81, 84, 105.
- (—) Folke Röriksson, 105.
- (—) Holmger Birgersson, 84, 105.
- (—) Johan Holmgersson, 84, 105.
- (—) Rörik Birgersson, ridhare, 83, 84, 98, 105.
- Snivel, Bengt, se Bengt Snivel.
- Snorre Sturlason, isländsk förf., 99, 100.
- Sofia, drottning av Danmark, 89.
- grevinna, se Ravensberg.
- Sofia Albertina, prinsessa av Sverige, 154.
- Sofia Amalia, drottning av Danmark, 149.

- (Somme), Måns Svensson, lagman, häradsh., 63.
 (Soop), Jöns Ulfsson, häradsh., 58.
 Sparre, Beata, kammarfröken, 140.
 — Knut Bengtsson, 49, 53.
 (Sparre av Tofta), Abjörn Sixtensson, 126.
 (Sparre av Ängsö och Hjulsta), Anna Bengtsdotter, 53.
 (—) Bengt Fadersson, riksråd, 49, 53.
 (—) Fader Ulfsson, riksråd, 51.
 Spens, Jacob, frih., ambassadör, 106.
 Spongberg, Johan, prof., 128, 129.
 (Spåre), Måns Henriksson, häradsh., 68, 69.
 Stadener, Sam, biskop, 135.
 Staël von Holstein, Erik Magnus, frih., ambassadör, 72.
 Staffan Persson, häradsh., 67.
 Stagnel, Johan, lektor, 134.
 Stagnelius, Erik Johan, skald, 134.
 — Magnus, biskop, 134.
 Steinberg, Catharina von, 15.
 Sten Bengtsson, se Ulv.
 — Turesson, se Bielke af Åkerö.
 Stenbock, släkt, 154.
 — Arvid Gustafsson, frih., ståtsh., 71.
 (—) Gustaf Olofsson, frih., riksråd, 67.
 — Johan Gabriel, greve, riksmarskalk, 149.
 — Magnus, greve, fältmarskalk, 155.
 Stengavel, se Hama.
 Stenkil, konung av Sverige, 29, 31.
 de Sterke, Helena, 16.
 (Stierna), Måns Persson, häradsh., 66.
 (—) Peder Månsson, ryttm., häradsh., 66.
 (Stiernbielke), Erik Gustafsson, häradsh., 65.
 Stiernhielm, Georg, krigsråd, skald, 147.
 (Stiernkors), Ivar Månsson, riksråd, 69.
 Strindberg, Johan August, förf., 158.
 (Strutz), Gisle Nilsson, ryttm., häradsh., 59.
 (Stråle af Ekna), Anders Svensson, häradsh., 64, 65.
 Strömbäck, August Oscar, kyrkoh., 128, 129.
 (Sture), Algot Magnusson, 78.
 — Magnus, 78.
 — Märta, se Leijonhufvud.
 — Nils Bosson, se Natt och Dag.
 — Svante Nilsson, riksföreståndare, 52, 53.
 — (Natt och Dag), Svante Stensson, 9.
 Sturla Thordeson, 76.
 (Stålarm), Svante Eriksson, ståtsh., häradsh., 69.
 (Stålhandske), Harald Tyrilsson, löjtn., häradsh., 63.
 (Stålhandske i Västergötland), Sven Andersson, ryttm., häradsh., 67.
 Sundberg, Anton Niklas, ärkebiskop, 135.
 — Halvar Gustaf Fredrik, prof., 145.
 Sune Folkesson, se Folkungaätten.
 — Holmgersson, 75.
 — Jönsson, häradsh., 62.
 — Sverkersson, se Sik.
 Svan, Arvid Jöransson, ståtsh., häradsh., 65.
 (—) Mauritz Jöransson, rikskammarråd, häradsh., 63, 71.
 Svanander, Frosten, prost, 135.
 Svante Eriksson, se Stålarm.
 Svante polk II, hertig av Pommern, 114.
 Svante polk Knutsson, riksråd, lagman, 42, 43, 95, 105, 113—125, 155.
 Sven Andersson, häradsh., 61.
 — Andersson, häradsh., 63.
 — Andersson, se Stålhandske i Västergötland.
 — Johansson, kanik, 77, 94.
 — Jönsson, häradsh., 64.
 Svenske, Bengt Pedersson, hövitsman, häradsh., 67, 68.
 Sverker d. ä., konung av Sverige, 27, 28, 30, 31.
 Sverker d. y. Karlsson, konung av Sverige, 74, 77, 80, 95, 99, 101, 104.
 Svinhufvud (af Qvalstad), Björn, kaptenlöjtn., 39.
 (—) Per Hansson, gruvfogde, häradsh., 61.
 Sydow, Carl Wilhelm von, prof., 157.
 Söderblom, Lars Olof Jonathan (Nathan), ärkebiskop, 143.
 Söderhjelm, Johan Otto, finländsk justitieminister, 145.
 Söderwall, Knut Fredrik, prof., 96.
 Söfving Nilsson, hövitsman, 61, 64.
 Tanner, Väinö, finländsk utrikesminister, 145.
 Tawast, Magnus, biskop, 155.
 Teekman, Willem, nederländsk borgmäst., 17.
 Tegnér, Christopher, kyrkoh., 135.
 — Esaia, biskop, 135.
 Teit, Jakob, sekr., häradsh., 61.
 Tersmeden, Carl, amiral, 111.
 Tessin, Nicodemus, d. y., greve, överstemarskalk, 140.
 Thedens, Johannes, nederländsk gen.guvernör, 19.
 Thunberg, Carl Peter, prof., 156.
 (Tjottaätten), Harek, 28.
 (—) Håkan Finnsson, 28—31.
 Tomtasläkten, 34—38.
 (—) Anna Christersdotter, 35, 37—39.
 (—) Anna Knutsdotter, 35—37.
 (—) Bengt Eriksson, 34, 35.
 (—) Brita Christersdotter, 35, 37.
 (—) Christer Knutsson, 34—37.
 (—) Elsa Knutsdotter, 35, 36.
 (—) Erik Bengtsson, 34, 35.
 (—) Johan Knutsson, 35—37.
 (—) Jon Knutsson, 35—37.
 (—) Karin Eriksdotter, 34, 35.

- (Tomtasläkten), Knut Bengtsson, 34—36.
 (—) Knut Knutsson, 35, 36.
 (—) Margareta Christersdotter, 35, 37, 38.
 (—) Märta Knutsdotter, 35, 36.
 (—) Ture Eriksson, 34—37.
 Toprider, Lars Jönsson, häradsh., 65.
 Torcy, Jean Baptiste Colbert, markis av, fransk diplomat, 148, 149.
 Torgils Knutsson, se Tyrgils.
 Torkel Jönsson, se Lillesparre af Fylleskog.
 (Tott), Axel Laurensen, riksråd, 53.
 (—) Claes Åkesson, riksråd, ståth., 70.
 (—) Erik Axelsson, riksföreståndare, 51.
 (—) Olof Axelsson, 51.
 (Tott af Skedebo), Erik Tönnesson, häradsh., 59.
 Tottie, Henry William, biskop, 134.
 Trello, Jakob, kompanichef, 11.
 Tre rosor, se Rosor, tre.
 Trolle, Arvid, lagman, 51, 52.
 Tullberg, Hampus Christopher, kyrkoh., 135.
 — Hasse Werner, bokförläggare, 135.
 Tune Anundsson, 105.
 Ture Eriksson, se Tomtasläkten.
 Tyrgils Knutsson, marsk, 40, 41, 45—48, 101, 115, 117—121.
 Tysk, Mathias, se Mathias Tysk.
 Tönne Olofsson, knektöversete, häradsh., 64.
 Udbye, Johan Anders, snickaremäst., 154.
 Ugglå, Jöran, kammarråd, 12.
 Ulf Fase, se Folkungaätten.
 — Holmgerrson, se Hama.
 — Johansson, jarl, 31.
 — Karlsson, se Folkungaätten.
 — Persson, se Halvhjort.
 Ulfhild Håkansdotter, 27—32.
 — Magnusdotter, 89, 91, 104.
 Ulfhild Sunesdotter Sik, 85.
 Ulfsparré (af Broxvik), Claës, frih., kammarherre, 38.
 (—) Jöran Eriksson, ståth., häradsh., 59.
 (—) Måns Eriksson, ståth., häradsh., 66.
 (Ulv), Anund Stensson, häradsh., 64.
 (—) Bengt Filipsson, riksråd, riddare, 48.
 (—) Sten Bengtsson, 50, 53.
 Utter, Peder Månsson, genealog, 88.
 Wadström, Carl Gustaf, häradsh., 158.
 Valdemar Birgersson, konung av Sverige, 40, 42, 43, 46, 86, 88, 89, 93, 102, 104, 118—120.
 Valdemar I, konung av Danmark, 31, 114.
 Valdemar Seir, konung av Danmark, 43.
 — Magnusson, vice lagman, 121—124.
 Valkenier, Sofia, 19.
 Wallenstråle, Jöran, biskop, 134.
 Wallerius, Daniel, biskop, 156.
 Wallin, Göran, d. ä., biskop, 110.
 (Vasa), Kettil Karlsson, biskop, 133.
 (—) Nils Kristiernsson, riksråd, 51.
 Wasaborg, Gustaf Gustafsson, greve af, riksråd, 10, 11.
 Wernstedt, Folke Lago Fredrik, major, riddarhusgenealog, 21, 154.
 Wessberg, Edvard, kyrkoh., 135.
 (Westgöte), Anna Arvidsdotter, 58.
 — Joen, 36.
 — Karin Joensdotter, 36, 37.
 Westpalm, Michiel, nederländsk gen.dir., 19.
 Whitlock, Anna, rektor, 151.
 Wicander, Anna, g. Åkerman, 136, 137.
 — August, fabriksidkare, 136, 137.
 — August Wilhelm, fabriksidkare, 138.
 Wicander, Carl, fabriksidkare, 136—138.
 — Carl August, direktör, 136—138.
 — Carl Gustaf, godsägare, 137, 138.
 — Gustaf, fabriksidkare, 136, 137.
 — Hjalmar, fabriksidkare, 136—138.
 — Olof, godsägare, 137, 138.
 — Vera Georgievna, f. Kosma, 137.
 Widekindi, Johan, rikshistoriograf, 155.
 Wilcke-Lindqvist, Ingeborg, 34.
 Vilhelm, markgreve av Jülich, 47.
 Willem III av Oranien, konung av England, 16.
 Vimund, domprost i Linköping, 115, 121.
 Vincens Iversen, se Dyre.
 Virgin, Wilhelm, kammarherre, 156.
 Worm, Ole, dansk prof., 141.
 Wrangel, frih. ätten nr 219, 72.
 — (af Adinal), Didrik, greve, kungl. råd, 39.
 Wrangel (af Sauss), Estrid Elisabet (Essie), f. Ericson, 72.
 — Herman Gustaf Mauritz, frih., gen.maj., 72.
 Wörn, Tage Gustaf, statssekr. 144.
 Väsbyätten, äldre, 34.
 Zetterström, Carl, prof. 155.
 Zorn, Anders Leonard, konstnär, 148.
 Åke, kyrkoh. i Ryd, 115.
 Åke Bengtsson, se Färla.
 Åkerman, Anna, se Wicander.
 Ängel, bröderna, 87, 88, 92.
 — släkt, 117.
 (—) Bengt Johansson, ärkedjåkne, 81, 105, 116.
 (—) Folke Johansson, ärkebiskop, 80, 81, 87, 88, 105.
 — Johan, riddare, 78, 83, 88, 105.

(Ängel), Johan Johansson, 105.	Öde Leonardsson, se Örn- fot.	(Örnfot), Öde Leonardsson, 127.
(—) Karl Johansson, 81, 87, 105.	Öjar Nilsson, 115.	Österberg, Edvin Per Wil- helm, rektor, 128, 129.
(—) Katarina Johansdotter, 88, 105.	(Örnflycht), Bengt Arents- son, häradsh., 59.	Österling, Anders Johan, fil. dr, förf., Svenska aka- demiens ständige sekre- terare, 135.
(—) Lars Johansson, 105.	(Örnfot), Leonard Ödesson, häradsh., 126, 127.	
(—) Magnus Johansson, 81, 86, 105, 116.	(—) Magnus Ödesson, 127.	

PERSONHISTORISK TIDSKRIFT

FEMTIOFÖRSTA ÅRGÅNGEN

1953

UTGIVEN AV

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

BERTIL BROOMÉ

STOCKHOLM 1953—1954

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

522674

UTGIVEN MED STATSUNDERSTÖD

INNEHÅLL

	Sid.
En svensk nyckelroman. Om C. F. Ridderstads »Frenologen» och dess bakgrund. Av <i>Sven Stolpe</i>	1—7
Margareta Cabeliau—Margareta Slots. Ett meddelande om en autografsamling och ett fynd däri. Av <i>Per Edw. Gustafsson</i>	8—13
Frederik Coyett, guvernör på Formosa 1656—62, och hans ättlingar. Av <i>John Bernström</i>	14—20
Riddarhusets genealogiska arbeten	21—26
Drottning Ulvhilds härkomst. Av <i>Adolf Schüek</i>	27—33
Tomta- och Björköätten. Av <i>Otto Adelborg</i>	34—39
Ett bidrag till grevinnan Hedvigs av Ravensberg och hennes släkts historia. Av <i>Sven Axelsson</i>	40—48
Johan Slawekas tredje hustrus härstamning. Av <i>Hans Gillingstam</i>	49—53
1569 års adelsprivilegier och våra äldsta bevarade häradshövdingeregister. Av <i>Jan Eric Almquist</i>	54—71
Ferberska kistan. Av <i>Elsa Nordström</i>	72
Folkungarna — en släktkonfederation. Av <i>Sten Carlsson</i>	73—105
Ett memorial för en adlig ynglings Englandsresa på 1630-talet. Av <i>Åke Davidsson</i>	106—109
»Lefwernes Lopp» med melodi. Av <i>Olof Byström</i>	110—112
När blev Svantepolk Knutsson lagman i Östergötland? Av <i>Sven Axelsson</i> .	113—125
Leonard Ödessons (Örnfot) hustrus härstamning från Birger Jarl. Av <i>Hans Gillingstam</i>	126—127
Något om professor Johan Sponberg. Av <i>Sune Norrman</i>	128—129
Recensioner	130—158
Hans Järta. Av <i>Bertil Boëthius</i>	130—132
Herdaminnen. Av <i>Bengt Hildebrand</i>	133—136
Släkten Wicander. Av <i>Åke Kromnow</i>	136—138
Grönsö. Av <i>Walfred Enblom</i>	138—141
En Tycho Brahe-biografi. Av <i>Krister Gierow</i>	141—142
J. Sigfrid Edström. Av <i>Åke Kromnow</i>	142—143
Axel Hirschs minnen. Av <i>Uno Willers</i>	143
K. A. Bratts memoarer. Av <i>C. Kempff</i>	144—145
Ihreska handskriftssamlingen. Av <i>Bertil Broomé</i>	145—146
Svenska skulpturidéer. Av <i>Sven-G. Haverling</i>	146—148
Rannsakningen om halvfrälset i Småland på 1570-talet	148
Markis de Torcys resa 1685. Av <i>Sven-G. Haverling</i>	148—149
1812 års politik. Av <i>Sven Åstrand</i>	149—150
Släkten Klemming. Av <i>Gouvert Indebetou</i>	150—151
Jakobstads skola. Av <i>Erik Birck</i>	151
Vitterhetsakademiens medaljer	151—152

	Sid.
Konsul Per Olsson	152
Släktböcker	152—153
Adelskalendern	154
Tidskriftsöversikt	154—158
Meddelande angående Personhistoriska samfundet	158
Förkortningslista	159
Personregister	160—172

Medlemsavgiften i Personhistoriska Samfundet är
kr. 15:— pr år + 70 öre för porto och uttages som
postförskott för Personhistorisk Tidskrift. Önskan om
inträde anmäles till Samfundets sekreterare, docenten
BERTIL BROOMÉ, Krigsarkivet, Stockholm 80.
Bokhandelspris för löpande årgång är kr. 18:—.